

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 2.

Fredagen den 15 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen meddelade, att herr Jonsson i Eskilstuna denna dag in- tagit sin plats i kammaren.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 12 innevarande månad fattade beslut företogs nu val av ledamöter i de ständiga utskotten; och anställdes först val av ledamöter i utrikesutskottet.

Därvid avlämnades 157 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning- en »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i föl- jande ordning:

herr *Ward*,
» *Skoglund* i Doverstorp,
» *Vougt*,
» *Svensson* i Grönvik,
» *Lindqvist*,
» *Eriksson* i Stockholm,
» andre vice talmannen *Österström* och
» *Liedberg*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i utrikesutskottet.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrät- tas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om samma val.

§ 3.

Anställdes val av ledamöter i konstitutionsutskottet.

Därvid avlämnades 137 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckning- en »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i föl- jande ordning:

herr *Hallén*,
» *Lindmark*,
» *Andersson* i Igelboda,
» *Andersson* i Ovanmyra,
» *Fast*,
» *Nordström*,
» *Mosesson*,
» *Nilsson* i Göteborg,
» *Thorell* och
» *Hällgren*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i konstitutionsutskottet.

Andra kammarens protokoll 1943 Nr 2.

§ 4.

Företogs val av ledamöter i statsutskottet.

Därvid avlämnades 122 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Törnkvist*,
» *Skoglund* i Doverstorp,
» *Eriksson* i Stockholm,
» *Svensson* i Grönvik,
» *Jonsson* i Eskilstuna,
» *Andersson* i Prästbol,
» *Danielsson*,
» *Ward*,
» *Persson* i Falla,
» *Lindberg* i Umeå,
» *Isacsson* och
» *Hansson* i Rubbestad.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i statsutskottet.

§ 5.

Anställdes val av ledamöter i bevillningsutskottet.

Därvid avlämnades 112 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Lövgren*,
» *Hagberg* i Malmö,
» *Björklund*,
» *Hammarlund*,
» *Olsson* i Gävle,
» *Orgård*,
» *Sandberg*,
» *Falk*,
» *Lundell* och
» *Kilbom*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i bevillningsutskottet.

§ 6.

Vid nu anställt val av ledamöter i bankoutskottet avlämnades 102 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Paulsen*,
» *Svedman*,
» *Andersson* i Falkenberg,
» *Westman*,
» *Hall*,
» *Andersson* i Munkaljungby,
» *Ericsson* i Ätvidaberg och
» *Eriksson* i Sandby.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i bankoutskottet.

§ 7.

Företogs val av ledamöter i första lagutskottet.

Därvid avlämnades 89 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Lindqvist*,
» *Gezelius*,
» *Hedlund* i Östersund,
» *Ryberg*,
» *Olsson* i Mellerud,
» *Berg*,
» *Björling* och
» *Lindberg* i Stockholm.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i första lagutskottet.

§ 8.

Anställdes val av ledamöter i andra lagutskottet.

Därvid avlämnades 84 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Olovson* i Västerås,
fröken *Andersson*,
herr *Pettersson* i Hällbacken,
» *Hallagård*,
fru *Nordgren*,
herr *Hermansson*,
fröken *Hesselgren* och
herr *Cruse*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i andra lagutskottet.

§ 9.

Företogs val av ledamöter i jordbruksutskottet.

Därvid avlämnades 95 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Andersson* i Löbbo,
» *Liedberg*,
» *Andersson* i Tungelsta,
» *Gustafson* i Vimmerby,
» *Ericsson* i Sörsjön,
» *Mäler*,
» *Carlström* och
» *Lundbom*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i jordbruksutskottet.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2—9 här ovan omförmälda valen.

§ 11.

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts på rikssalen överlämnade berättelse om vad i rikets styrelse sig tilldragit.

§ 12.

Föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet propositionen, nr 5, angående ersättning till E. Hedblom i anledning av sjukdom ådragen under militärtjänstgöring; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 7, med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 § och 27 § 1 mom. D värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

§ 13.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 1 av herr *Sefve*;

nr 2 av herr *Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.*; samt

nr 3 av herrar *Andersson* i Göteborg och *Nilsson* i Stockholm;

till bevillningsutskottet motionen nr 4 av herr *Nilsson* i Kristinehamn *m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 5 av herr *Holmgren*;

till behandling av lagutskott motionerna nr 6 och 7 av herr *Pettersson* i Hällbacken *m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 8 av herr *Sefve*; och

nr 9 av herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*

§ 14.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse om granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942.

§ 15.

Föredrogs var för sig och hänvisades till bankoutskottet riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelser

1:o) angående riksbanken;

2:o) om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 m. m.

§ 16.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott justitieombudsmannens till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse.

Tryckfrihetskommitténs berättelse lades till handlingarna.

§ 17.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott militieombudsmannens till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse.

§ 18.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 6, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

Denna proposition bordlades.

§ 19.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1943/44, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, och, nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, måtte i nu nämnd ordning uppföras sist på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

§ 20.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning den 13 januari 1943.

Sedan kammarens plenum denna dag avslutats, sammanträdde med herr talmannen de ledamöter av kammaren, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning.

Därvid beslöts till en början, att kanslitjänstemännen vid innevarande lagtima riksdag skulle utgöras av en notarie, fyra förste stenografer, fjorton stenografer, en förste kanslist och fem kanslister.

Herrar deputerade antogo till

notarie:

sekreteraren G. Britth;

förste stenografer:

tullkontrollören A. Michal,
f. d. krigsrådet L. Norrman,
jur. kand. M. D. Hjertstrand och
sekreteraren E. Dahlén;

stenografer:

kanslisten E. H. Wallin,
aktuarien, fil. kand. E. Bergendal,
byråchefen, fil. kand. H. A. Heimbürger,
assessorn, jur. kand. G. Lidbom,
jur. kand. E. A. Romare,

sekreteraren, jur. kand. A. Norrman,
jur. kand. G. Fahlin,
kanslisten Vera Karlgren,
amanuensen, jur. kand. J. W. Löf,
redaktören C. O. B. Arborén,
A. F. Klason,
amanuensen, jur. kand. G. A. H. Titz,
fru Signhild Elfner och
jur. kand. B. G. Ericson-Lindhöj;

förste kanslist:

e. o. hovrättsnotarien, jur. kand. N. G. H. Liliequist; samt

kanslister:

förste telegrafkontrollören A. H. Gärden,
fru Ebba Ihrman,
jur. kand. B. C. A. Ericsson,
e. o. notarien, fil. kand. J. B. G. Welander och
notarien, jur. kand. K. B. A. W. Sjöstedt.

Åt kanslisten Gärden uppdrogs att föra kammarens diariéer.

Det skulle åligga de hos kammaren anställda kanslisterna att vid behov tjänstgöra jämväl vid diskussionsprotokollet.

Här skulle antecknas, att på särskild anmodan följande tjänstemän redan nedan nämnda dagar inträtt i tjänstgöring hos kammaren, nämligen den 11 innevarande januari Britth såsom notarie samt Wallin och Bergendal såsom stenografer ävensom den 7 januari Liliequist såsom förste kanslist samt Gärden och fru Ihrman såsom kanslister.

Beträffande därefter vaktbetjäningen beslöto herrar deputerade att 13 vaktmästare skulle anställas hos kammaren; och antogs därefter till vaktmästare C. G. E. Carlberg, S. W. Hellborg, H. E. E. Eklund, G. A. Zeffer, Th. G. Bergman, L. M. Jönsson, E. F. Blomberg, J. A. Herman Sundell, E. W. Älvenstrand, G. A. D. Johansson, L. G. H. Westman, J. Olsson och Knut V. E. Sundell.

Till förste vaktmästare förordnades Carlberg, och åt Hellborg uppdrogs att ombestyras utdelning av ankommande postförsändelser.

Här skulle anmärkas, att Carlberg, Eklund och Hellborg redan den 7 samt de övriga vaktmästarna redan den 10 i denna månad börjat tjänstgöra hos kammaren.

Det skulle åligga de antagna tjänstemännen och vaktmästarna att vid behov och i den mån så ske kunde utföra jämväl annan tjänstgöring hos riksdagen.

Är och dag som ovan

In fidem
Sune Norrman.

§ 21.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

herr *Lundberg* i Uppsala, nr 10, angående den borgerliga kommunens övertagande av beslutanderätten rörande församlingarnas ekonomiska angelägenheter;

herr *Lövgren*, nr 11, om höjning av arvudet till vissa befattningshavare vid fästningspolisåren i Boden;

herr *Birke m. fl.*, nr 12, angående åstadkommande av ett rationaliseringsprogram för sjukhusvård och sjukhusdrift;

herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*, nr 13, om utsträckt uppgiftsskyldighet i vissa avseenden enligt taxeringsförfordningen;

herr *Spångberg m. fl.*, nr 14, angående revision av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada ådragen under militärtjänstgöring;

herr *Lövgren*, nr 15, om pension åt anläggningsarbetaren E. Larsson i Boden;

herrar *Olofsson* i Höganäs och *Nilsson* i Landskrona, nr 16, angående viss ändring av tuberkulosförfordningen; samt

herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Sundström* i Vikmanshyttan, nr 17, angående viss ändring av vapenkungörelsen.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.07 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 16 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 11, den 12 och den 13 innevarande januari.

§ 2.

I enlighet med kammarens därom den 12 innevarande månad fattade beslut företogs nu val av suppleanter i de ständiga utskotten; och anställdes först val av suppleanter i utrikesutskottet.

Därvid avlämnades 126 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Fast*,

» *Lundberg* i Hälsingborg,

» *Olsson* i Gävle,

» *Hansson* i Rubbestad,

» *Hallén*,

» *Wallentheim*,

» *Carlström* och

» *Hagberg* i Malmö.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i utrikesutskottet.

Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag till skrivelse till Konungen med anmälan om samma val.

§ 3.

Anställdes val av suppleanter i konstitutionsutskottet.

Därvid avlämnades 95 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Fält*,
» *Nolin*,
» *Norén*,
» *Gardell*,
» *Spångberg*,
» *Jonsson* i Haverö,
» *Nilsson* i Norrlångträsk,
» *Hoppe*,
» *Kyling*,
» *Ekdahl*,
» *Larsson* i Julita,
» *Sefve*,
fru *Björck*,
herr *Pettersson* i Norregård,
» *Gustafsson* i Bogla och
» *von Friesen*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i konstitutionsutskottet.

§ 4.

Företogs val av suppleanter i statsutskottet.

Därvid avlämnades 105 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Persson* i Tidaholm,
» *Holmdahl*,
» *Andersson* i Malmö,
» *Andersson* i Södergård,
» *Bergström*,
» *Mårtensson*,
» *Nilsson* i Steneberg,
» *Wallentheim*,
» *Staxäng*,
» *Viklund*,
» *Lindholm*,
» *Lundberg* i Hälsingborg,

fru *Alvén*,
herr *Pettersson* i Dahl,
» *Akerström*,
» *Barnekow*,
» *Eriksson* i Frägsta och
» *Olsson* i Kullenbergstorp.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i statsutskottet.

§ 5.

Vid nu anställt val av suppleanter i bevillningsutskottet avlämnades 82 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Karlsson* i Grängesberg,
» *Henriksson*,
» *Rosander*,
» *Jonsson* i Skedsbygd,

herr *Sundström* i Skövde,
» *Nilsson* i Kristinehamn,
» *De Geer*,
» *Olofsson* i Höganäs,
» *Olson* i Göteborg,
» *Ohlsson* i Kastlösa,
» *Bladh*,
» *Karlsson* i Granebo,
» *Brandt*,
» *Andersson* i Vigelsbo,
» *Forsberg* och
» *Boman*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i bevillningsutskottet.

§ 6.

Anställdes val av suppleanter i bankoutskottet.

Därvid avgåvos 80 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Sundberg*,
» *Westerdahl*,
» *Ericsson* i Kinna,
» *Mattsson*,
» *Söderdahl*,
» *Nilsson* i Landskrona,
» *Malmborg*,
» *Larsson* i Mörlanda,
» *Wiberg*,
fru *Humla*,
herr *Hallberg*,
» *Dickson*,
» *Molander* och
» *Persson* i Norrby.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i bankoutskottet.

§ 7.

Företogs val av suppleanter i första lagutskottet.

Därvid avgåvos 69 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

fru *Gustafson*,
herr *Larsson* i Hede,
» *Landgren*,
» *Werner*,
» *Lindahl*,
» *Sundström* i Vikmanshyttan,
» *Nilson* i Eskilstuna,
» *Lindén*,
» *Birke*,
» *Andersson* i Mölndal,
fröken *Öberg*,

herr *Stattin*,
» *Skoglund* i Umeå och
» *Gustafsson* i Lekåsa.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i första lagutskottet.

§ 8.

Vid nu anställt val av suppleanter i andra lagutskottet avlämnades 74 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Holm*,
» *von Seth*,
fru *Johansson*,
herr *Wallén*,
» *Larsson* i Östersund,
» *Witzell*,
» *Johnsson* i Kastanjegården,
» *Lundgren*,
» *Hagård*,
» *Jansson* i Hällefors,
fru *Västberg*,
herr *Håstad*,
» *Andersson* i Eskilstuna och
» *Hedlund* i Rådom.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i andra lagutskottet.

§ 9.

Anställdes val av suppleanter i jordbruksutskottet.

Därvid avlämnades 68 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Andersson* i Surahammar,
» *Janson* i Frändesta,
» *Gustafson* i Dädesjö,
» *Pettersson* i Rosta,
» *Jacobson*,
» *Johansson* i Öckerö,
» *Svensson* i Ljungskile,
» *Andersson* i Hyssna,
» *Hansson* i Vännäsby,
» *Jonsson* i Fjäle,
» *Levin*,
» *Larsson* i Karlstad,
» *Svensson* i Alingsås och
» *Norup*.

Dessa personer hade alltså utsetts till suppleanter i jordbruksutskottet.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 2—9 här ovan omförmälda valen.

§ 11.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 6 mars 1942 (nr 63) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

nr 9, angående upplåtelse av rätt till bearbetande av icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarrens bord vilande proposition, nr 6, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag.

§ 13.

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 10 av herr *Lundberg* i Uppsala;

till statsutskottet motionerna:

nr 11 av herr *Lövgren*, och

nr 12 av herr *Birke m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionen nr 13 av herr *Nilsson* i Göingegården *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionen nr 14 av herr *Spångberg m. fl.*;

till bankoutskottet motionen nr 15 av herr *Lövgren*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 16 av herrar *Olofsson* i Höganäs och *Nilsson* i Landskrona; samt

nr 17 av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Sundström* i Vikmanshyttan.

§ 14.

Herr *Gavelin* erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Frågan om *Interpellation*. anskaffandet av tillräckliga mängder brännved är ett av denna kristids stora problem. Många åtgärder ha från statsmakternas sida vidtagits för att bringa en tillfredsställande lösning av frågan, men ännu synes man vara långt från målet. Från många håll klagas det fortfarande över brist på ved. Arbetsmarknadskommissionens vädjan till industriföretagen att avstå en viss del av arbetsstyrkan för skogsarbete har hörsammats i stor utsträckning. Gruvförvaltningarna i Kiruna och Malmberget ha med anledning av denna uppmaning utkommerat omkring 300 gruvarbetare, tillsammans från de båda gruvfälten, till skogsarbete, vilka bildat riksarbetslag och hålla på att utplaceras på olika platser i Norrbotten. En del av dessa gruvarbetare började redan i november månad och ha nu hunnit väl pröva arbetet och möjligheterna för dem att kunna klara sig som skogsarbetare under de sex månader de äro hänvisade till detta arbete. Att gruvarbetare, som tidigare aldrig försökt skogsarbete, skulle möta stora svårigheter, voro arbetarna själva på det klara med, men det stora flertalet hade dock gott hopp om att så småningom kunna träna sig till att bli skogsarbetare. Förhållandena på de arbetsplatser, som anvisades en stor del av dessa

Interpellation. (Forts.)

gruvarbetare, voro dock av den art, att missmodet och oviljan snart togo överhand bland arbetarna. Gruvarbetarna i Norrbotten ha ju en levnadsstandard, som jämfört med många andra arbetargrupper kan sägas vara relativt god. Man kan därför inte förundra sig över besvikelsen hos dessa arbetare, när de konstaterade, att inkomsten inte kunde bli stort mer, i bästa fall, än en tredjedel av vad de varit vana att förtjäna. Därtill kom den ogynnsamma väderleken som gjorde att flera dagar gingo tillspillo. Gruvarbetarna torde i allmänhet icke vara sämre arbetare än vilka andra arbetare som helst, som uttagits från industrien till vedhuggning. Orsakerna till det dåliga resultatet och misslyckandet måste sökas på annat håll.

För att här belysa hur arbetarna själva se på frågan, ber jag få återge en skrivelse till Sv. gruvindustriarbetarförbundets avd. 4 i Malmberget från ett arbetslag på 20 gruvarbetare, placerat på en arbetsplats inom Gällivare socken:

»Ullatti den 15 december 1942.

Nedanstående riksarbetare, medlemmar i Sv. gruvindustriarbetareförbundets avd. nr 4 i Malmberget, hemställa härmed att organisationen måtte söka utreda, huruvida riksarbetarnas arbetskraft på ett tillfredsställande sätt tillvaratages, i bemödandena att bemästra nuvarande svåra bränsleproblem, genom att placeras vid Ullatti i Gällivare socken, och där utföra renshuggningsarbete med rundbarkad massaved såsom huvudprodukt.

Att vår hemställan icke är baserad på en negativ inställning till statsmakternas försök att utvinna tillräcklig ersättning för utebliven kolimport, eller eljest tillkommen på oansvarigt sätt torde styrkas av följande:

Under tiden den 23 nov.—12 dec. har för riksarbetslaget, som är förlagt vid arbetsplatsen i Ullatti och omfattar över 20 man, högsta individuella genomsnittliga dagsförtjänst uppgått till kr. 4:40 (däri inräknat en kojdag och en resdag). Lägsta individuella genomsnittliga dagsförtjänst under enahanda förhållanden har varit kr. 2:75.

Kosthållet har under samma tid uppgått till kr. 3:50 per dag och person. Till detta tillkommer 25 öre per dag och person till kockan.

Vana skogsarbetare ha förklarat, att det med hänsyn till skogens beskaffenhet måste anses uteslutet, att sådana kvantiteter per dag skola kunna presteras att en skälig daglön erhålles.»

Underskrift av samtliga arbetare.

Den av skogsbolaget utsedde arbetsledaren för dessa riksarbetare har bifogat följande intyg med skrivelsen:

»Att ovanstående riksarbetare utfört sitt arbete med en sådan energi att deras prestationer torde kunna jämföras med vad en ordinär van skogsarbetare kan åstadkomma intygas härmed.

Ullatti den 15 december 1942.

John Grönberg.»

Det råder en allmän uppfattning bland dessa skogsarbetare och även bland andra, att skogsbolagen utnyttja riksarbetarna där uppe på ett otillbörligt sätt, genom att hänvisa till sådana arbetsplatser som här skett. Vana skogsarbetare, som sett denna arbetsplats, ha enstämmigt förklarat, att bolagen icke skulle kunna få arbetare från öppna arbetsmarknaden till dylika arbetsplatser. Arbetarna anse, och detta med all rätt, att det knappast kan ha varit arbetsmarknadskommissionens och statsmakternas mening, att de riksarbetare, som uttagas från industrien, skulle under nuvarande förhållanden utnyttjas till rent skogsvårdande arbete. Det gäller ju att få fram de största möjliga kvantiteter

Interpellation. (Forts.)

brännved. De undersökningar som företagits av sakkunnigt folk på den ovan angivna arbetsplatsen ha resulterat i att man understryker arbetarnas synpunkter på det meningslösa ur produktionssynpunkt att hänvisa till dylika arbetsställen. Det har förts underhandling om prissättning av arbetet, men detta har så långt jag känner icke lett till något resultat, men oavsett priset, om man nu skulle kunna få ett så pass bra pris, att man kunde tjäna en någorlunda draglig daglön, kvarstår dock det faktum att resultatet i bränslehänseendet blir ringa. I nuvarande läge tycker man att skogsägarna i allmänhet skulle i likhet med statsmakterna vara angelägna få den största möjliga produktion, men så tycks inte en del skogsägare i Norrbotten se saken. Man kan ifrågasätta om inte statsmakterna böra utfärda vissa bestämmelser i detta avseende.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1) Har herr statsrådet den uppfattningen, att de nuvarande bestämmelserna för placering av riksarbetslag äro tillfredsställande?

2) Om så inte är fallet, ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder som kunna bidra till deras placering på hyggestrakter som ur produktionssynpunkt äro mera tillfredsställande?

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag.

§ 17.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Holmdahl m. fl.*, nr 18, angående ändrade grunder för anordnande av rundradioverksamheten i Sverige;

herrar *Nilsson* i Landskrona och *Olofsson* i Höganäs, nr 19, angående anordnande av diabetesdispensärer och inrättande av sommarkolonier för sockersjuka barn;

herr *Orgård*, nr 20, om ändrade grunder för stipendier åt elever vid folkhögskolor;

herr *Liedberg m. fl.*, nr 21, angående införande av rätt för jordbruksutövare att vid taxeringen erhålla avdrag för avskrivning å värdet av varulager och inventarier;

herr *Lövgren*, nr 22, om poliskonstapeln J. O. Nyströms tjänstepensionsförhållanden;

herr *Hedlund* i Östersund, nr 23, om årligt understöd åt vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Östersund K. F. Fornstedts änka;

herr *Holmgren*, nr 24, angående ändring i vissa avseenden av lagen om krigsskadeersättning;

herrar *Håstad* och *Skoglund* i Doverstorp, nr 25, angående viss ändring av arbetsdomstolens, arbetsrådets och försäkringsrådets sammansättning;

herr *Lundgren m. fl.*, nr 26, angående bemanningsbestämmelser för svenska handelsfartyg;

herr *Hedlund* i Östersund, nr 27, om viss ändring av tuberkulosförordningen; och

herr *Staxäng m. fl.*, nr 28, angående ändrade grunder för jordbruksprodukternas prissättning, m. m.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 12.16 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 18 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

*Vid remiss
av statsverks-
propositionen
m. m.*

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1943/44, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, och nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, m. m.

Därvid anförde:

Herr **Vougt**: Herr talman! Det framgår av en uppställning i årets statsverksproposition att de samlade skatteinkomsterna under den senaste femårsperioden ungefärligen fördubblats, nämligen från 941 miljoner kr. budgetåret 1937/38 till 1,800 miljoner budgetåret 1941/42. Om jag nämner enbart skatteintäkterna å inkomst, förmögenhet och rörelse är ökningen tredubbel, nämligen från 265 miljoner det förstnämnda året till 793 miljoner fem år senare. För innevarande år beräknas motsvarande summa avsevärt överstiga vad finansministern i fjol förutsatte, och för nästa budgetår vågar riksräkenskapsverket kalkylera med 980 miljoner kronor, alltså icke mycket mindre än en fyrdubbling av 1937/38 års siffra.

Det kan alltså med fog sägas att den ekonomiska grunden är god och att de tillgångar, som vi under krigsåren måst anlita för nödvändiga gemensamma utgifter, varit betydligt större än vi tidigare trodde. Det var ju redan i mitten av 30-talet en allmän uppfattning att skattebördan icke kunde ytterligare ökas. Sverige har visat sig vara rikare än vi anade.

Jag kan i det sammanhanget inte underlåta att erinra om att vid denna riksdag tio år förflutit sedan genombrottet skedde i vårt land för en ekonomisk politik, som på goda grunder kunde kallas ny. Efter den starka förskjutningen vid valen till andra kammaren på hösten 1932 hade en socialdemokratisk regering trätt till, i vilken den nuvarande finansministern intog samma ställning som han sedan bevarat. Fram på vårsidan utkämpades den våldsamma politiska strid, som slutade med den s. k. krisuppgörelsen. Med den skapades en hållbar grund för den ekonomiska politik, som särskilt tog sikte på att bekämpa krisen genom att stärka de produktiva krafterna.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Alla torde ha i gott minne den hjärtskärande veklagen varmed detta genombrott mottogs. Jag är övertygad om att de, som då fruktade det värsta men dess bättre misstogo sig, nu äro de första att glädja sig över den utveckling, som bragt deras farhågor på skam. Det är icke heller min avsikt att strö salt i de gamla såren. Men måhända borde en erinran om dessa gamla strider kunna dämpa överdrifterna i den kritik, som finansministern också nu möter. Om jag inte misstar mig har det icke tidigare i modern tid hänt i vårt land att rikets finanser under en så lång tidrymd som tio år legat i händerna på samme man. Finansministerns långa fögderi omfattar till yttermera visso i hög grad skiftande förhållanden, först ett par års lågkonjunktur, därefter en mellanperiod av relativt gynnsamma år samt slutligen mer än tre års krishushållning. Remissdebatten brukar, herr talman, anses som ett lämpligt tillfälle mera för klander än för erkänsla, men en tillräckligt stark dos av den förstnämnda varan kommer finansministern för visso att bestå min bön förutan, och jag kan för egen del inte underlåta att understryka den utomordentliga framgång som de gångna tio årens finanspolitisk haft under hans ledning och det erkännande därför som tillkommer honom.

Nyckeln till denna framgång kan anges i få ord: förtroende för vårt lands produktiva kraft, för företagsamhet och arbete. Tack vare den stimulans, som sattes in för att bryta krisen vid 30-talets början, kunde den förbättrade konjunkturen fullt utnyttjas när den sedermera kom, och det blev också möjligt att förverkliga icke så få betydande sociala framsteg. Emellertid kunde det nu finnas skäl att befara att tillgångarna alltför starkt anfräts under de år, då vi måst taga ut skatter både i direkt och indirekt form i en omfattning, som tidigare — och allra helst då det gällde de sociala utgifterna — inte ansågs möjlig. Dess bättre kunna vi nu konstatera att också krigsårens väldiga påfrestning kunnat bäras utan att framkalla en förstöring av kapitalet. Mot statsutgifter på 4 miljarder stå taxerade inkomster för fysiska personer till ett belopp av närmare 8 miljarder. Nationalinkomsten — vilket visserligen är ett svävande begrepp och en svårbedömbär realitet — beräknas samtidigt till över 13 miljarder. Vid 1942 års taxering framträdde därjämte en avsevärd förbättring av skatteunderlaget. Det förefaller ovisst om man härvidlag över hela linjen kan tala om en reell värdeökning, men det väsentliga är att den värdeförstöring, varom så många skakande olycksprofetior hörts, ingalunda har ägt rum. Det är med hänsyn härtill som det enligt min mening kan sägas vara ett uttryck för icke oberättigad optimism, då finansministern kommit till slutsatsen att ingenting i den hittillsvarande budgetutvecklingen utgör något hinder för en övergång till fredsförhållanden under full balans i statsutgifterna.

Man kan visserligen nu tycka att detta är en tröst för tigerhjärtan, då vi i alla fall stå inför ett budgetförslag, som upptager över 1 miljard i underskott, därest kriget kommer att fortgå med alla de krav detta ställer på våra utgifter för militär beredskap och andra krisändamål. Här kommer i första hand den frågan in, om de statliga utgifterna inte kunnat mera begränsas. Finansministerns kritiker äro synnerligen tvärsäkra i den punkten. Kritiken får naturligtvis riktas mot regeringen i dess helhet. Om jag förstår saken rätt ligger det så till att finansministern sällan förmenar någon av sina kolleger att inom sitt departement utveckla hela det sparsamhetsnit han är mäktig. Snarare har jag föreställt mig att de samlade förslagen i budgeten utgöra summan av allt det som blir kvar sedan finansministern med blåpennan härjat bland sina kollegers äskanden. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har försett sin huvudtitel med en inledning i vilken han redovisar skälen till vissa anslagshöjningar, som han funnit ofrånkomliga. Svårigheterna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ha varit ungefär desamma för honom som för de flesta av hans kolleger och resultatet av hans bemödanden varken bättre eller sämre än genomsnittet.

Finansministern har ju emellertid ställt i utsikt att vissa besparingsuppslag kunna framkomma genom det arbete, som besparingsberedningen nu är sysselsatt med, ehuru han icke vill ge på hand att resultaten därav kunna få någon nämnvärd betydelse för att reducera marginalen mellan utgifter och inkomster i deras helhet. Det skall onekligen bli av stort intresse att se om beredningen förmår bringa sparsamheten med statsmedel över från de allmänna talesättens plan till det praktiska förverkligandet. Om så sker kommer det alldeles säkert att vinna allt tillbörligt stöd i riksdagen. Givetvis är detta fallet med alla besparingssträvanden i övrigt, inte minst inom försvaret, där det synes särskilt svårt att vinna gehör för kraven på en rationell användning av medlen.

Det har i den allmänna diskussionen sagts att svårigheterna att nu få folk att spara sammanhånga med den åskådning som för tio år sedan vann hävd genom programmet om den expansiva penningpolitiken. Jag skulle tro att det kan ligga något berättigande i detta tal. Men botemedlet kan ju icke vara att vi bryta staven över detta ekonomiska program vid en tidpunkt, då vi tvärtom med större säkerhet än tidigare kunna konstatera att det var riktigt då det tillgreps, att det förmått både bevara och stärka den grund, som produktionslivet utgör för vår gemensamma hushållning. Vill man öka förståelsen för sparsamheten, vilket självfallet är ytterst angeläget just nu, får det i stället ske genom en argumentering och en upplysningspropaganda, som på varje punkt ställer sparsamheten i samband med dess förnuftiga ändamål. Det bör vara möjligt att lära folk förstå vilken trängande plikt nödvändigheten att spara just nu är för alla som kunna få något över, om förhållandet mellan köpkraften och varumängden inte skall leda till penningvärdets ytterligare försämring, och om staten skall kunna tillgodogöra sig den överflödiga köpkraften.

Var och en som framträder offentligt i detta sammanhang bör dessutom låta sig angeläget vara att inte uttala sig som om de statsutgifter, vilka regeringen — och i sista hand riksdagen — efter noggrann prövning finner oundgängligen nödvändiga, vore någon ursäkt för en utebliven sparsamhet hos de enskilda. Allra minst kan ett sådant tal gagna arbetet för prisnivåns stabilisering. Det måste därför förvåna och i viss mån chockera, när dylika uttalanden framkomma från personer, som äro knutna till arbetet för prisnivåns stabilisering.

Jag vill tillägga att den jämförelsevis ringa ökning, som den nu föreslagna budgeten företer i förhållande till den löpande, icke synes mig kunna motivera påståendet att förutsättningarna för prisstabiliseringen ha rubbats eller att regeringen har avvikit från de principer, som statsministern angav i sitt novemberanförande och som sedan återkommo i den promemoria av direktör Gustaf Söderlund, vilken den 13 i samma månad fastställdes som vägledande för hans uppdrag. I stället är det ju så att det underskott, som måste täckas genom upplåning, i nästa års budget kan upptagas med några hundra miljoner kronor mindre än på innevarande års budget. Det kan därför knappast finnas något fog att med utgångspunkt från den nya budgeten framkalla tvivel på prisstabiliseringens genomförbarhet.

Innan jag går närmare in på pris- och lönestoppet har jag ett, som jag förmodar, inte oviktigt besked att lämna. Det är att om man på något håll hyser förhoppningar att kunna vinna framgång med en aktion mot de sociala utgifterna, så kunna dessa förhoppningar redan från början skrinläggas. Det har i den allmänna diskussionen framskymtat att det är de sociala rabatterna och de allmänna subventionerna som man i detta sammanhang främst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

siktat på. Det bör kunna undanröja en del onyttiga meningsutbyten om jag därför säger ifrån att varje förslag som syftar till att rasera detta system kommer att möta motstånd. Detta är en uppfattning om vilken jag vet att mina meningsfränder här i kammaren stå samlade. Vi komma att mycket bestämt vända oss emot varje försök att flytta krisbördan över på de sämst ställda befolkningsgrupperna i vårt land.

Genom uppgörelsen om inkomststabiliseringen kan det ju dessutom sägas att både subventioner och rabatter blivit fastlästa. De ha tillkommit för att hålla priserna nere på vissa livsmedel, dels i allmänhet och dels särskilt för de lägsta inkomsttagarna. Det är därför otänkbart att borttaga prissubventionerna utom i samband med en verklig sänkning av priserna på livsmedelsprodukter, något som ju för närvarande inte synes ligga inom räckhåll, och vad de sociala rabatterna beträffar utgöra de ett sätt att verkställa en omfördelning av inkomsten, som vi med all sannolikhet icke kunna komma ifrån så länge krisen varar.

Dessa subventioner och rabatter äro icke minst att betrakta som en motvikt till den skärpta indirekta beskattning, som vi måst tillgripa både i inkomstsyfte och för att begränsa köpkraften. Det är visserligen sant att även i den nya budgeten direkta och indirekta skatter ingå med ungefär hälften var, vilket är en betydlig förbättring i jämförelse med fördelningen ännu på tjugutalet. Då tog staten $\frac{2}{3}$ av sina skatteintäkter på konsumtionen men blott $\frac{1}{3}$ genom inkomstbeskattning. Att jämvikten bevarats genom att högre inkomsttagare få betala mer direktskatt än förut, samtidigt som konsumtionsskatterna stigit för fattigt folk, är ju en ringa tröst för de senare, när de ha svårt att få tillgångarna att räcka till ens för de knappa livsmedelsransonerna. Och detta gäller för närvarande om tusentals familjer i vårt land. Men denna skattepolitik är försvarlig om den utbygges med rabatter och prissubventioner, vilka i själva verket äro så effektiva att de ge en barnrik familj med låg inkomst flerdubbel ersättning för den summa den måste utbetala för t. ex. omsättningsskatten.

I detta sammanhang skall jag tillåta mig att skjuta in några ord i fråga om eventuella nya indirekta skatter. I den promemoria av direktör Söderlund, som skisserar riktlinjerna för hans arbete och som bifogats statsverkspropositionen, yttrades att »en stegring av de indirekta skatterna bör övervägas i syfte att nå den konsumtion, på vilken den fria köpkraften i främsta rummet inriktar sig», det hette vidare att »utrymme finnes för en ytterligare höjning av beskattningen av tobak och alkohol» och slutligen pekades på nöjes- och trafikskatterna som särskilt värda att uppmärksamma. Finansministern har icke följt någon av dessa senare rekommendationer. Han yttrar sig endast om möjligheterna att genomföra en ytterligare beskattning av den egentliga lyxkonsumtionen, men också därom talar han med stor försiktighet. Då han icke reflekterat på något av de andra förslagen är detta enligt min mening välbetänkt. Går det att finna särskilda former för en lyxbeskattning i verklig mening — exempelvis på restaurangbesök av det slag som inte tillhör livets nödtorft — kan han säkert räkna med förståelse, men det vore troligen ett stort misstag om statsmakterna för ett jämförelsevis ringa ekonomiskt utbyte genom höjda konsumtionsskatter motverkade sina egna strävanden att stabilisera prisnivån. Man får här också räkna med risken av att kränka en rättskänsla, som knyter sig till statens utfästelse att icke genom egna åtgöranden befördra en prisutveckling, som hotar inkomstuppgörelsen. Det är då bättre att söka finna former för tvångsupplåning av lediga penningmedel.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det lyckosamma resultatet av överläggningarna om prisstegringens begränsning hälsar riksdagen säkerligen med största tillfredsställelse. Det kan nog sägas att debatten här i november, trots alla principiella instämmanden i själva tanken, framkallade vissa farhågor för förhandlingarnas fortsättning, vilka dess bättre inte gått i uppfyllelse. Uppgörelsen är ett gott bevis för ansvarskänslan hos vårt folk. Såväl på löntagarsidan som inom den producentgrupp, vars inställning är bestämmande för prisnivån, d. v. s. jordbrukarna, har förståelsen för det helas väl här fått väga tyngre än kortsiktiga gruppintressen. I detta fall kan det ju med skäl sägas att en fortskridande penningförsämring skulle i längden blivit lika ödesdiger för jordbrukarna som för löntagarna. Kanske inses detta dock icke lika allmänt bland de förstnämnda. Att överenskommelsen likväl biträtts är därför icke mindre glädjande. Det är min övertygelse att ingen enskild grupp i längden förlorar på, utan i stället stärker sin ställning, då den böjer sig för allmännyttan, när skälen varit så övertygande som i detta fall. Och man kan nog med fog hoppas att denna seger för solidaritetskänslan kan bilda en ny etapp i den utveckling mot ett fördjupat samförstånd, som i stort sett karakteriserar de senaste åren i vår politiska historia och som också — trots vissa slitningar — bekräftats under krisåren.

Det kräves då självfallet motsvarande offervilja hos de kategorier inom det svenska samhället, som inte infångats lika handgripligt genom uppgörelsen om pris- och lönestopp. På riksdagens bord ligger sedan några dagar en proposition om begränsning av bolagens vinstutdelning till 6 %. Den ansluter sig direkt till inkomststoppet. Det har dock uppenbarligen inte varit någon lätt sak för finansministern att här lösa vissa tekniska svårigheter. Så mycket viktigare är det att lojalitetskänslan kommer till sin rätt. I den mån den inte räcker få vi söka finna andra medel, utöver den beskattning som redan nu sätter gränser för de alltför stora inkomsterna.

Till vad jag nyss yttrade om jordbruket har jag nu egentligen intet att tillägga. Jag vill endast upprepa vad jag yttrade vid höstriksdagen, nämligen att den grupp jag representerar är beredd att samverka med andra kring varje rimligt och i nuvarande läge framkomligt förslag att stärka de mindre jordbrukarnas ställning. Inte heller skall jag nu gå in på försörjningsfrågorna eller arbetsmarknadsproblemen.

I stället skulle jag, innan jag slutar, vilja fästa uppmärksamheten på ett spörsmål, som onekligen med all rätt tränger sig fram i diskussionen. Jag syftar på de förberedelser som vi redan nu kunna vidtaga för att möta fredskrisen. I ett avseende kan det synas svårt att nu diskutera dessa ting. Vi kunna nämligen inte veta hurudan den värld kan komma att se ut, i vilken vårt land då får att söka sin utkomst. Den förutsättning, under vilken dessa frågor dryftas, bör dock vara att världsmarknaden åter står öppen för våra exportvaror och att vi kunna handla fritt i alla väderstreck. Inte desto mindre skola vi säkert finna att avsättningsmarknaderna undergått stora förändringar, att nya industriella resurser tillkommit under kriget i andra länder och att vi kanske ännu mera än förut nödgas kämpa oss fram för att vinna fotfäste. Det förefaller självklart att den privata företagsamheten här behöver allt tillbörligt stöd av statsmakterna och att dessa i sin tur måste förbereda sig på den uppgiften.

Inte heller när det gäller förhållandena inom vårt eget land är det lätt att på förhand klargöra alla de svårigheter, som kunna möta. Det finns emellertid åtskilligt erfarenhetsmaterial från förra världskrigets slut. Bristen på planering i tid efterlämnade spår som ännu förskräcka. Trots meningsskiljaktigheterna om planhushållningens idé och praktik vågar jag tro att intet principiellt mot-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stånd skall möta de förslag om ett organ för fredsberedskapen, som framförts vid denna riksdag av en grupp yngre socialdemokrater. Det är inte nu min mening att föregripa diskussionen om denna motion, men jag vill tillåta mig att understryka dess allmänna tankegång, vilken bl. a. synes mig vara att det vore olyckligt om vi fastnade i en ofruktbar diskussion om riktlinjerna för samarbetet mellan statsmakterna och det enskilda näringslivet i fråga om dessa ting. Här kommer det att gälla i högsta grad påtagliga realiteter. Övergången måste underlättas genom ett smidigt samarbete mellan alla kretsar för att tillvarata produktionslivets fulla kraft. De senaste tio årens erfarenheter borde kunna skänka god vägledning då det gäller att övervinna fredskrisens omvälvningar.

Vi äro emellertid inte, herr talman, ännu framme vid freden, och det vore äventyrligt att söka profetera om när kriget slutar. Vi ha på sistone i olika avseenden haft kännning med nya problem på det utrikespolitiska området. Den lejdtrafik, som varit av så stor betydelse för vårt näringsliv, har stött på ökade svårigheter. Två stora fartyg krigsförliste nyligen inte långt från våra kuster och gävo oss en smärtsam erinran om de risker, under vilka lejdtrafiken genomföres, och om det dödsförakt med vilket sjöfolket utför sitt arbete. Jag vill här ansluta mig till de sympatityttringar, som från hela nationen strömmat emot de anhöriga till de män som blivit borta på havet.

Av de utrikespolitiska frågorna är det nu egentligen icke någon som tvingar sig uppmärksamhet mer än andra. Den ökade beredskap, som bekantgjordes strax före nyåret, och inte minst de manande orden i Kungl. Maj:ts tal på rikssalen vid denna riksdags högtidliga öppnande, ha emellertid blivit påminnelser om allvaret i Sveriges läge, omgivet som det är av länder i krig. I den mån denna maning avsåg opinionsyttringar, vilka kunna väcka tvivel om orubbligheten i vår neutralitetsvilja, riktade den sig naturligtvis inte mot de sympatier för våra nordiska grannländer, vilka bl. a. så starkt kommo fram i utrikesministerns senaste anförande inför denna kammare, inte heller mot det legitima försvar för svenska och nordiska rättssynpunkter, vartill en viss del av den utländska propagandan oavslåttligen tvingar den svenska pressen. För egen del vill jag i den punkten endast hänvisa till vad jag yttrade vid novemberriksdagen. Regeringen kan för övrigt vara förvissad om ett oförbehållsamt stöd från den socialdemokratiska gruppen, då regeringen med all kraft fullföljer vår självständighetspolitik efter de utstakade linjerna. Det har sagts att årets riksdag kommer att bli mindre arbetsbelastad än de närmast föregående. Den vår som nu förestår tecknar sig emellertid full av faror, och jag utgår ifrån att riksdag och regering skola känna behov av samråd kring den utrikespolitiska utvecklingen under lämpliga former, allra helst vid varje antydning om hotfulla förändringar. Det är oundvikligt, herr talman, att meddelandet om ökad försvarsberedskap i sig självt måste framkalla en viss undran. De angivna inkallelserna äro givetvis i nuvarande läge ur arbetsmarknadssynpunkt särskilt besvärliga. Det måste förutsättas både att det funnits övertygande skäl för inkallelserna och att från de militära myndigheternas sida alla de hänsyn, som överhuvud taget äro möjliga, tagas till produktionslivets intressen. Det vore säkerligen lyckligt om vi redan i dag kunde få ett auktoritativt uttalande från regeringsbanken i dessa punkter. Mellan riksdag och regering finns självfallet inga delade meningar därom, att ett förtroendefullt samarbete är en nödvändig förutsättning för att bevara freden åt ett fritt fosterland.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Med anledning av de sista orden i herr Vougt's anförande vill jag passa på att redan vid debattens början göra några uttalanden, som böra komma från regeringsbanken under denna remissdebatt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Vougt berörde särskilt inkallelsernas återverkan på arbetsmarknaden, och det är ju alldeles uppenbart att vakthållningen, såsom den nu förstärkes, kommer att i vissa fall få ogynnsamma återverkningar på det produktiva livet. Det har länge funnits full sysselsättning för tillgänglig arbetskraft, och som alla veta har behovet av arbetskraft icke kunnat fyllas tillfredsställande inom vissa områden. För att råda bot för bristen på arbetskraft inom skogsbruket ha vi ju till och med måst använda tjänstepliktslagen.

Att regeringen noga vägt hänsynen till arbetsmarknadens behov mot det andra intresse, som här är ifråga, är klart. Den har därvid funnit det senare intresset för tillfället överväga. Naturligtvis skall det emellertid så långt det är möjligt tillses, att inkallelsernas återverkan på arbetsmarknaden icke blir svårare än nödigt är.

Mitt framhävande av hänsynen till den militära beredskapen kan vara ägnat att framkalla en undran, om särskilda skäl föreligga att nu förstärka vakthållningen. Det finns alltid en benägenhet att söka förklaringen till variationerna i den aktuella beredskapen i nya omständigheter, som särskilt beröra oss. I och för sig är det heller icke något märkvärdigt i att man bakom en viss åtgärd vill spåra en särskild orsak. Men det förhåller sig dock så, att våra beredskapsåtgärder alltid vidtagits efter ett bedömande vid olika tidpunkter av det allmänna läget och icke på grund av något mot oss riktat hot. Så är fallet även nu.

I ett tal strax före krigsutbrottet yttrade jag: »Vi hoppas att vår vilja att leva i fred skall respekteras. Vi känna oss icke hotade. Men det vore osant att säga, att vi känna oss trygga. Sådan världen nu är kan ingen undgå att gripas av oro. Om kriget släppes löst vet ingen vad som kan hända. Det är den känslan som tränger sig på och som kommer även de små fredliga nationerna att bereda sig för det värsta.» Det har under kriget icke funnits anledning att ändra denna syn på vårt läge, och den har hela tiden varit bestämmande för vårt bedömande och våra åtgärder. Vi ha icke varit utsatta för något direkt hot, men den allmänna otryggheten i världen och hela händelseutvecklingen ha styrkt oss i uppfattningen om vår förpliktelse att hålla oss beredda för alla eventualiteter. Denna uppfattning har i första hand kommit till uttryck i den redan före kriget påbörjade och sedan ständigt fortgående förstärkningen av våra försvarsmedel.

Av olika skäl är det emellertid icke möjligt att ständigt ha hela försvarskraften mobiliserad. Vi ha, som jag redan påpekat, haft att vid varje tidpunkt söka bedöma det allmänna läget och därefter avväga de aktuella beredskapsåtgärder. Dessa ha vid vissa tillfällen varit mycket omfattande. Vid andra tillfällen ha de varit relativt begränsade, såsom till exempel under de senaste månaderna. Vårt läge ter sig icke just nu såsom på något särskilt sätt utsatt. De stora striderna pågå relativt långt borta från våra gränser, och någon förändring i vårt eget förhållande utåt har icke ägt rum. Men det är uppenbart att ansträngningarna från alla de krigförande öcats och att möjligheterna för hastiga växlingar ifråga om krigsskådeplatser icke minskats. Därigenom kunna områden, som ligga oss närmare, plötsligt indragas i krigsfältet. Detta motiveerar en ökning av våra omedelbara beredskapsåtgärder under vinterns och vårens lopp. Det är också därför som regeringen på förslag av överbefälhavaren beslutat den förstärkning, som nu skall äga rum genom att vissa truppförband efter hand inkallas till relativt korta övningsperioder av repetitionsövningskaraktär. Därigenom vinnes i första hand en ökad tillgång på omedelbart användbara, krigsorganiserade trupper. Därigenom kunna dessutom de högre förbanden samövas under hänsynstagande till de senaste krigserfarenheterna och sammansvetsas under de chefer och det befäl i övrigt som vid behov skola föra dem i fält. Genom detta senare ökas även vår framtida totala beredskap.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Till vår beredskap hör emellertid icke blott anskaffning av materiel, utbildning av manskap, trimning av organisation och vakthållning. Dit hör bland annat också själva folkets inriktning på de förhållanden, som kunna uppkomma om freden brytes. Det är måhända icke opåkallat att i detta sammanhang beröra detta inslag i vår beredskap, varom tidigare icke mycket ordats.

Skulle så illa gå att vårt land bleve utsatt för angrepp kunna de åtgärder, som vidtagas av regeringen och den högsta försvarsledningen, visa sig ensamma icke vara tillfyllest. Det kan i ett sådant läge i många fall komma att krävas självständigt initiativ och självständig handling av såväl de militära cheferna och all militär personal som av de civila myndigheterna och befolkningen i dess helhet. Särskilt blir så fallet, om de lokala myndigheternas förbindelser med de centrala myndigheterna avbrytas. Härpå måste man vara beredd.

Med regeringens gillande har därför överbefälhavaren till de militära cheferna utfärdat en order om vad som i ett sådant läge kräves av dem. Denna order innebär, att även om order uppifrån utebliva, samtliga underordnade chefer skola utan tvekan eller dröjsmål handla på eget initiativ för att i ledningens anda organisera och insätta stridskrafterna på lämpligt sätt. Det skall icke finnas någon tvekan om att försvaret skall träda i funktion. I ordern erinras också om, att en angripare eller med honom samverkande element inom landet kunna komma att utsända falska meddelanden och föregivna order även per radio. Till förebyggande av förvirring är det utsagt, *att varje meddelande av innebörd, att motståndet skall nedläggas, är falskt.*

Denna militära order innehåller en maning till självständigt handlande och motstånd till det yttersta i varje läge. Varje militär chef har genom denna order fått besked om sina skyldigheter. Varje värnpliktig måste också veta och förstå, att det i händelse av ett plötsligt anfall mot oss är hans skyldighet att genast ställa sig till förfogande, även om någon order icke skulle nå honom i förutsedd ordning; kan han icke nå sitt truppförband på anbefalld ort, skall han på annat sätt söka kontakt med krigsmakten.

Även civil myndighet och varje annan svensk medborgare måste om en situation av här berörd art skulle uppkomma vara beredd att av all förmåga stödja försvarsmakten. Den anda, som talar ur överbefälhavarens order, må besjåla alla och envar. I den mån icke redan genom utfärdade förordningar de civila myndigheternas verksamhet, i den händelse vårt land indrages i krig, blivit reglerad, kommer regeringen att giva anvisningar motsvarande dem som givits för det militära området.

När jag utförligt berört dessa förhållanden har det skett under känsla av, att det är viktigt att alla och envar känna den ledande tanken i vår hållning och vårt handlande. Men jag understryker, att dessa anordningar icke heller tillkommit på grund av att någonting för oss särskilt oroande skulle ha inträffat under den senaste tiden. De äro ingenting annat än ett naturligt led i vår allmänna beredskap till skydd för vårt oberoende.

Vid mera än ett tillfälle har jag framhållit att enighet och sammanhållning inom folket är vår viktigaste styrkekälla. Denna får icke grumlas eller förgiftas. Det är riktigt när herr Vougt inregistrerar vissa uppgörelser som nya solidaritetsprov. Det har emellertid icke saknats tecken till, att känslan för sammanhållningens nödvändighet försvagats. Jag tänker på vissa uttalanden som publicerats och i några fall tillställts regeringen. De mest uppmärksammade ha kommit från producenthåll. Men det har funnits några även från löntagarsidan. Det gemensamma för dem är framhävandet av gruppintresset. Under vanliga förhållanden har sådant tagits som naturligt. Det göres så kanske på många håll även nu. Men jag är icke benägen att se saken på samma sätt. I

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

denna tid av allmän fara och allehanda svårigheter av inre art har man rätt att av enskilda och grupper kräva särskild hänsyn till allmänna intressen. I de åsyftade uttalandena har märkts platt intet av insikt härom. Det borde dock ligga nära till hands för envar att säga sig, att nu gäller det inte i första hand att värda enskilda eller gruppintressen, utan gemensamt väl. Vi njuta alla förmånen av att leva i fred och frihet, medan de flesta andra folk bära ofredens tunga. Även om många även hos oss ha det knalt och svårt, så ha vi dock undgått ett elände, som många andra folk få uthärda. Detta borde stämma åtminstone till besinning och till villighet att på alla håll göra det bästa för att icke vår förmån må förspillas. Löntagaren kan utnyttja behovet av arbetskraft för att få litet mera i pungen, i stället för att ställa sig till förfogande där han bäst behövs. Jordbrukaren kan hålla tillbaka sina produkter eller odla vad som för tillfället är mest lönande, i stället för att medverka till att folkhushållet tillföres vad det bäst behöver. Men ingendera kan samtidigt känna eller göra gällande att han gör sin plikt mot gemenskapen eller rätt tjänar fosterlandet. Det är icke en läpparnas bekännelse till solidaritet och offervillighet, vi behöva, utan en hjärtats och handlingens.

När jag så starkt understryker detta är jag dock medveten om, att i stort sett viljan till sammanhållning och uppoffring för gemensamt väl är oanfrätt hos vårt folk. Men det är därför icke mindre angeläget att i tid uppmärksamma och mota för enigheten och allas välgång skadliga yttringar. Vår beredskap blir ett skal utan kärna om vi inte bevara obruten den anda, som sätter det helas intresse framför allt annat. Det är med hänsyn härtill som jag nyligen betecknat vårdnaden om den nationella sammanhållningen som en särskilt makt-påliggande uppgift för denna riksdag.

Herr Skoglund i Doverstorp: Herr talman! Det år, som ligger framför oss, torde innesluta så många oväntade händelser och även för vårt land så många farofyllda lägen, att vår första plikt utan tvekan är att enigt följa Konungens djupt allvarsmättade maning om ständig vakthållning och fast uppslutning kring självständighetspolitiken och dess ofrånkomliga förutsättningar. Den högtidliga form och de i all sin knapphet mycket värtaliga ordalag, i vilken denna maning riktades till hela Sveriges folk, ha erinrat oss om det verkliga läget. Våra upplevelser under de år, som förflutit sedan krigsutbrottet, ha varit så skakande, att vår känsla för vad som sker hotar att trubbas av. Att vi undsluppit stora faror, har kommit många människor att tro, att allt är överståndet. Men endast ett farligt önsketänkande kan fördölja, att slutskedet av det nu pågående kriget kan komma att medföra hårdare påfrestningar och farligare lägen, än vi kanske någonsin tidigare varit utsatta för under detta krig. Det kan också komma att krävas stora uppoffringar av svenska medborgare och villighet till handlingar, som medföra stora risker. Låt mig i det sammanhanget anknyta till vad den förste talaren, herr Vougt, berörde, nämligen lejdbåtarna och de modiga män, som offrat sitt liv i kampen för att förse oss med nödvändiga varor. Jag instämmer helt i hyllningen till dem och vad herr Vougt också framförde till deras efterlevande. Det är min uppriktiga önskan, att känslan av historiskt ansvar för vårt land, som tidigare burit upp svenska folkets strävan under dessa avgörande år, men som i alltför hög grad hotar att sjunka undan i en grå krigsleda, skall förnyas och fördjupas. Vi kunna vara övertygade om dess riktighet och nödvändighet.

Men plikten mot vårt eget land är icke vår enda. Därutöver böra vi undersöka både på vilka vägar vi skola kunna hjälpa lidande folk och — om den stunden kommer — huru vi skola kunna medverka till en fred, som icke splittrar och

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

isolerar Nordens folk vare sig från varandra eller från andra kulturfolk ute i världen.

På alla håll breder folkhatets och förtryckets ande ut sig som en farsot. Man frågar, vad som skall komma efter allt detta. Hur skall Europa kunna byggas upp på nytt? Blir freden kanske endast en övergång till nya lidanden för folken? Sveriges möjligheter att påverka utvecklingen kunna tyckas små, men ingen må förundra sig över att också vårt folk begrundar fredens problem.

Stormakternas ledande statsmän ägna sig stundom åt att göra upp skisser över hur de tänka sig världen efter kriget. Till viss del äro väl dessa framtidsplaner ett led i nervkriget, men till viss del torde de dock avslöja den tankevärld, i vilken denna världens mäktige dväljas. Utan att ge det uttalande, jag nu gör, adress åt vare sig det ena eller det andra hållet är jag säker på att vi äro eniga om åsikten, att en långt driven isolering av olika statsgrupper från den övriga världen icke medför en lyckosam framtid, lika litet som vi tro, att freden kan tryggas och bevaras genom förödmjukande behandling av besegrade folk. Europa och världen måste finna vägen tillbaka till mänsklig gemenskap i arbetet för kultur och framåtskridande. Hatet mellan folken måste besegras, ty eljest blir det ett bestående hot mot västerländsk odling.

Vi ha också en fast tro på de små kulturfolkens uppgift i en värld, som vill försoning och återuppbyggnad, och vi ha en mycket bestämd uppfattning om att den uppgiften är av självständig art och icke kan inskränka sig till en undergiven inordning i de stora folkens planer.

Någon tvekan om nödvändigheten av insatserna för landets försvar är icke tänkbar inom vårt folk. Vi känna med oss att endast de yttersta ansträngningar nå upp till lagets krav.

Också på folkförsörjningens område är det av ytterlig vikt, att vi icke ge tappt. Om här så allvarliga motsättningar mellan intressegrupperna uppkomma, att vår försörjning äventyras, kan dragkampen lätt bli ett spel med rikets säkerhet. Men hålla vi blott detta i minnet, tror jag, att det är hälsosamt att låta olika uppfattningar komma till tals och låta sakskaLEN prövas i fri diskussion.

Riksdagen var ju för föga mer än två månader sedan i tillfälle att säga regeringen sin uppfattning, och det skedde i en osedvanligt lång debatt, efter att regeringen informerat riksdagen angående försörjningsläget. Jag förmodar, att en upprepning av vad som då sades är föga nöjsam, men att i dag helt gå förbi detta viktiga område tror jag icke heller låter sig göra. Våra möjligheter att på längre sikt förbättra och trygga vår folkförsörjning ha sedan dess icke förbättrats, kanske snarare motsatsen. Mitt uttalande i november att regeringen handlat oklokt vid handläggningen av jordbrukets prisfrågor och därmed också försvårat planläggningen av en god livsmedelsproduktion har jag ingen anledning att ändra. Dess bättre har nu i december priset på jordbruksprodukterna äntligen fastställts och detta i samråd med jordbrukets organisationer. En efter samma grunder gjord prissättning i augusti månad skulle ha undanröjt mycken irritation och kanske medfört bättre resultat beträffande höstsådden. Jag förbiser ingalunda det sammanhang som prissättningen av jordbruksprodukterna har med andra viktiga frågor, men sedan jordbrukets målsmän i sin känsla av ansvar gått andra intressen så långt till mötes, som skedde vid förhandlingarna i höstas inför livsmedelskommissionen, fanns ingen anledning att behandla jordbrukarna på det sätt som skedde.

Statsministern var i sitt anförande inne på de motsättningar, som möjligen skulle förefinnas mellan olika yrkesgrupper. Han underströk också starkt de olika gruppernas ansvar i ett tidsläge som det nuvarande. Jag vågar försäkra, att den yrkesgrupp jag tillhör, nämligen jordbrukarna, säkerligen kom-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mer att göra vad på denna ankommer för att fylla sin ansvarsfulla uppgift i produktionen och lojalt söka fullgöra vad deras representanter utlovat vid uppgörelsen inför statsministern.

När det gäller livsmedelsproduktionens planläggning för kommande år, är det dock ett par frågor, som jag anser, att det vore värdefullt att få veta regeringens inställning till. Den första och kanske viktigaste är: Har regeringen under övervägande, sedan storleken av de höstsådda arealerna blivit känd, att vidtaga särskilda åtgärder för att under den kommande växtperioden få fram största möjliga odling av vårvete, korn och potatis? Min nästa och också långt ifrån oviktiga fråga blir: Är folkhushållningsministern eller jordbruksministern — jag vet icke riktigt vem av herrar statsråd, som är grisarnas speciella skyddspatron, men jag tycker nog, att det borde ligga rätt bra till för en skänning — i tillfälle att lämna några närmare upplysningar angående de avgörande skälen för att fläskpriset sattes så lågt, att man kan befara en verklig katastrof inom denna produktionsgren? Var det sambandet med prisrörelserna i stort, som var det tyngst vägande skälet, eller var det den knappa tillgången på spannmål och potatis, som gjorde, att man i första rummet ville säkra tillgången på vegetabilier? Jag tror, att detta är en fråga, som göres ute bland både producenter och konsumenter. Ett tillfredsställande svar skulle reda upp åtskilligt i diskussionen.

Ett förhållande, som verkar i hög grad återhållande på jordbrukarna, när det gäller att följa livsmedelskommissionens anvisningar att öka odlingen av särdeles nyttiga men arbetskrävande grödor är utan tvivel svårigheten att erhålla nödig arbetskraft. Jag vet, att arbetsmarknadskommissionen med stor uppmärksamhet följer denna fråga och även lyckats uträtta åtskilligt, men alltjämt är läget otillfredsställande. Livsmedel och bränsle höra till de produktionsområden, som i nuvarande läge måste ha förtursrätt på arbetsmarknaden, och för vilka mindre angelägna arbetsuppgifter måste stå tillbaka. Det är ingenting nytt, som jag här säger. Detta har sagts tidigare från denna plats. Jag vill minnas, att jag själv också sagt det. Icke förty upprepar jag det, därför att läget på många håll blivit allt svårare.

Till ljuspunkterna i vårt försörjningsläge — vi skola erkänna, att icke allting är svårt, utan att det också finns vissa glädjeämnen — hör å andra sidan att vi kommit så långt som skett med tillverkning av ersättningsvaror. Jag vill som exempel nämna den tillfredsställelse man kan känna över att de stora anläggningarna för att utvinna olja ur skiffern se ut att ge resultat. Ett annat område där bekymren lättat, är kraftförsörjningens, eftersom tillgången på elektrisk energi synes vara relativt god.

Om jag så, herr talman, går över till det ärende, som vi egentligen i dag skulle syssla med, nämligen remitteringen av statsverkspropositionen, så måste man ju säga, att den framlagda statsverkspropositionen i hög grad präglas av krisläget. Finansministern rör sig med efter svenska förhållanden oerhört stora summor. Man kan tydligen uppfatta dessa jättestora siffror på olika sätt. Den förste talaren, herr Vougt, var ju, när han kom in på frågan om Sveriges statsfinansiella läge och den budget vi nu här behandla, oerhört optimistisk. Hans anförande blev egentligen ett enda stort hyllningskväde till finansministern. Och det var en mycket stor blomsterkvast, som han överräckte till herr Wigforss vid hans 10-årsjubileum som finansminister. Utan att på något sätt vilja betvivla finansministerns goda strävanden att göra det bästa möjliga, så vill jag dock i det sammanhanget säga, att jag har ingen möjlighet att i samma hänförda tonart instämma i herr Vougt's lovsång till finansministern, och jag kan alltså icke frambära lika hjärtliga gratulationer som han. Jag är icke heller så stor optimist, som herr Vougt var, när han be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dömde Sveriges ekonomiska läge. Han talade om hur mycket rikare Sverige var än vi ana, och han gick över till att uttala en ny berömmelse över 1930-talets finanspolitik, som enligt hans uppfattning medfört så märkliga resultat. Jag skall icke uppehålla mig länge vid detta, men jag skall i alla fall be att ett ögonblick få sysselsätta mig med denna fråga.

Jag vill minnas, att 1933, när debatten om den proposition om stödåtgärder, som då var framlagd, började i särskilda utskottet, yttrade en talare, att vad regeringspropositionen egentligen avsåg var ingenting mindre än en injektion av en medicin som återställde det svaga och sjuka hjärtat hos en klen patient och skapade ett nytt hälsotillstånd. Låt mig säga, att det fanns patienter, som tillfrisknade även utan den injektionen som då gavs. Om jag icke tager fel, fick exempelvis den svenska exportindustrien mycket litet med av den hjärtmedicinen. Om det berodde på att injektionen i det fallet var så pass måttlig som den var, vet jag icke, men jag tror i alla händelser, att det var Sveriges exportindustri, som tillfrisknade först och i mycket hög grad medverkade till den ekonomiska utveckling, som sedan ägde rum. Gå vi längre tror jag vi kunna påstå, att åtskilliga av våra nationalekonomer, som sysslat med detta problem, ha kommit fram till det resultatet, att tillfrisknandet började redan innan injektionen kunnat verka i någon större omfattning. Det torde bliva anledning att återkomma till detta senare under debatten.

Det budgetunderskott, som beräknas uppstå under det kommande budgetåret, uppgår till inte mindre än 1.300 miljoner kronor på riksstatens och beredskapsstatens drifts- och kapitalbudget. Vore finansministern ansvarig ekonomichef i ett mindre företag än det han nu representerar, och ginge inkomster och utgifter lika illa ihop, befarar jag, att han kunde bli uppsagd.

Å andra sidan är jag medveten om att finansministern inte haft någon lätt uppgift. Utgifterna äro till stor del framtvingade och förorsakade av kriget och äro av den storleksordningen, att det icke går att omedelbart täcka dem genom verkliga inkomster. Det är nog många, som efter statsministerns kraftiga uttalande i riksdagen i november månad förra året hade trott, att detta uttalande skulle sätta starkare spår efter sig i statsverkspropositionen än som skett. Det har egentligen icke lett till annat resultat än att de verkliga utgifterna, om vi undantaga beredskapsstaten, ökats med 154 miljoner kronor i jämförelse med löpande riksstat. När det gäller att hålla igen på utgifterna förefaller finansministern knappast ha riktigt samma utomordentliga förmåga, som när det är fråga om att taga ut stora skatter.

I nuvarande ansträngda läge bör det vara angeläget för statsutskottet och riksdagen att undersöka om några ytterligare besparingar kunna göras. Under alla förhållanden bör icke riksdagen utan alldeles särskilt tvingande skäl låta komma sig till last att öka utgifterna utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

På längre sikt ser finansministern så pass optimistiskt på utvecklingen, att han räknar med att — sedan de extraordinära försvarsutgifterna och de av kristiden betingade kostnaderna för regleringen av livsmedelspriserna bortfallit — få ett årligt överskott på omkring 300 miljoner kronor. Denna beräkning vilar dock på en mycket viktig förutsättning, nämligen att statens inkomster skola bibehållas på nuvarande nivå. Detta antagande är emellertid enligt min mening i dubbel måtto anmärkningsvärt. Det måste bestämt sägas ifrån, att finansministern icke för mera normala tider bör få räkna med att nuvarande skattenivå skall bibehållas oförändrad. Den är helt krisbetingad. Den är ett uttryck för de offer, som svenska folket i ett läge, då fosterlandets existens kan anses hotad, är villigt att påtaga sig för att värna landets frihet och oberoende. Men det vore en ekonomisk orimlighet, om denna skattetunga bleve bestående, även sedan man fått mera normala tider. Det skulle gå ut

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

över vårt näringslivs möjligheter till utveckling, över möjligheterna att öka vår nationalinkomst och därmed omedelbart över vår sociala standard. Skulle för övrigt finansministern, om vi efter kriget få en lågkonjunktur, vilja och våga taga ut så stora skattebelopp som för närvarande och därmed ytterligare förstärka de depressiva krafterna? Möjligheten för vårt land att få balans i statsfinanserna och dessutom att kunna betala vad vi nu låna måste väl vara den att vi, när normala tider inträda, med alla tillgängliga krafter förbättra och utöka våra produktionsbetingelser.

I detta sammanhang skulle jag vilja uttala en bestämd förhoppning, att hänsynen till grundvalarna för vårt ekonomiska liv också skola sträcka sig därhän, att den föreslagna formen för värdestegringsskatten, som blivit föremål för så stark och så sakligt välgrundad kritik, icke kommer till användning. Jag har därför icke principiellt vänt mig mot tanken på en värdestegringsskatt, men det förslag, som nu sett dagens ljus, tror jag icke är användbart.

Vad som i övrigt tilldrager sig särskilt intresse i finansministerns inledning till statsverkspropositionen är hans uttalande beträffande den penningpolitiska utvecklingen och de ökade statsutgifternas inverkan på priserna och penningvärdet. För en lekman på området förefaller det nog som om herr Wigforss, för att citera en ledande artikel i en partitidning, hade kvar sitt »ljusa gosselynne», men att detta nu framträder alltför starkt och föranleder honom att underskatta många av de risker, som det nuvarande budgetläget måste innebära. Med herr Vougt förhåller det sig enligt min åsikt ungefär på samma sätt. Herr Vougt gick så långt att han till och med framkastade den tanken, att det skulle innebära vissa risker och medföra fördärvliga verkningar för kampanjen för en ökad sparsamhet, om man på något sätt ifrågasatte en begränsning av statsutgifterna och större försiktighet i det avseendet. Jag har svårt att tro något sådant, snarare motsatsen. Jag tänker då på de verkliga spararna här i landet. Det är försiktiga och kloka människor. Det är människor, som icke precis handla för dagen, som icke låta ögonblickets inkomster försvinna utan som handla med tanke på framtiden och på olika sätt söka trygga sin ålderdom. I vart fall finna de här i målet för sitt sparande. Är det något dessa människor sätta värde på och som lugnar dem, så är det det förhållandet, att man från statsmakternas sida uppträder på ett sätt, som övertygar dem om, att de våga räkna med ett bestående penningvärde och därutöver att de få en känsla av att statsmakterna icke betrakta dem som ett slags villebråd, som man omedelbart kan ge sig på att försöka infånga.

Finansministern känner uppenbarligen starkt den oro, som vi alla erfara för att de stora statsutgifterna skola komma att utmynna i en långt gående inflation. Men herr Wigforss söker i någon mån freda sitt samvete med att statsutgifterna icke ensamma äro ansvariga för den rikliga penningtillgången i landet. Han vill knappast ens medge, att de spela en förgrundsroll i det avseendet. Detta är ju en ståndpunkt, som jag för min del har svårt att förstå, och det får herr Wigforss verkligen förlåta mig. Han har ju själv under så många år tidigare sökt lära oss den nya finanspolitikens huvudteser och vilka möjligheter staten har att framkalla eller betvinga ekonomiska kriser med hjälp av skattepolitik och upplåning. Hans lärjunge, herr Vougt, som tidigare hade ordet här, var ju inne på samma tankegångar. Finansministern säger, att statsutgifterna utgöra endast en del av folkhushållets samlade utgifter och att problemet att skapa balans icke kan lösas enbart genom reglering av de statliga utgifterna. Däri har han naturligtvis rätt. Men om statens och kommunernas utgifter sammanlagt uppgå till över 5 miljarder kronor eller bortåt 40 procent av nationalinkomsten, måste vi väl ändå förstå vad statens utgiftspolitik betyder, när det gäller att behärska inflationistiska tendenser. Vi få icke

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

heller glömma, att med en del av dessa statliga utgifter subventionerar staten enskild eller kommunal byggnadsverksamhet och sätter alltså ytterligare belopp i rörelse.

Som en väsentlig anledning till prisstegringstendenserna framställer herr Wigforss det enskilda näringslivet och framför allt industrien, som genom efterfrågan på arbetskraft och material drivit upp priserna. Till detta vill jag endast säga, att någonstans måste roten och upphovet till det hela finnas. Men varför då icke söka den enklaste förklaringen? Den finner man, såvitt jag kan förstå, genom att se till tidssammanhanget. Omedelbart efter krigsutbrottet gav staten ut hundratals miljoner kronor extra för vår personella och materiella försvarsberedskap. Men hur förhöll det sig med de enskilda investeringarna? Jo, på grund av prisnivåns stegring och den allmänna känslan av ovisshet gick byggnadsverksamheten starkt tillbaka och var tidvis, såvitt gällde bostadsbygandet, inte mer än 10 å 20 procent av förkrigsnivån. Då var finansministerns stora bekymmer att krisen på byggnadsmarknaden skulle ge upphov till en stor arbetslöshet, och vid 1941 års riksdag lade han fram ett omfattande beredskapsprogram för statliga byggnadsföretag, som skulle sättas i gång för den händelse arbetslöshetskrisen bleve verkligt akut. Den situationen inträffade aldrig, ty lyckligtvis förhåller det sig ju så — herr Vougt var inne på det problemet tidigare — att profetiorna icke alltid gå i uppfyllelse. Det gick den gången icke så, som finansministern tänkt sig. Den enskilda anläggningsverksamheten har åter kommit i gång, men den har dock icke, mätt vare sig i pengar eller rent kvantitativt, nått upp till förkrigsnivån. Vad jag nu sagt ger enligt min mening belägg för att det är riktigast och naturligast att söka anledningen till prisstegringen, om icke enbart så dock indirekt, i de statliga utgifterna. Jag tror också att det är ofrånkomligt att man söker att på olika vägar motverka detta köpkrafttillskott. Men man kan härvid icke reda sig bara med prisstopp och lönestopp. Det träffar icke huvudorsaken till det onda. Går man fram enbart på sådana vägar och alltså genom statliga utgifter sätter pengar i händerna på stora grupper inkomsttagare, måste detta i längden leda till ett ohållbart förhållande mellan å ena sidan den växande tillgången på pengar och å andra sidan den tilltagande knappheten på varor. Är det då icke riktigare att statens finansiella och ekonomiska åtgärder i första hand böra gå ut på att neutralisera köpkrafttillskottet så nära källan som möjligt? På den punkten efterlyser jag ännu i dag ett verkligt genomtänkt program för den statliga upplåningen.

För min del har jag vid läsningen av statsverkspropositionen kommit till den uppfattningen att regeringen visserligen har fått sitt s. k. prisstopp genomfört — och avsikten därmed är säkerligen god — men samtidigt ha vi kommit i ett ganska låst läge. Jag tänker då icke bara på vissa produktionsproblem utan också på statens möjligheter att kunna reda upp sina finanser. Är icke förhållandet detta att om man söker förbättra statens inkomster stiger index, och då ökas risken att vi nå upp till det s. k. »tak» i överenskommelsen om lönerna. Då förfelas ju hela resultatet av pris- och lönestoppet. Söka vi åter begränsa statens utgifter genom att beskära icke alldeles nödvändiga rabatter blir det samma följd. Då stiga vissa kostnader, som inverka på index. Staten kan icke vare sig öka sina inkomster eller öka sina utgifter. Vad man kan befara är, att prisspärren utvecklas till en garanti för subventions- och rabattsystemets bibehållande.

Herr Vougt var i sitt anförande inne på rabatterna och de sociala åtgärderna och gav något slags löfte från sin meningsriktighets sida, att man där icke på något sätt skulle tillåta, som han uttryckte sig, en överflyttning av bördorna från en grupp till en annan. Tillåt mig säga, att det nog icke finns någon här i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

landet, som önskar en försämrad livsföring för de hårdast betryckta grupperna. Men vi kunna icke, herr Vougt, komma fram till det läget, att vi få ställa oss frågan: vilket är det riktigaste, en summarisk utbetalning av mycket stora belopp i form av rabatter till människor, av vilka en icke liten del icke äro i direkt behov av dem, eller att man, om nöden så kräver, ser till att dessa pengar komma de mest utsatta grupperna och kanske de största familjerna till godo? Låt mig också i detta sammanhang säga, att vi böra räkna med vilka personer det är som skola släppa till pengarna. Vi ha skyldighet att även tänka på skattebetalarna, bland vilka numera icke bara personer med stora inkomster och förmögenheter få betala relativt stora belopp. För att få ut de jättebelopp, som det här rör sig om, ha vi måst gå långt ner på inkomstskalan, och det blir också fråga om grupper, som icke ha så lätt att betala ytterligare skatter. Då blir kanske problemet: skall man betala höga skatter och få en del tillbaka rabattvägen, eller skall man slippa ifrån en sådan omgång?

Jag tror mig också ha anledning att i detta sammanhang underrätta finansministern om, att det s. k. lönestoppet nog icke på alla håll uppfattats som något, vilket man behöver efterleva i verklig mening, utan som det är tillräckligt att tala om. Visserligen ha förhandlingarna mellan de stora organisationerna medfört resultat, och jag vill ingalunda förringa betydelsen av de uppgörelser som träffats. Parterna ha gått till verket med känslan av stort ansvar. Men ute i periferien pågå löneförhandlingar på samma sätt som tidigare, och frågan blir väl också, om icke förlikningsmännen som vanligt söka nå resultat genom att föreslå ett mellanting av vad parterna bjuda eller begära. På så sätt sker redan nu den ena förskjutningen efter den andra på löneskalan. När det är fråga om icke avtalsreglerade områden, äro ju riskerna för en förskjutning avsevärt mycket större.

Vad jag skulle vilja komma fram till är: jag förstår finansministerns belägenhet i nuvarande situation, och jag förstår att han i stort sett varit nödsakad att framlägga en budget av den art och den storleksordning han gjort, men vad jag reagerar mot är själva tendensen och den, jag skulle nästan vilja säga tillfredsställelse — jag kan i vart fall icke säga otillfredsställelse — varmed han för vissa resonemang angående framtidsperspektivet av oförändrat skattetryck och åtgärder i övrigt, som nog många av oss i denna kammare anse vara rena kristidsåtgärder, som icke böra få fortleva under mera normala tider. Jag har också vid läsningen av finansministerns företal till statsverkspropositionen funnit det svårt att kunna frigöra mig från intrycket av att finansministern är så inriktad på själva fördelningen av redan befintliga tillgångar, att han icke fått tillräckligt med intresse över för de produktiva och värdeskapande faktorer, som på längre sikt ensamma kunna trygga och förbättra vårt folks levnadsstandard.

I dagens läge äro nog regering och riksdag tvingade att i första hand ägna sina krafter åt de stora försvars-, penningpolitiska och försörjningsfrågorna. Men i den mån det är möjligt — herr Vougt har ju också varit inne på den saken, bör vi också se till hur vi skola kunna planera för den tid, då det åter råder fred. Det blir då nödvändigt att också tänka över andra stora samhällsproblem och låta dem komma under prövning. Jag skall icke alldeles följa den tankegång, som herr Vougt var inne på. Jag har ingen anledning att på något sätt betvivla att icke det problemet också bör komma under prövning.

Men det är ett annat spörsmål, som ligger mig varmt om hjärtat och som jag med några korta ord vill beröra. Det frågekomplex, herr talman, som jag härvidlag avser, är av en betydande storleksordning och bör också ses och prövas med tanke på framtiden. Det sker sedan länge en förskjutning i befolkningshänseende i detta land mellan land och stad, som framkallar samhälls-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

problem, vilka icke utan vidare kunna skjutas åt sidan utan tåla att begrundas. Trots kristiden ökade Stockholm 1942 sin folkmängd med över 14,000 personer. Andra större städer visade en något likartad utveckling. Men när man läste folkmängdssiffrorna från de många rena landskommunerna föredde dessa till ett mycket stort antal en stor minskning. Till de mera påtagliga verkningarna av denna befolkningsförskjutning hör att städerna med all kraft måste pressa fram en ökad bostadsbebyggelse, och att de arbetsdugliga människorna i landskommunerna bli allt färre och kommunerna allt svagare i fråga om skattekraften. Till väsentlig del beror givetvis detta på tillgången på arbetstillfällen men till stor del också på att städerna kunna bjuda en bekvämare livsföring. Min mening är ingalunda att uppta kammarens tid med någon uppräknings av fakta, som nog alla känna till. Vad jag vill i början av årets riksdag säga ut det är, att regering och riksdag måste vid behandlingen av olika frågor ha landsbygdens trångmål i sikte. Jag tror icke att det finns några enkla och självklara lösningar att tillgå, som på kort tid kunna lösa landsbygdens problem, men det är min bestämda uppfattning att det finns möjligheter — om man har klart för sig varåt man vill — att vid beslut i många frågor ge dessa en sådan inriktning, som verkar gynnsamt för landsbygdens invånare.

Det gäller naturligtvis först och främst de direkta prisfrågorna på jordbrukets och skogens produkter, men därutöver behöver landsbygden, så snart tiderna tillåta det, förses med goda kommunikationer, bra postgång, telefon och god tillgång på elektrisk kraft till överkomliga priser. Vad det senare beträffar är det icke endast fråga om kraft för jordbrukets behov utan också för industriell och liknande verksamhet utanför storstadens hank och stör. — Jag vill rikta en vädjan till ecklesiastikministern. Far varligt fram med landsbygdens skolor och överväg besluten noga, så att icke uppenbara försämringar ske. — Att rikta en liknande uppmaning till socialministern att söka medverka till en lösning av landsbygdens allt fortfarande brännande byggnadsfråga förefaller mig nästan meningslöst.

Det behövs även en lösning av dyrortsgrupperingen, som skänker bättre rättvisa åt landsbygden än vad nu är fallet. Vidare ha vi en fråga, som just nu är aktuell och som under sistlidna fredag och lördag diskuterades på den stora socialvårdskongressen. Den frågan gäller, hur vi skola åstadkomma en lösning av småkommunproblemet och få fram kommuner av den storleksordningen, att de verkligen förmå och ha skatteunderlag till att ordna de olika frågor, som numera äro av betydelse för bygdens liv och befolkningens trevnad.

Riksdagen har vid två tillfällen hos Kungl. Maj:t begärt utredning angående sammanslagning av mindre kommuner. Jag förmodar, att socialministern allvarligt funderar på att nu, sedan han fått socialvårdskommitténs betänkande, sätta igång med en sådan utredning. Förslaget med särskilda socialvårdsdistrikt är en utväg, som bör komma först i andra hand och sedan det visat sig, att sammanslagning icke låter sig göra.

Det kunde vara åtskilliga frågor, som man, vid ett tillfälle som detta, skulle vilja diskutera, men jag har redan hållit på för länge. Jag vill dock nämna, att till de frågor, som ingalunda fått en tillfredsställande lösning, höra åtgärder beträffande landsskadliga partier. Jag skall dock i dag inskränka mig till att anmäla, att den meningsriktning, som jag företräder, icke ändrat åsikt i denna fråga. Tillfälle att återkomma härtill kommer att uppstå under denna riksdag.

Sammanfattat i starkt koncentrerad form, herr talman, har jag vid detta tillfälle, då 1943 års riksdags första stora debatt äger rum, velat säga följande: Vårt land befinner sig alltså i ett farofyllt tidsskede, och vi få icke låta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kristidens besvärigheter och en allmän olustkänsla inför vad som händer i världen låta avtrubba vår vaksamhet. Konungens ord på rikssalen voro oss en allvarlig maning att hålla ut. Statsministerns anförande här i dag från statsrådsbänken var också ett bud, som icke kan missförstås. — Vårt försörjningsläge är så pass ovisst, att vi måste taga krafttag för att trygga det, och då inte minst på jordbrukets och bränsleförsörjningens områden. Särskilt bristen på arbetskraft på dessa områden inger allvarliga bekymmer. — Det framlagda budgetförslaget visar med all tydlighet hur allvarligt det statsfinansiella läget är. Finansministern för i anslutning härtill ett ganska långt gående och jämförelsevis optimistiskt finans- och penningpolitiskt resonemang. Min invändning mot detta är, att finansministern synes fästa mindre vikt vid de statliga utgifternas del i prisstegringarna och inflationsrisken än man sannolikt måste göra. Jag saknar vidare några fastare linjer för både en begränsning av de allmänna utgifterna och för en statlig upplåning, som kunde uppsuga befintligt köpkraftsöverskott. — Som viktiga uppgifter — med sikte på framtiden — har jag framhållit, att vi böra söka bevara och stärka våra produktionsbetingelser, och att vi också i tid böra söka en lösning på de problem, som uppstå genom befolkningsförskjutningen mellan land och stad.

Det är fjärde krigsåret vi nu äro inne på, och svårigheterna för vårt land kunna bli stora. Regering och riksdag måste sätta in hela sin kraft på att bemästra dem. Herr talman! Å den meningsriktnings vägnar, vars talan jag har äran föra, försäkrar jag, att vi äro beredda att på vad oss ankommer lämna vår medverkan och göra vår insats samt taga vår del av ansvaret.

Herr andre vice talmannen **Österström:** Herr talman! Mer än tre års förödande världskrig, som visserligen icke sällan på ett hotfullt sätt dragit sig i närheten av de svenska gränserna men dock utan att för oss ha blivit mera än ett hot, måste ovillkorligen sätta åtskilliga märken i vår folksjäl och folkinställning. När det hittills har gått oss väl i händer på ett förunderligt sätt, ligger det nära till att draga den slutsatsen, att någon högre makt med bestämmande inflytande på händelseutvecklingen tagit oss svenskar i sitt beskydd och lovat föra oss igenom farorna oskadda även allt framgent. Om också detta tänkande icke klädes direkt i ord, finns det dock, såsom herr Skoglund nyss antydde, som klangbotten i alltför många fall. I likhet med de ärade talare, vilka före mig uppträtt på denna plats i dag, vill jag därför giva uttryck för den uppfattningen, att trontalets allvarliga maning innehöll i bästa mening kungsord, som man må hoppas att nationen uppmärksammar på det sätt de förtjäna i denna svåra tid.

Vi kunna nämligen icke komma ifrån det faktum, att på alltför många håll träffar man i utrikespolitiska frågor en bristande balans mellan känsla och kallt förnuft, som är högeligen beklaglig, därför att den säkerligen icke heller är ofarlig. Detta varken får eller kan bagatelliseras. När man, trots dessa företeelser, ändock har en stark känsla av trygghet beträffande läget, beror detta naturligtvis därpå att statsmakterna gemensamt allt fortfarande representera fasthet, stabilitet och enighet i alla väsentliga synpunkter och avgöranden på det utrikespolitiska fältet, samt att det ojämförligt stora flertalet av landets medborgare stå bakom kung, regering och riksdag härvidlag.

Säkerligen sträcker sig den enigheten ännu längre och innefattar även beredvilligheten att rusta Sverige för solidaritetsgärningar, inte minst i humanitärt syfte, gentemot det i kriget lidande Europa så långt våra krafter och resurser rimligen kunna påkallas, såväl i nuet som under den kris, vilken torde vara oundviklig i samband med ett blivande vapenstillstånd, då portarna utåt världen skola öppnas igen för de dödströtta, svältande och materiellt lemlästade

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

folken. Med all rätt ställer krigsvärlden stora fordringar på oss härutinnan. Vi ha redan i olika sammanhang sett, hurusom man därute har blickarna riktade hitåt. Jag utgår ifrån att regeringen med varm sympati och uppriktigt intresse omfattar även en sådan svensk fredsberedskap. Att vi svenskar med alldeles särskilt varma känslor omfatta de nordiska grannfolken i deras bekymmer har så ofta och i så oförtydbara ordalag fastslagits i denna sal, att jag nu endast konstaterar, att härutinnan ingen annan förändring inträtt än att om möjligt starkare än någonsin står det i dag klart för oss, att den nordiska ödesgemenskapen är en realitet, som binder de folk samman med de starkaste band, vilka av ödet fingo Norden anvisat för hem och gärning. Vad vi kunna göra för att lätta de övriga nordiska folkens börda nu och framdeles skola vi säkert med glädje göra. Angelägenheten av att vi så långt görligt är trygga den fredsberedskap, som gäller våra egna interna och framför allt ekonomiskt betonade förhållanden, står naturligtvis klar för oss alla. Den saken får ju dessutom riksdagen ytterligare tillfälle att taga ställning till genom att besvara gjorda framställningar i ämnet. Mina vänners intresse för dessa spörsmål är väl dokumenterat genom bl. a. det faktum, att folkpartiets ungdomar voro de första, som förde denna sak på tal.

Den inre svenska fronten uppvisar, tragiskt nog, vissa symtom på moralisk uppluckring, som äro ägnade att i hög grad oroa. Trycket av tidsförhållandena är i vissa fall mycket starkt, och nerverna slitas. Även i det neutrala landet gripa krigets följdverkningar kraftigt in i människornas normala tillvaro och skaka denna. De moraliska fördämningarna brista icke sällan inför påfrestningen. Den allmänt rådande uppfattningen att nykterhetstillståndet undergått allvarlig försämring bekräftas av statistikens kalla siffror. Men det finns anledning att räkna med att förhållandena i verkligheten äro ännu sämre än siffrorna angiva. Med den saken må emellertid vara hur som helst — ett faktum är, att tendensen i utvecklingen blivit oerhört oroväckande.

Det förefaller ganska rimligt, att statsmakterna i detta läge till allvarlig prövning taga upp den frågan, vad som från deras sida kan göras för att hindra en fortsatt rutschning utför samt i syfte att vända strömmen. Alla ansvarskännande medborgare, också utanför helabsolutisternas led, äro på det klara med att riskerna äro stora i detta sammanhang. Även om man erkänner, att statsåtgärder ha blott begränsad verkningskraft, och att vi framför allt måste lita till helt andra faktorer i kampen mot en stigande alkoholiseringsfara, ligger dock en ofantlig vikt uppå att lagstiftningen går hand i hand med de principer, vilka ur synpunkten av allmänt väl böra ha vitsord såsom stöd-jansvärda. Jag skulle därför vilja göra gällande, att den tidpunkt måhända nu är inne, då en verklig genomlysning av hela detta fält bör företagas. Det kan icke hjälpas, att även ransoneringsystemet då ställes under debatt. Här är det dock icke fråga om att starta en ny förbudskampanj, ingalunda. Men det förefaller som om den allmänna olusten inför en trist och ohållbar utveckling skulle göra det möjligare nu än på mycket länge att få till stånd en lidelsefri generalinventering av detta problem med bidrag från olika håll. Det kan dock vara mer än lovligt farligt att låta strömmen fortfara att forsa utan kontroll.

Dessa mina ord, att strömmen icke bör få forsa vidare utan kontrolli, lämpa sig utmärkt såsom brygga över till ett helt annat område, vilket en dag sådan som denna, då till grund för vår överläggning ligger årets proposition nr 1, är i allas tankar: det statsfinansiella läget. Vad man ganska allmänt tillhåller finansministern är ju detta, att han ovillkorligen måste se till att statsmakterna ha det fasta greppet om väsentliga delar av den ekonomiska utvecklingen, vilket här redan berörts av de föregående talarna, så att icke strömmen en vacker dag i sin vilda framfart virvlar runt med honom och med oss alla. För egen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

del — jag vågar nästan säga som bekant — tillhör jag ju dem, vilka sträva efter att vara mycket rimliga i kraven på finansministern och som i allra högsta grad vilja förstå de vanskligheter, han har att brottas med. Sålunda tror jag, att finansministern denna gång varit så bunden till bestämda förutsättningar, att resultatet av hans budgetarbete icke gärna kunde bli stort annorlunda än det blivit, d. v. s. ett klart och mycket starkt markerat fiasko beträffande prisstopp i riksstatsförslaget. Skall man, som han otvivelaktigt har nödgats göra, arbeta med nuvarande indexprinciper i ramavtal samt å andra sidan subventioner för att icke taket i index omedelbart skall genombrytas, måste man vidare böja sig för den automatiska kostnadsökningen till följd av prisutvecklingen, och har man dessutom ofrånkomliga militärutgifter, vilka bestämmas icke av oss själva utan av storpolitiska faktorer utanför vår påverkningsförmåga, då står det antagligen icke i mänsklig makt att åstadkomma ett annat slutresultat än det nu föreliggande.

De ständigt ökade statsutgifterna animera emellertid, som naturligt är, vid varje nytt sådant här debatttillfälle kraven på sparsamhet, d. v. s. antydningar om prutningar i anslagen. Nu finns visserligen klokt och omdömesgillt folk, som gör gällande, att i många fall ha sådana inskränkningar denna gång gjorts beträffande personella och andra liknande kostnader i detta budgetförslag, att de försäkra att de sålunda pressade staterna i vissa fall icke kunna hålla. Men om den saken har jag ingen uppfattning, och man får väl utgå ifrån att vederbörande utskott ägnar detta sin uppmärksamhet. Vad vi kunna vara ganska eniga om är under alla förhållanden att det visat sig vara mycket svårt att få någon riktig fason på debatten om prutningarna, alltså var dessa äro möjliga att företaga och huru mycket de skulle kunna giva i utbyte. Personligen erkänner jag gärna att vad besparingsberedningen hittills kommit med icke varit särskilt positivt övertygande för mig. Men icke kan det väl vara möjligt att dessa, såvitt jag kan finna, diskutabla framstötter från det hållet representera hela resultatet av grubblerierna i besparingsberedningen? Jag utgår ifrån såsom självklart att en mera samlad framställning på bredare front så småningom skall lämnas såsom bidrag till den offentliga sparsamhetsdebatten. Jag tycker också, att det är mer än beklagligt att ett dylikt förslag från besparingsberedningen icke föreligger i dag, så att vi kunde fixa ett slags »skuggbudget», alltså en enligt besparingsmännens principer rensad och reviderad Wigforssbudget och punkt för punkt se skillnaden mellan en svällande och en urkramad riksstat. Då skulle man få ett verkligt underlag för en sparsamhetsdebatt. Har besparingsberedningen icke varit inne på tanken att anlita en sådan metod för att konkretisera diskussionen? Jag är böjd för att tro, att detta vore det enda sättet — åtminstone det effektivaste — för att samla ett tillräckligt intresse kring denna fråga.

Från mina utgångspunkter är det alltså icke det nu föreliggande aktstycket i budgetförslagets form, som har det största intresset, utan snarare är det vad finansministern innerst inne själv anser om ställningen på en smula längre sikt, och här ansluter jag mig på några punkter till det resonemang, som herr Skoglund förde. Med andra ord, sover finansministern gott om nätterna med detta budgetförslag såsom huvudkudde, eller åsamka de i förslaget hopade fakta och därav föranledda framtidssyner även för honom en smula mardrömmar? Han har ju denna gång roat sig med att förbrylla oss allesammans genom att giva en för de flesta överraskande optimistisk bild av möjligheterna att på ett, ur hans synpunkt, tadelfritt sätt balansera en från egentliga kristidsutgifter befriad budget. Denna målning kan förklaras på tre sätt. Först och främst i anslutning till det klassiska motivet, att jag målar så därför att det roar mig att så måla, alltså ett slags intellektuellt illusionsnummer. För det andra kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förklaringen vara den, att konstnären funnit det angeläget att i tidens allmänna mörkmålningsraseri smälla in några ljusa färgklickar för att bryta den trista stämningen och elda vårt mod, en hoppfullhetens stimulerande injektion eller en dosis politiskt fenedrin. Men det finns också en tredje möjlighet, den nämligen att finansministerns ljussteckning motsvarar en inre stämning hos honom, som gör, att han här verkligen återfinner sin själ, d. v. s. sin politiska syftning, i en på sådana skatter och dylika principer grundad budget. Menar finansministern, att detta skall hädanefter — jag understryker — alltså *såsom framtidsprogram* bli hans musik? eller kan man i detta fall säga, att han ler mellan tårar — jag menar förstås äkta tårar, icke krokodiltårar? Många skulle nog vara intresserade av att få en redogörelse av honom i dessa punkter. Ty på det beskedet beror i hög grad, hur man skall bedöma herr Wigforss i hans egenskap av ledare av vår fortsatta vandring genom krisårens öken och över gränsen till fredens förlovade land. Nej, det kanske dock ännu icke är lönt att tala om fredens »förlovade land», ty den saken torde tills vidare vara en smula osäker, även om vi hoppas det bästa.

Optimismen är nämligen icke nödvändigtvis någonting att klandra. Icke ens optimism i samband med den spännande frågan vad som möter oss efter kriget. Vi böra besjålas av en bestämd vilja att spänna alla kraftresurser till vagnen för att fortast möjligt komma igenom fredskrisens kritiska period, som naturligtvis kan bli mycket besvärlig. Det finns dock ingenting som säger, att det måste vara absolut omöjligt att härutinnan lyckas bättre nästa gång än vi gjorde efter förra världskriget. Vägen till detta mål går emellertid över ett i högsta potens effektivt och verksamt näringsliv, som arbetar i en utpräglad känsla av trivsel och med vidast tänkbara gränser i alla avseenden för sin sunda expansiva kraft. Att trygga en dylik näringspolitisk atmosfär och miljö, där initiativen ha tillräckligt med luft att fylla lungorna med, det är kanske den förnämsta insats — ja, den enda verkliga insatsen — som staten kan göra på lång sikt. Man får icke heller bortse från att dessa sista år i många avseenden måhända varit problemår för vårt produktiva liv, även såtillvida att många verksamheter kunna ha frestats att börja tänka »statsdirigerat». Jag kan nämligen föreställa mig, att det måhända förefaller obekvämt för en och annan att börja brottas med hård konkurrens igen efter alla hopade statsbeställningar. Men i regel finns väl den gamla framåtandan kvar hos det svenska näringslivets ledande och drivande krafter. Det ligger dock vikt uppå att vad staten gör för produktionen blir stimulans åt den drift, som ökar människornas benägenhet att taga risker och att utnyttja alla chanser i folkhushållets utveckling. Statens ekonomiska politik och dess inblandning i näringspolitiska problem måste alltid praktiskt och principiellt ansluta sig till detta syfte.

Folkpartiet betraktar såsom en av sina allra angelägnaste uppgifter att bevaka dessa enormt stora allmänna intressen av ett blomstrande och expansivt näringsliv. Vi måste för den skull bekämpa varje ansats till en politik, som kan leda till minskad effektivitet hos näringslivet. Jag har kanske, jag håll på att säga en smula mera rätt — jag hoppas att uttrycket inte missförstås — än de flesta att framhålla detta eftersom jag personligen icke drabbas av den socialdemokratiska gruppordförandens inledande bemärkningar i detta avseende om vad som skedde 1933 vid krisuppgörelsen och dess konsekvenser. Jag har ingen anledning att ångra vad jag och många mina vänner — det är kanske bäst att säga det också — då medverkade till. Att denna medverkan sedan undan för undan glömts bort även av dem, som då på herr Vougt's sida voro med, är ju en annan sak, som har mest politiskt-psykologiskt intresse. Det finns så mycket mindre anledning för oss att ångra 1933 alldenstund vad som då skedde — insatsen var i varje fall av begränsad räckvidd, det skola vi alltid

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

erkänna — helt och fullt tjänade det intresse, som jag pläderar för, nämligen näringslivets behov av trivsel. Herr Skoglunds historieskrivning i den delen behöver nog på några punkter en väsentlig korrigerings.

Det är så mycket viktigare att bevara näringslivets trivsel alldenstund endast näringslivets fruktbara ansträngningar kunna trygga en fortsatt utbyggnad av den sociala omvårdnaden, när förhållandena i yttre avseende giva nödvändiga betingelser för fullföljandet av våra syften därvidlag. En aldrig så hårdhänt skattelagstiftning hjälper föga, eller rättare sagt intet, i fall nationalinkomsten icke ökar. Jag undervärderar sannerligen icke betydelsen av skattesystemets inverkan på omfördelningen av folkets gemensamma inkomster och tillgångar. Men åter och återigen är det nödvändigt att erinra om att grundförutsättningen till socialvårdens expansion är att näringarna kunna ställa erforderliga ekonomiska resurser till socialpolitikernas förfogande. Då jag personligen är mera övertygad än någonsin om att den sociala trygghetens problem måste lösas blir det ur min synpunkt bara så mycket angelägnare att varna för en statlig inställning, som äventyrar näringslivets utvecklingskamp.

Jag skall på tal om detta anföra ett visserligen mycket litet men likväl synnerligen illustrativt exempel på hur staten *icke* får uppträda. Exemplet hämtar jag från distributionens område, och jag syftar på den ofta påtalade officiella inställningen till det berättigade kravet från en del av detaljhandeln, närmare bestämt speceri- och livsmedelshandeln, om någon kompensations för det merarbete och de merkostnader, som vållats genom statliga åtgärder, vilkas verkställande ålagts dessa köpmän. När man betänker, att det i regel härvidlag är fråga om företagare i mycket blygsamma ekonomiska villkor, som dessutom representera ett instrument, vilket staten inte kan undvara i nu rådande situation, då är den negativa inställningen till deras fordringar alldeles obegriplig. I massor av fall blir dessutom denna inställning sakligt alldeles upprörande till sina verkningar. Den olust, som alstras av ett dylikt bemötande, verkar så småningom på ett ganska ödesdigert sätt, det kan man vara säker på. En sådan atmosfär driver icke fram den arbetsglädje, som är dådkraftens förutsättning. Om man överhuvud taget tror, att småföretagen, både i produktion och i distribution, ha en ofantlig och omistlig uppgift att fylla, kan det ju vara skäl att vakta på att denna anda icke får präglats statens inställning till näringarna, ty eljest fruktar jag, att föga grund finnes för någon optimism med hänsyn till vad som väntar oss, när kampen om framtiden på allvar skall tagas upp igen.

Eljest bör ju rättvisligen erkännas, att herr Wigforss icke är den ende av nutidens finansministrar, som vågar slå an optimistiska toner. Hans brittiska kollega, Sir Kingsley Wood, levererade häromsistens ett synnerligen trösterikt anförande om Englands ekonomiska framtidsutsikter, däri tecknades bilden av en värld, som rekordsnabbt skall resa sig i nytt välstånd efter kriget. Framtiden får visa, huruvida denna tro skall komma på skam eller icke. Men nog synes det vara berättigat att säga så mycket som att krigseländet också haft åtminstone ett positivt bidrag att giva till återuppbyggnadsarbetets fromma, nämligen en våldsam teknisk utveckling, ofantliga rationaliseringslärdomar samt en organisatorisk fullkomning, som ovillkorligen måste bli till största nytta, när en fredlig värld skall gestaltas igen. Den överhängande risken representeras antagligen av att politikerna och folkledarna återigen en gång skola genom oskicklighet och under trycket av primitiva hatlidelser konstruera freden så, att den bara blir en ny vapenvila — och knappast ens detta. Vore det politiska förnuftet lika effektivt som det ekonomiskt-tekniska kunnandet och skapandet är, skulle såren relativt snart he-las. Härutinnan återstår likväl det stora och avgörande provet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Men ännu ha vi icke kommit så långt att freden kan skönjas, och mycket vatten skall strömma under broarna innan den dagen och stunden. Nu gäller det att *härda ut*, varken mer eller mindre. Denna vår uthärdelseförmåga representeras i utomordentligt hög grad av näringslivet och dess ståtliga prestationer. Dit hör också jordbruket med sina insatser. Det väsentliga av försörjningsfronten i trängre mening skyddas och uppehålls nu av bönderna. När riksdagen sist hade tillfälle att överlägga om dessa spörsmål, rådde stor ovisshet och oro beträffande några prissättningsfrågor, framförallt beträffande mjölken. Jag hävdade då för min del en mening, som sedermera lyckligtvis fick uttryck i den beslutade överenskommelsen. Nu tycker jag, att det finnes anledning att såsom herr Skoglund gjorde understryka de bekymmer, vilka på flerfaldiga sätt kommit till synes med avseende å utsikterna att trygga vår försörjning med brödsäd. Vi råda icke över väder och vind, men åtskilligt annat kunna vi dock öva inflytande på. Det har erfarenheten visat. Frågan är: har regeringen och dess beslutande organ i sitt fasta grepp, vad som rimligen måste finnas i detta grepp, om man gör reservation för hur Vår Herres nåd och onåd inverkar på skörderesultatet? Om den besädda arealen i höstas minskades så mycket som det har uppgivits — siffrorna äro naturligtvis riktiga, eftersom de äro officiella — måste man då icke betrakta detta såsom omedelbart och direkt oroande? Hur vill man stimulera värvetodlingen för att utjämna den eventuella balansen? Här skriva — jag kan inte underlåta att framhålla det — några jordbrukare till mig och göra gällande, att på grund av en del olika förhållanden innebär den senaste prissättningen de facto en mycket högre sänkning av priserna än den formella. De säga att proteintillägget har bortfallit, att vattenhalten var i senaste skörd så hög att detta betyder avdrag, och att vidare den s. k. holländska låga vikten inverkar oförmånligt. Orättvisorna öka, framhålla mina sagesmän, därigenom att de små odlarna nästan alltid måste nöja sig med genomsnittsavräkningen, ty visserligen kunna de begära fullständig reglering, men de få i så fall själva stå för analyskostnaderna, och detta lönar sig icke, när man har litet att leverera.

Jag skall inskränka mig till att bara anföra detta och tillägga: där äro vi alltså igen: att ständigt skola de små sitta emellan. De få slita ont, de få sämst betalt, de ha svårast att bevaka sin rätt, de arbeta hårdast och bli hårdast klämda. Över hela landet kämpa de små jordbrukarna sin tunga och ojämna kamp för existensen. Jag delar av fullaste övertygelse deras uppfattning som mena, att här möta vi otvivelaktigt ett av de allra största aktuella socialekonomiska problemen. Ett krafttag är erforderligt, om det icke skall gå mycket illa.

Landsbygdsfrågorna tarva sannerligen uppmärksamhet. Icke blott jordbruks- och folkhushållningsministrarnas arbetsområden komma här in i blickfältet. Finansministern har anledning att ägna synnerlig omtanke åt en sådan sak som den omdiskuterade dyrortsgrupperingen, vilken stora fråga man icke längre kan undgå att taga upp till ordentligt skärskådande. Jag menar med detta uttryck helt enkelt detta, att den argumentering om nu gällande systems orättvisa och ohållbara verkningar, som landsbygden för fram i allmänna debatten, otvivelaktigt kräver åtminstone såtillvida beaktande, att statsmakterna böra visa sig angelägna att på helt annat sätt än hittills gå i författning om åtgärder ägnade att lägga en mera verklighetspräglad grund för lösningen av frågan. Eventuella försök att pressa igenom förslag, vilka icke taga hänsyn till landsbygdens sakliga motiveringar, vore att lägga nya olyckliga psykologiska och materiella missgrepp till många andra dylika,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en sak som finansministern bör vara uppmärksam på, när han går att taga ställning till ärendet.

Möjligen är det också närmast till finansministern man bör vända sig även i en annan angelägenhet, som i vida kretsar inom riksdagen känns högligen otillfredsställande och tidigare varit föremål för erinringar. Det är den speciella krisrevisionen. Statsrevisionen går tekniskt icke i land med sådan revision, vilken i stället omhänderhaves av annat organ, tillsatt av Konungen, i motsats till statsrevisionen, vilken väljes av riksdagen. Det faktiska resultatet har emellertid blivit, att hela det väldiga militära förvaltningsområdet praktiskt taget undandragits riksdagens kontroll. Ty riksdagsmännen i krisrevisionen äro ju dock icke riksdagen. Krisrevisionens handlingar hemligstämpelas i allra största utsträckning. Detta är måhända erforderligt. Men är det också en tillfredsställande ordning, att den anslagsbeviljande riksdagen i praktiken saknar möjlighet att kontinuerligt kontrollera medelsanvändningen? Vetterligen avlämnas ingen berättelse, åtminstone icke till riksdagen, om kommissionens arbetsresultat. Hittills har principen varit den, att endast i de fall, då statsutskottet begär att få titta på handlingarna i ett bestämt ärende, som på något sätt kommit till utskottets kännedom, bli papperen tillgängliga. Nog är det väl ändå en rimlig begäran att en sådan ordning införes, att krisrevisionens arbetsresultat delgivas riksdagen på lämpligt sätt, som tillgodoser både synpunkten om riksdagens kontrollrätt — och kontrollskyldighet för all del — och tar nödig hänsyn till sekretesskravet. Jag har i detta sammanhang absolut intet annat syfte med att beröra denna fråga än att bevaka principer och rättigheter, som synas mig representera en väsentlig del av folkrepresentationens maktställning i statslivet, principer, vilka en gång kunna bli verkliga realiteter att värda och värna. Med nödvändighet sker mycket och mycket i denna tid, som icke tar överdrivet stor hänsyn till formerna. Det kan vara tvång att handla snabbt och gå genvägar. Vad som i dessa sista dagar blottats om den under byggnad varande minkryssarens tillkomsthistoria, vittnar därom. Jag föreställer mig, att riksdagen har stort intresse av denna minkryssares historia. Under alla förhållanden bekräftar den, att formerna få sitta emellan i denna tid. Detta kan vara nödvändigt, och jag faller ingen dom i detta avseende. Detta är en sak — och den måste bedömarens och domarens städse ha i minnet, så att hans efterklokhet icke blir orättvis. Men oeftergivet borde vara, att så mycket förtroende finns i samarbetet mellan regering och riksdag, att folkrepresentationens möjligheter att utöva en densamma ålagd kontroll icke genom tekniska anordningar de facto sättas ur spel. Med god vilja å omse håll borde kunna skapas en sakligt tillfredsställande lösning av denna fråga.

Riksdagen är alltså medveten om hur nödvändigt det är, att statsmakternas effektiva och friktionsfria samverkan, som har sitt auktoritativa uttryck i samlingsregeringen, får fortsätta så länge riksskeppet befinner sig i farozonen. Riksdagen är också redobogen att i fortsättningen såväl som hittills taga konsekvenserna av denna nödvändighet. Men åtminstone från vårt håll vill man dock någon gång erinra därom, att ansvaret för folkstyrets styrka och auktoritet delas av riksdagen och regeringen.

Emellertid är det oförnekligt, att vi i detta land, allmänt sett, ståtligt och rentav lysande löst statstrygghetens och det effektiva folkstyrets problem. Det nationella samarbetet har hittills i det väsentliga givit avsedda resultat. Den vägen är också den enda farbara även i fortsättningen, så länge de yttre riskerna hänga över oss och måste bestämma vårt handlande.

Detta mitt uttalande är, herr talman, folkpartiets svar på statsministerns inträngande vädjan för en stund sedan.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Den budget finansministern i år lagt fram för riksdagen får i likhet med de närmast föregående sin prägel av krisförhållandena. Dessa ha ställt och ställa allttjämt stora krav på statskassan. Statsutgifterna ha numera nått en sådan höjd, att man onekligen måste se mot framtiden med bekymmer. I detta sammanhang vill jag göra den reflexionen, att de äro sannerligen avundsvärda, som i nuvarande situation ha förmåga att se så ljust på läget som en del talare i debatten gjort. Jag har ingen annan önskan än att dessa måtte bli sannspådda, och att de som ha en mera mörk och allvarlig syn på förhållandena inte skola få rätt. Jag anser det emellertid i detta sammanhang vara min skyldighet att klargöra huru jag betraktar läget nu och kanske under åtskilliga år framåt i tiden.

I sin översikt över budgetarbetets allmänna förutsättningar gör finansministern en sammanställning mellan å ena sidan statens totala utgifter under budgetåret 1941—1942, å andra sidan de totala inkomsterna i landet under år 1941. De totala statsutgifterna belöpte sig till något över 4 miljarder kronor, vilket var något större än hela det beskattningsbara beloppet för fysiska personer och obetydligt lägre än hela det beskattningsbara beloppet, som belöpte sig till 4.5 miljarder kronor. När statens utgifter äro lika höga som hela det beskattningsbara beloppet i landet, då finns det all anledning att stanna ett ögonblick och begrunda innebörden av den statsfinansiella utvecklingen. Visserligen uppgick det taxerade beloppet till 8 miljarder kronor och hela nationalinkomsten till ungefär 14 miljarder kronor, men proportionen mellan nationalinkomst och statsutgifter inger enligt min mening betänkligheter.

Budgetunderskotten ha för varje år under krisen varit höga, och man undrar, hur det skall bli möjligt att bringa statsinkomster och utgifter i balans för framtiden. På denna punkt hade herr Vougt inga särskilda bekymmer. Han konstaterade ju, att »vi äro rikare än vi ana», och han menade, att vi icke behövde hysa några bekymmer för den tid, då vi skulle kunna försöka få utgifter och inkomster i balans. Även finansministern är på den punkten optimistisk och anser, att när krisutgifterna försvinna ur budgeten skall det bli möjligt att balansera denna. Men detta skulle endast kunna ske under den förutsättningen att statens inkomster bibehållas vid nuvarande nivå, alltså att beskattningen bibehålles ungefär oförändrad. Det förefaller mig svårt att dela finansministerns optimism. Kan det över huvud vara möjligt att bibehålla inkomstnivån oförändrad även efter krigets slut? Hur kommer det att gå, om en fredskris sätter in, som för minskad sysselsättning och arbetslöshet med sig? Kan näringslivet under sådana förhållanden bära den skattebörda som nu lägges på detsamma? Och är det ur näringspolitisk och social synpunkt klokt att bibehålla *alla* våra nuvarande skatter, exempelvis en sådan skatteform som omsättningsskatten, som ju allmänt anses vara ur social synpunkt mindre lämplig? Det är frågor man ovillkorligen gör sig, då man läser finansministerns uttalanden.

Den ojämförligt största delen av de extraordinära krisutgifterna har använts för försvaret och den militära beredskapen. Därest vi vilja göra allvar av talet om att med alla till buds stående medel försvara oss mot varje tänkbar angripare, måste vi offra mycket för detta ändamål, men ju större de offer bli som vi måste göra för den militära beredskapen, desto strängare krav måste ställas på kontrollen över utgifterna för militära ändamål. Det är oundgängligen nödvändigt att se till, att dessa medel användas på det mest ändamålsenliga och effektiva sätt. Då jag i detta fall kräver en effektiv kontroll, gör jag det inte för att klandra de dispositioner som gjorts eller för att på något sätt hindra de militära myndigheterna i deras arbete. Jag ställer kravet därför att, om det uppfylles, det enligt min mening kommer att öka

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
effektiviteten av vårt försvar. Jag är övertygad om att det varit och är till stor nytta för detta, att det funnits ett organ, som haft till uppgift att utöva kontroll, nämligen statens krisrevision, som jag hoppas i framtiden blir ersatt av ett mera permanent organ, som får till uppgift att utöva kontroll icke endast över krisutgifterna utan över utgifterna inom hela statsförvaltningen.

Bland anslagen på försvarets huvudtitel tilldra sig de ökade kostnaderna för kryssarbygget icke så litet intresse. Jag måste säga, att det är märkligt, att de beräkningar över kostnaderna, som i fjol presenterades riksdagen, så mycket avvika från de verkliga kostnaderna. Jag tillät mig i fjol från denna plats framhålla, att det sannolikt torde komma att visa sig, att kostnaderna för de båda kryssarna skulle komma att springa upp till omkring 150 miljoner kronor, och det ser ut, som om mina förmodanden — jag säger tyvärr — skulle komma att visa sig riktiga. Reservanterna i fjolårets försvarsutskott gävo också uttryck åt den uppfattningen, att de ökade kostnader för kryssarbygget som sannolikt skulle komma att visa sig nödvändiga skulle ge till resultat, att nybygget av mindre örlogsfartyg såsom jagare och motortorpedbåtar skulle inskränkas eller skjutas på framtiden, såvida man icke ville överskrida kostnadsramen. Också på den punkten visar förslaget i år, att mina antaganden varit riktiga. Det förtjänar också att i detta sammanhang påpekas, att kryssarbygget kommer att engagera varvspersonal och förbruka material i sådan omfattning, att det kommer att menligt inverka på de i hög grad nödvändiga nybyggnaderna av handelsfartyg.

Det är icke minst på den punkten som man har anledning att något reflektera över vad konsekvenserna kunna bli av det beslut som riksdagen fattade i fjol. Jag kan i detta fall icke gärna klandra Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t blott har effektuerat detta riksdagens beslut. Men på en punkt är jag en liten smula tveksam, nämligen när det gäller den minskryssare, som redovisas i årets huvudtitel. Om icke mitt minne sviker mig, ha vi icke hört talas om detta fartyg tidigare. Jag nämner detta, icke därför att jag anser den vara onödig eller överflödigt utan därför att, såvitt det framgår av huvudtiteln, detta fartyg redan är under byggnad. Under sådana förhållanden vore det väl rätt märkligt, om icke någonting redan gjorts förra året för att sätta i gång detta fartygsbygge. Om så icke skulle vara fallet, ja då finns möjligheten att få i gång fartygsbygget på kort tid, och det behöver ju icke taga så många år som det gör att bygga andra fartyg.

Om jag skulle våga ge ett allmänt omdöme om den nu framlagda budgeten, skulle jag vilja säga, att man i densamma spårar ganska litet av de riktlinjer för regeringens ekonomiska politik, som statsministern drog upp vid informationsriksdagen. Denna politik hade till syfte att bevara penningvärdet, men skall detta kunna ske, måste givetvis statens utgifter begränsas och de stora budgetunderskotten minskas. De ha ju en väsentlig andel i den utveckling i inflationistisk riktning som försiggått. Jag måste säga, att finansministerns eget bidrag till anti-inflationskampen synes mig, trots hans insatser i den riktningen — det skall jag villigt erkänna — icke varit alltför dominerande. Finansministern kanske invänder, att det går lätt att tala om att spara, men att det är svårare att göra det. Jag erkänner, att så är fallet. Vi ha på denna punkt ganska nedslående erfarenheter från besparingsberedningen, som jag tillhört och alltjämt tillhör, när vi kommit fram med våra blygsamma förslag, vilka icke upptagits med någon större entusiasm från vare sig regeringens eller riksdagens sida.

I det sammanhanget var andre vice talmannen inne på en linje som, om jag fattade honom rätt, gick ut på att enligt hans mening besparingsberedningen icke kommit fram med förslag, som på honom i varje fall kunde verka över-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tygande. Han gick längre och ifrågasatte, att besparingsberedningen bort framlägga — om jag förstod honom rätt — en alternativ besparingsbudget bredvid Kungl. Maj:ts förslag. Ja, det är att ställa mycket stora anspråk på en beredning som i det fallet under budgetarbetet till och med saknade eget kansli. Jag tror icke, att den omständigheten att något alternativ i den riktningen icke förelåg var av någon större betydelse för andre vice talmannen, ty, såvitt jag kunde förstå honom, var det från hans synpunkt ett kuriositetsintresse att se vilka möjligheter besparingsberedningen hade att komma fram med förslag. Jag tror emellertid icke, att vi utan vidare så lätt och lekande kunna komma ifrån den saken, och det är kanske därpå det hänger.

Nu liksom tidigare utgör folkförsörjningen vårt viktigaste inrikespolitiska problem. Det är i nuvarande stund än mera betydelsefullt än förut. Våra produktiva resurser krympa ständigt ihop, och skulle kriget dra mycket långt ut på tiden, måste strävandena att säkerställa en rimlig folkförsörjning komma att möta stora svårigheter. I nära sammanhang med försörjningsfrågorna stå strävanden att bevara penningvärdet. För att hejda den begynnande inflationen beslöt sig regeringen i höstas, som sagt, för att inleda en skärpt kamp mot pris- och lönestegringarna. Ingående överläggningar fördes i denna fråga med representanter för olika intresse- och yrkesorganisationer. Överläggningarna blevo långvariga och segslitna, men de resulterade till sist i en överenskommelse. Ett nytt indexavtal ingicks mellan arbetsgivar- och arbetarorganisationerna, och efter godkännande av lantbruksförbundet och R. L. F. fastställde regeringen priserna på jordbruksprodukter. Dessutom utfärdade regeringen förordning om allmänt pris- och lönestopp. Man har all anledning att känna tillfredsställelse över att det blivit möjligt att genom frivilliga överenskommelser få de berörda parternas anslutning till strävandena att bekämpa inflationen. En ohejdad inflation skulle betyda en svår olycka för alla samhällsklasser, varför det är glädjande, att kampen mot densamma fick en sådan god start. Men man skall inte förledas att tro, att allt är väl beställt för den skull. Först nu börjar arbetet med att bevara penningvärdet på allvar.

Om man också ger sitt erkännande åt resultatet av regeringens ansträngningar, kan man inte lika oreserverat godkänna de metoder som använts. Särskilt behandlingen av prissättningen å jordbrukets produkter ger anledning till åtskillig kritik. Man kan utan att göra sig skyldig till överdrift påstå, att regeringen härvidlag handlat på ett synnerligen opsykologiskt sätt. Redan i augusti förelåg från livsmedelskommissionens sida ett förslag till prissättning. Detta var enhälligt och hade således godkänts av både producenternas och konsumenternas representanter i kommissionen och dess råd. Förslaget innebar, att jordbruket frivilligt gick med på en viss reduktion av priserna på de vegetabiliska produkterna. Jordbruket lämnade således först av alla samhällsklasser sitt bidrag till inflationens bekämpande. Vissa kretsar — jag undrar, om icke till dessa hörde finansministern — menade dock, att detta bidrag icke var tillräckligt, utan att större offer krävdes. Dessa kretsar krävde därför ytterligare prisnedsättning vilket i första hand skulle gå ut över mjölkproduktionen. Dessa krav voro enligt min mening oberättigade både av den anledningen, att skördeutfallet i verkligheten blivit sämre än uppskattningarna antogo, och av det skälet, att jordbrukarnas ekonomiska läge vid krisens början var sämre än flertalet andra folkgruppers. Ytterligare prissänkningar skulle jordbruket därför icke utan svår skada för folkförsörjningen ha kunnat bära. Uppskovet med prissättningen och diskussionen om sänkning av mjölkpriset skapade missmod och olust bland jordbrukarna, vilket utlöste en irritation och oro bland dessa, som med litet större smidighet och förståelse för jordbrukets läge från regeringens sida skulle ha varit onödiga. Hade livs-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
medelskommissionens förslag fastställt av regeringen, hade god grund lagts för de fortsatta förhandlingarna om andra priser och löner, och någon nämnvärd oro hade då icke uppstått. Man har gärna i pressen velat framställa denna oro som både konstlad och oberättigad, men detta är enligt min mening ett alltför lättvindigt sätt att diskutera denna sak. Irritationen kom spontant fram inom alla läger på landsbygden, oberoende av politisk åskådning eller social ställning.

I diskussionen om dessa frågor uttalades ofta den meningen, att ingen annan samhällsklass än jordbrukarna erhållit full kompensation för kristidens kostnadsökningar. Detta påstående är sakligt ohållbart och har redan många gånger vederlagts, men det kan icke vara ur vägen att här i dag åter taga upp detta spörsmål. Vad jordbruket, taget som en helhet, erhållit kompensation för är ökningen av produktionskostnaderna under krisen. Men hur tedde sig då jordbrukets inkomstläge 1939, när krisen började? Genom krisuppgörelsen 1933 erhöll jordbruket en inkomstnivå, som låg vid 75 procent av den genomsnittliga prisnivån åren 1925/29. Senare ökades denna så småningom, så att den 1939 låg vid ungefär 97—98 procent av den nämnda nivån. Alltså hade jordbruket icke ens fullt kommit upp till den allmänna ekonomiska standard, som det ägde under slutet av 1920-talet. Men under 1930-talet försiggick, som vi alla veta, en mycket avsevärd ekonomisk standardförbättring här i landet. Av denna kom ingenting jordbruket till del. Nationalinkomsten uppskattas för närvarande till omkring 14 miljarder kronor. Av denna komma högst 2.5 miljarder kronor på jordbrukets del, kanske icke ens så mycket. Alltså erhåller jordbruket endast en sjättedel av nationalinkomsten, trots att dess andel i den totala folkmängden utgör något över 30 procent. Då jordbrukarna för levnadskostnadsstegringen, som ju är något annat än stegringen av produktionskostnaderna, endast erhållit samma kompensation som lantarbetarna — d. v. s. i likhet med övriga arbetargrupper ungefär 50 procent — förstår man, att talet om jordbrukarnas överkompensation fullständigt svävar i luften. En annan synpunkt förtjänar också att anföras i detta sammanhang. Skördeutfallet har som bekant, särskilt under åren 1941 och 1942, blivit mycket ojämnt. De jordbrukare, som erhållit ett klen skördeutbyte och följaktligen haft litet eller intet av sina produkter att sälja, ha icke ens genom prisbildningen på jordbrukets produkter kunnat erhålla kompensation för de ökade produktionskostnaderna.

Av vad jag här anfört torde kammarens ledamöter lätt kunna dra den slutsatsen, att jordbrukarna icke gynnats på andra samhällsklassers bekostnad under krisen, utan att jordbrukarna tvärtom i ekonomiskt hänseende äro lika ogynnsamt ställda som de voro 1939. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att citera en tidningsartikel, skriven kort före jul av en framstående socialdemokrat, nämligen landshövding Engberg. Han skrev följande: »Den svenska bygden är satt i efterhand. Dess befolkning har icke på långt när samma andel i kulturlivets tillgångar som städernas och de stora industricentras. Ofantligt mycket fattas, innan en rimlig balans åvägabragts. Bygden får ge för mycket. Återbäringen är för liten. Ersättningen för arbetet i jorden har icke hållit jämna steg med arbetslönerna i städerna.» Så långt citatet. Statistiken över folkmängdsförändringarna i rikets kommuner vid årsskiftet ger belägg för att denna uppfattning är riktig. Trots kristid och besvärligheter med livsmedelsförsörjningen i städerna fortsätter inflyttningen till dessa på landsbygdens bekostnad. Folkmängden i rikets stadskommuner ökade under fjolåret med omkring 56,000 personer, nära 1 procent av folkmängden, och då minskade ändå folkmängden i vissa mindre städer. Vore talet om överkompensation åt jordbruket under krisen riktigt, borde knappast denna folkström från landsbygden till städerna nu ha fortsatt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Såsom jag redan framhållit har jordbruket i ekonomiskt hänseende icke undergått någon standardförbättring under krisen. Då dess utgångsläge i förhållande till andra näringar vid krisens början var dåligt, skulle det vara motiverat, om en förbättring av dess läge kunde påbörjas redan under nu rådande kris. Den ekonomiska politik som förts här i landet sedan krisens utbrott har dock icke medgivit någon utjämning av inkomstförhållandena olika samhällsgrupper emellan. Tvärtom har denna haft till riktpunkt att uppskjuta utjämningsarna, till dess mera normala förhållanden inträda. Den riksdagsgrupp vars talan jag här för omfattar emellertid den åsikten, att det icke finns några skäl att skjuta på denna fråga till efter krigets slut.

Frågan om metoderna för prissättningen på jordbrukets produkter har under den gångna hösten livligt diskuterats. Som bekant fastställas priserna på grundval av en inkomst- och kostnadskalkyl, enligt vilken jordbruket betraktas som ett enda företag. Sedan denna kalkyl upprättats, fattas beslut om prissättningen på eftersommaren eller hösten, då man fått en överblick över hur skörderesultatet kommer att utfalla. Denna metod har utsatts för åtskillig kritik från jordbrukarnas sida. Särskilt opponerar man sig mot att jordbruket skall behandlas som om det utgjorde ett enda enhetligt företag. Man anser, att detta icke medger rättvisa i prissättningen mellan jordbruk av olika storleksklasser och bördighetsgrad eller mellan jordbruk i olika delar av landet. Fastän jag icke kan uttrycka det lika drastiskt, som herr andre vice talmannen nyss gjorde, vill jag understryka, att det nog blir så, att de mindre jordbruket och jordbruket på de lättare jordarna bli lidande på grund av det system, som vi nu tillämpa för beräkningarna. Jag förnekar således ingalunda, att kritiken är berättigad, och jag anser det önskvärt, för att icke säga nödvändigt, att det nuvarande systemet antingen förbättras eller ersättes med något annat, som kunde skipa bättre rättvisa. Ingen torde anse den nuvarande inkomst- och kostnadsramen som sakrosankt.

Denna inkomst- och kostnadsram lider också av vissa tekniska bristfälligheter. Sålunda göres bland annat gällande, att jordbrukets inkomster av vissa tekniska skäl icke blivit lika fullständigt redovisade som utgifterna. Undantagna äro inkomsterna av skogen samt av trädgårdsodlingen jämte några andra mindre betydande poster såsom vissa körslor. Från konsumenthåll har denna omständighet uppmärksamrats, och man menar, att inkomstläget för jordbruket skulle vara bättre än siffrorna utvisa. Härtill kan genmåsas, att om också vissa inkomstposter icke äro redovisade i ramen ha andra upptagits högre än vad de verkligen givit. Detta är fallet med inkomsterna av spannmålen av förra årets skörd. Genom gällande kvalitetsbestämmelser ha icke oväsentliga avdrag skett på spannmålslikviderna på grund av vattenhalten i spannmålen. Jordbrukarna ha således icke fullt kunnat tillgodogöra sig de fastställda priserna på spannmål, en omständighet, som förorsakat åtskilligt missnöje.

Beträffande ramens kostnadssida må också påpekas, att priskontrollen över de förnödenheter jordbrukarna skola inköpa synes lämna en hel del övrigt att önska. Jag skall inte här närmare gå in på några detaljer utan endast peka på en sak, nämligen priserna på reservdelar till jordbrukets maskiner, framför allt traktorer. Här har sedan krigsutbrottet försiggått en prisstegring, som beträffande vissa artiklar kan räknas i flera hundra procent. Här finns ett område, som priskontrollnämnden hittills icke har uppmärksammat men där en rättelse oundgängligen måste ske.

När jag talar om prissättningen på jordbrukets produkter måste jag fästa uppmärksamheten på en sak, som i hög grad bidrager till att fördelningen av jordbrukets samlade inkomster blir långt ifrån tillfredsställande. Jag syftar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

på den prisrelationsskala, som avser att stimulera odlingen av sådana produkter, som i nuvarande försörjningsläge anses vara mest önskvärda. En tillämpning av denna skulle föra med sig, att de jordbrukare, som på grund av jordmån och klimatförhållanden måste odla exempelvis havre och annan fodersäd, bliva otillbörligt missgynnade i prishänseende. Här om vore mindre att säga, därest vederbörande jordbrukare finge fritt förfoga över sin fodersäd och använda den i sin produktion på sätt som de finna lämpligast. Nu tvingas de dock att i form av leveransplikt avstå densamma till staten. För att i någon mån söka skapa rättvisa åt de grupper av jordbrukare, varom här är fråga, huvudsakligen brukare av våra lättare jordar, måste det tillses, att det åt fodersäden gives en gynnsammare prisrelation än som för närvarande är fallet.

Jordbrukets folk har under dessa krisår arbetat under ofta svåra och pressande förhållanden, men de ha icke förtröttats i sitt arbete utan lojalt fyllt sina plikter mot både folkförsörjningen och landet i dess helhet. De äro för den sakens skull värda ett tack och förtjänta av uppmuntran för sitt ofta otacksamma värv. Värdet av en stabil och rotfast bondebefolkning i ett land kan inte överskattas. Den ger en god grund åt näringslivet, och den blir också en stabiliserande faktor i samhällslivet i socialt och politiskt hänseende. Det bör därför vara allas vår strävan att ge jordbruket en sådan plats i samhället, att det kan fylla dessa funktioner på ett riktigt och för landet lyckligt sätt.

Men detta kan icke ske, om man från andra håll söker underblåsa en misstro mot jordbrukarbefolkningens ärliga avsikter, såsom skett exempelvis i vissa delar av tidningspressen under den senaste tiden. Där vill man nästan göra gällande, att denna befolkning skulle sakna eller åtminstone allvarligt brista i god samhällsanda.

Jag skulle här vilja anknyta till den maning, som gavs både i trontalet och av hans excellens statsministern här i kammaren alldeles nyss. Statsministerns maning är ju värdefull, och jag har ingen anledning att på något sätt argumentera mot densamma. Jag skulle bara vilja fråga, om icke den maningen bör tillämpas åt alla håll. Statsministern nämnde två grupper, som hade avfattat resolutioner, som hade kommit till regeringens kännedom. Det gällde dels vissa producentgrupper, nämligen jordbrukare, dels löntagare. Jag misstänker, att statsministern icke precis behöver söka med ljus och lykta för att finna grupper utanför de nu nämnda, som det kunde finnas anledning att inrymma under den maningen. Jag behöver icke tydligare säga ut vad jag menar, men det kan ju inte skada att i detta sammanhang också nämna byggnadsarbetarna. Jag tror nämligen, att man i detta sammanhang icke bör uteslutande rikta sig till endast vissa särskilt nämnda grupper. Jag hoppas, att jag får tolka statsministerns maning på det sättet, att hans maning omfattar alla, och att de av honom särskilt nämnda grupperna endast voro de, som hade kommit till regeringens kännedom.

Vissa uttalanden i tidningspressen gå, skulle jag vilja säga, icke riktigt i den anda, som statsministern talade om. Jag tror, att man där borde överväga vad man säger och skriver icke blott — för att anknyta till trontalet — i utrikespolitiska frågor, utan att man även borde tänka på betydelsen av och förutsättningarna för den inre sammanhållningen. Jag tror nämligen, att sammanhållningen nu — i det fallet instämmer jag helt med vad som yttrades av herr statsministern — i lika hög grad och kanske i än högre grad än tidigare är nödvändig för att vi skola kunna föra vårt land genom svårigheterna. För att lyckas därmed måste vi sluta oss tillsammans och försöka förstå varandra.

Från bondeförbundet har initiativet utgått till samlingsregeringens bildande,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och vi anse allttjämt denna partiernas samverkan i regeringen vara önskvärd för att inte säga nödvändig. Men då måste det också vara samverkan i detta ords egentliga mening även ute bland folket. Det ena partiet kan icke begära, att det andra skall underkasta sig dess mening utan saklig prövning av de föreliggande frågorna. Sammanhållning har allt att vinna men ingenting att förlora på ett ömsesidigt hänsynstagande till varandras intressen. Om vi också ha olika meningar om mångahanda ting gå de att jämka ihop, det har samlingsregeringens verksamhet visat, men för att detta skall ske få vi icke mötas i en anda av misstroende men väl av förtroende.

Jag hoppas, att jag genom dessa mina uttalanden har visat, att jag icke har något emot den maning, som har riktats både i trontalet och nyss här från statsrådsbänken. För min del har jag emellertid velat uttala den förhoppningen, att maningen skall gälla alla grupper i samhället.

Tillåt mig, herr talman, att efter dessa reflexioner få avsluta mitt anförande med några ord om vårt lands utrikespolitiska förhållanden.

Världsbranden rasar allttjämt med oförminskad häftighet, dess intensitet har väl på senaste tiden snarare ökats än minskats. De för ögonblicket viktigaste krigsskådeplatserna ligga långt borta från vårt land, men detta berättigar oss inte att draga den slutsatsen, att faran för oss skulle definitivt ha dragit förbi. I särskilt hög grad har detta krig varit ett överraskningarnas krig. Nya krigsskådeplatser ha utan föregående varning ofta uppstått. Ingen vet, om Norden än en gång kan komma att ligga i eller i närheten av centrum för krigshändelserna. Vi måste så länge kriget pågår räkna med risker för vår neutralitet, och följaktligen kunna vi icke låta vår vaksamhet slappas av. Ju starkare den militära vakthållningen är och ju bättre vi förbereda oss för varje tänkbar fara, ju större utsikter kommer det också att finnas för oss att allttjämt kunna bevara freden. Det synes oss nästan som en försynens skickelse, att vi fortfarande kunna ligga som en fredens orörda ö mitt i det brusande hav av krig och mänskligt elände, som omger oss. Vi tillskriva inte vår egen kraft och framsynthet förtjänsten av detta, men det utgör dock å andra sidan inte heller något tecken på självöverskattning, om vi tillskriva den fasta och följdriktiga neutralitetspolitik vårt lands regering fört en god del av förtjänsten. Någon ändring av vårt lands utrikespolitiska kurs har icke skett och kan icke heller komma att ske, så länge kriget varar. Vi ha valt vår väg, och den innebär, att vi icke av fri vilja komma att ansluta oss till någondera av de kämpande stormaktslägren, men att vi med all kraft komma att värja oss mot vem det vara månde, som möjligen skulle vilja kränka vår neutralitet. Denna ståndpunkt har vid många tillfällen klart deklarerats — det skedde senast vid informationsriksdagen i höstas — men det kan icke skada att än en gång upprepa, att såvitt jag har kunnat uppfatta av hållna anföranden har regeringen både riksdagens och den allmänna meningens stöd för sin utrikespolitik.

För oss själva innebär denna politik något självklart, men det kan hända, att den icke för utlandet framstår som lika självklar. Vi måste därför noga akta oss för sådana meningsyttringar, som utomlands kunna framkalla tvivel på vår vilja att stå utanför den blodiga uppgörelsen. Ur denna synpunkt innebär Konungens maning i trontalet till försiktighet i tal och skrift vid uttalanden om utrikespolitiska förhållanden en allvarlig maning, som noga bör övertänkas av var och en.

Om vi också vilja stå utanför kriget betyder detta inte, att vi kunna ställa oss oberörda av vad som sker ute i världen. Om det förunnas oss att allttjämt bevara freden är det vår plikt att i mån av förmåga lindra den svåra nöd, som på många håll råder. Särskilt gå våra tankar till våra hårt prövade nordiska grannfolk i öster och väster. Vi ha stått dem bi på mångahanda sätt, men vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vilja icke förtröttnas i våra strävanden att lämna dem humanitär och ekonomisk hjälp så långt våra resurser förslå. Vi hoppas också, att ljusare tider snart skola randas såväl för dem som för alla andra folk, som nu plågas av krigets gissel.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Med anledning av herr Svenssons i Grönvik anförande vill jag mycket gärna understryka, att min maning till samhällssolidaritet gällde alla, vilket för övrigt framgick av de formuleringar jag använde, när jag talade både om »envar» och »alla håll». Jag skulle gärna se, om denna maning uppfattades på det sättet, att representanter för någon grupp icke försökte liksom flytta över den till en annan grupp. Den gäller nämligen *alla*.

För övrigt har jag icke någon anledning att gå närmare in på vad herr Svensson i Grönvik sade. De olika partiernas omsorg om samlingsregeringen kanske vi icke skola upptaga till diskussion. Vi skola kanske, herr Svensson i Grönvik, vara glada över att vi trots allt fortfarande ha en samlingsregering.

Jag begärde emellertid ordet för att svara på en fråga av herr Skoglund i Doverstorp rörande jordbrukspriserna. När jag tar upp denna fråga till besvarande är det därför, att jag finner det naturligt, att statsministern i det fallet svarar för vad som har förekommit. Jag yttrade mig redan i höstas om orsakerna till uppskovet med prissättningen på jordbruksprodukter. Herr Skoglund fann sig emellertid nu böra upprepa vad han då sade och hävdar alltjämt, att det var oklokt, att handläggningen av jordbrukspriserna har skett på detta sätt, och att, om dessa priser hade fastställts tidigare, skulle mycken irritation ha varit undanröjd.

För min del tror jag, att representanterna för jordbrukarna begå ett misstag, när de försöka bedöma denna sak utan dess naturliga sammanhang med andra grupperns inställning i frågan. När jordbrukspriserna först kommo upp till behandling efter förslag från livsmedelskommissionen, stodo vi i början av det arbete i kampen mot inflationen, som sedan har förts vidare. Det gällde då att utröna i vilken mån olika folkgrupper skulle vara villiga att göra sådana medgivanden — de kallas ibland uppoffringar — som voro nödvändiga för att åstadkomma det önskade resultatet.

De priser, som hade föreslagits av livsmedelskommissionen, hade visserligen tillstyrkts av livsmedelskommissionens råd, som ju har representanter både för jordbrukare och konsumenter, men alla veta, att det dock rådde delade meningar om huruvida prissättningen var riktig. Jag erinrar om att priskontrollnämnden hade påyrkat ganska väsentliga justeringar i de priser, som livsmedelskommissionen hade föreslagit. De beräkningar rörande skördeutfallet, som då förelågo, tydde också på att även med de priser, som hade föreslagits av livsmedelskommissionen och som inneburo vissa reduktioner i förhållande till förra årets priser, skulle jordbrukarna få ut en kompensation, som icke bara innebar full kompensation utan där man också kunde räkna med vissa rätt betydande kompensationsöverskott. På den punkten rådde delade meningar. Jordbrukarna försökte själva göra gällande, att det icke skulle bli ett sådant överskott. Löntagargrupperna, som voro misstänksamma på grund av utfallet av tidigare liknande uppgörelser, voro ytterst misstänksamma, att man här återigen var inne på en väg, på vilken en grupp icke på samma sätt som andra grupper behövde taga hänsyn till våra särskilda förhållanden.

Redan ur denna synpunkt, att det rådde tvist om huruvida jordbruks-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

priserna voro riktigt avvägda, fanns det skäl att dröja med ett fastställande. Det fanns för mig emellertid ett ännu starkare skäl, nämligen den psykologiska återverkan, som ett fastställande av priserna enligt livsmedelskommissionens förslag utan tvivel skulle ha fått på löntagargrupperna. Jag har redan erinrat om den misstro, som de hyste i detta fall, och det är mycket möjligt, att därest vi hade fastställt jordbrukspriserna i sin helhet i det läget, skulle det ha medfört sådan reaktion från löntagarna, att det skulle ha uppstått mycket stora svårigheter på det andra fältet för arbetet mot inflationen, nämligen när det gällde lönestoppet. Hade arbetarna och löntagarna behärskats av den föreställningen, att jordbruket överkompenserats, så hade det icke varit så märkvärdigt, om deras villighet att binda sig för avtal som inneburo, att de skulle avstå från kompensation för fortsatt prisstegring, blivit ganska minimal. Jag hävdar gentemot herr Skoglund den uppfattningen, att det skulle varit ett psykologiskt misstag att fastställa jordbrukspriserna redan i augusti eller i september. Nu blev ju ändå till sist resultatet det, att de av livsmedelskommissionen föreslagna priserna fastställdes. Under tiden hade vi fått andra erfarenheter än vi hade i augusti och september rörande utfallet av årets skörd, och man kunde efter de nya beräkningar som gjorts säga sig, att den överkompensation som hade skymtat för ett par månader sedan icke längre fanns. Det fanns då heller icke någon särskild anledning att dröja med fastställandet av jordbrukspriserna. Det kunde då också ske i ett läge, där fastställandet av dessa priser icke längre hade samma ogynnsamma återverkan på andra gruppers medverkan i kampen mot inflationen. Jag vågar därför bestämt hävda, att regeringen förfor klokt, och jag skulle tro, att jordbrukarnas representanter gjorde riktigt i att vid sina bedömanden beakta, att det finns andra grupper i detta samhälle än jordbrukarna.

Herr Skoglund ställde vidare en fråga rörande de skäl som hade förelegat vid regeringens ståndpunktstagande i fråga om fläskpriset. Jag vill då erinra om att livsmedelskommissionens förslag till allmänna prisbestämningar för jordbruket icke upptog någon förhöjning av fläskpriset, och detta förslag hade jordbrukets representanter förklarat sig tillfreds med, och de hade lovat att på allt sätt medverka till dess genomförande. Emellertid kom livsmedelskommissionen sedan med ett förslag som innebar en viss förhöjning, jag vill minnas med 22 öre, av fläskpriset. Vi befunno oss då i det läget, att det var angeläget, att jordbrukspriserna fastställdes definitivt på en gång. Detta var för oss en tillräcklig anledning att icke vid det första tillfälle då saken förelåg i regeringen bryta ut frågan om fläskpriset från dess sammanhang med andra prisfrågor. Frågan kom upp senare vid de förhandlingar som fördes med representanter för lantbruksförbundet och för R. L. F. och som ledde till den senaste uppgörelsen. Då förelågo olika alternativ. Man diskuterade bl. a. en kombination mellan mjölkutjämningsbidraget och fläsk- och köttpriserna. Man utgick då ifrån, att de delar av landet som skulle tillgodogöra sig det höjda fläskpriset skulle kunna avstå något av mjölkprisutjämningsbidraget. Likaledes räknade man med att den merinkomst som jordbrukarna skulle erhålla på grund av det stegrade fläskpriset skulle kompenseras genom en sänkning av priserna på kött. Å andra sidan skulle de delar av landet som drabbades av prissänkningen på kött kompenseras genom en höjning av utjämningsbidraget på mjölk. Det var alltså ett system, där man utgick ifrån den grundsatsen, att någon absolut höjning av jordbrukarnas samlade inkomster ej skulle ske, utan att, om det ena priset måste höjas, skulle man sänka det andra. Under de förhandlingar som fördes, skildes frågan om mjölken ut från frågan om fläsket och köttet, och denna senare fråga kvarstod sålunda renodlad. När det då gällde att höja fläskpriset, skulle man vidtaga en sänkning av köttpriset.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

serna som uppvägs den merinkomst som det höjda fläskpriset skulle giva. På den punkten förklarade representanterna för jordbrukarorganisationerna, att de icke önskade, i varje fall vid detta tillfälle, medverka till en sådan ordning, vilken ju var i överensstämmelse med utgångspunkten för livsmedelskommissionens av dess råd tillstyrkta förslag på det sättet, att man betraktade den totala inkomstsumman som en helhet och att inom dess ram höjningar skulle motsvaras av sänkningar. Detta var det främsta skälet till att ett beslut i fläskprisfrågan icke kunde bli positivt. Herr Skoglund har alltså rätt i att denna fråga hänger samman med de allmänna prisfrågorna. Det är en annan sak, att det finns andra skäl, som bl. a. anförts av medlemmar av livsmedelskommissionen, mot en höjning av fläskpriset, men det avgörande skälet var, att man vid dessa förhandlingar inte kunde komma till ett resultat på den linje som regeringen förklarat sig vara villig att följa, och man kunde inte göra det, därför att jordbrukets representanter då ansågo sig icke böra godtaga ett förslag i denna riktning.

Detta är vad jag har att säga om behandlingen av priserna på jordbrukets produkter inom regeringen. Det är ju väl bekant för riksdagen, att vissa medlemmar av regeringen haft en annan uppfattning än andra och att det även inom regeringen fanns starka önskemål, att man redan i augusti eller september skulle göra prisbestämningen i dess helhet. Jag hävdar emellertid fortfarande, att med hänsyn till det hela den ståndpunkt som regeringen valde var den riktiga.

Herr Skoglund i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Statsministern säger, att han på grund av det sammanhang som jordbrukspriserna hade med övriga prisfrågor icke ansett det riktigt att man vid en tidigare tidpunkt fastställde jordbrukspriserna. Han säger också, att detta skulle ha varit olämpligt av vissa psykologiska skäl, med hänsyn närmast till den stora löntagargruppen. Tillåt mig då säga, att om regeringen eller i alla händelser en stor del av regeringens medlemmar hade den uppfattningen, var det också i högsta grad psykologiskt att i augusti låta livsmedelskommissionen föra förhandlingarna med jordbrukarna fram till en sådan punkt som man gjorde. Det medförde, att jordbrukarna kände sig behandlade på ett annat sätt än andra grupper, och detta har i hög grad bidragit till att skapa den irritation som uppstod, framför allt därför att man visste med sig, såsom också blivit bevisat vid den uppgörelse som skedde, att man icke hade kommit med några oöverbäddade anspråk.

Vad fläskpriset angår tillåter icke den tid jag nu har till mitt förfogande, att jag ingår på något längre resonemang därom. Men det kanske blir tillfälle därtill senare. Jag vill endast säga, att jag tror, att det icke minst ur konsumenternas synpunkt vore önskvärt, att denna fråga komme upp till förnyat övervägande.

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! De sista inläggen i denna debatt ha ju visat, hur själva budgetfrågorna måste passas in i frågan om den allmänna ekonomiska politik som vi i nuvarande läge skola föra. Jag tror, att det är skäl i att man från början gör klart för sig, att budgetfrågorna endast utgöra en del av de problem som vi ha att syssla med. Jag börjar med detta därför att det förefaller mig, som om på många håll förefunnnes en tendens att skjuta undan tanken på de andra vägar på vilka det är nödvändigt att vandra för att vi skola kunna hålla det svenska penningvärdet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fast och i stället skjuta över tyngdpunkten till frågan om huruvida statsutgifterna skola vara litet större eller litet mindre.

Redan under höstriktsdagen hade jag tillfälle att framlägga de skäl som enligt min mening tala för att detta är en missuppfattning och en ödesdiger missuppfattning. Den kan nämligen leda till en oberättigad pessimism, om omständigheterna skulle vara sådana, att en nedskärning av statsutgifterna skulle visa sig vara omöjlig eller att till och med en ökning av statsutgifterna skulle visa sig vara något som alla gilla. Om man då har låst fast sig vid den uppfattning som förts fram här i dag både i denna kammare och i första kammaren samt kanske i ännu mera uttryckliga ordalag i den offentliga debatten, nämligen att det är statsutgifterna som äro, om inte den enda, så i alla händelser, som herr Skoglund uttryckte sig, den väsentliga fråga man har att syssla med, därför att det är från dessa statsutgifter som den väsentliga impulsen till prisstegring och inflationen härleder sig, om — säger jag — denna uppfattning skulle slå rot, tror jag, att vi beröva oss den riktiga psykologiska bakgrunden för att bekämpa inflationen, även under förutsättning att en ökning av statsutgifterna skulle ske eller i alla händelser en önskvärd radikal minskning av desamma under krisen inte skulle komma till stånd.

När denna uppfattning har lagts fram i den finansplan som nu diskuteras, så utlöser den i stort sett från kritikernas sida en enhetlig eller enhällig förklaring, att detta skulle vara ett uttryck för den optimism i förhållande till nuvarande läge och i fråga om läget efter kriget, som skulle taga sig uttryck inom finansdepartementet. Jag har såvitt möjligt sökt hålla hela framställningen fri från sådana känslobetonade omdömen för att i stället lägga fram de fakta, på vilka riksdagens ledamöter sedan kunna bilda sig en uppfattning om läget. Om det därvid varit nödvändigt att skjuta fram vissa faktorer, som enligt min uppfattning blivit underskattade i den allmänna diskussionen, och om det varit nödvändigt att föra fram vissa faktorer, som jag skulle tro för den stora mängden inte bara av folket utan även av riksdagen icke äro klart uppfattade, så innebär detta inte något uttryck för en personlig känslöstämning, utan endast en strävan efter att få fram alla de omständigheter som man måste taga i betraktande, då man skall fälla ett omdöme om hur vårt ekonomiska och finansiella läge är. Det är från denna synpunkt, som det i finansplanen har lämnats en redogörelse för vilken fullständigt dominerande roll de rena krisutgifterna spela i fråga om höjningen av budgetens utgiftssiffror. Jag får erkänna, att det har för mig själv utgjort ett bidrag till klarhet, när det i siffror kunnat bevisas, att nästan hela denna höjning av budgetens utgiftssumma, som vi bevitnat sedan det sista fredsåret, varit beroende på faktorer som vi allesammans räkna med böra kunna försvinna, när krigs- och krisläget upphör. Om man vill säga, att detta är en optimistisk ståndpunkt, så vill jag svara: det är icke någon ståndpunkt alls, det är ett konstaterande av faktum. Om sedan läsaren av detta vill draga optimistiska eller mindre optimistiska slutsatser, är det hans ensak.

Det som har givit anledning till det starka understrykandet av detta förhållande är, att jag — jag erkänner att jag kanske misstager mig — har det intrycket, att denna utveckling av budgeten icke för den stora allmänheten och icke heller för riksdagens ledamöter klart framträtt, utan att man sett på de väldiga utgiftsstegringarna och sagt: här se vi någonting som vi praktiskt taget inte komma ifran. Det har särskilt tagit sig uttryck i det allmänna påståendet, att miljonrullningen — eller man skulle nu kanske kunna säga miljardrullningen — under dessa krigsår har lett till ett allmänt ringaktande av penningens värde och att regeringen och riksdagen även på de områden som icke beröras av de rena krisåtgärderna skulle ha hängivit sig åt ett lättsinnigt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

slöseri. Är det då icke ganska rimligt, att man vill tillrättalägga dessa missuppfattningar genom att visa, att miljon- eller miljardrullningen hänger samman med krisutgifterna och att man på andra områden iakttagit, som jag skulle vilja kalla det, en mycket stor återhållsamhet, en återhållsamhet som de som ha att syssla med de olika huvudtitlarna komma att kunna konstatera. Jag vill därför icke precis säga, att jag skulle glädja mig över om riksdagen på de punkter, där regeringen ansett att utgifterna varit nödvändiga, skulle kraftigt skära ned de mycket begränsade anslag som på olika håll upptagits. Men det skulle vara mycket intressant att se, var man inom utskotten och inom riksdagen anser att man skulle kunna överväga att ytterligare skära ned utgifterna, om man bortser från vad man kallar krisutgifterna.

De faktorer, som jag tycker att jag för säkerhets skull ändå bör särskilt erinra om och som ha medfört denna väldiga utgiftsökning, äro utgifterna för den militära beredskapen och för upprustningen. Tillsammans med dessa utgifter följer såsom en naturlig konsekvens, när man icke ansett det möjligt att täcka dessa extra ordinära utgifter med skattemedel, den våldsamma ökning av statsskulden som vi nu uppleva och som kräver en årlig förräntning, även om det skulle finnas delade meningar om huruvida det är nödvändigt att betala dem nu eller någon gång i framtiden. Dessa utgifter äro orsakade av det nuvarande läget, och den som på denna punkt vill säga, att tillräcklig sparsamhet icke iakttagits, han har skyldighet att komma med anvisningar på de punkter där han anser att statsutgifterna skulle ha hållits nere. Ramen för vad man kallar de fasta försvarsutgifterna, de som skapats genom den nya försvarsordningen, förmodar jag att även de som här talat för nedskärningar icke anse, att man i detta ögonblick kan inskränka på. Men om denna ram är fastställd och om man inom denna ram bara vill försöka att skaffa största möjliga valuta för pengarna, så kunna vi ju föra den delen av försvarsutgifterna åsido. Vad återstår då? Jo, det är utgifterna för den omedelbara militära beredskapen, och det har ännu icke funnits någon som vågat stiga upp och klart och tydligt säga ifrån, att den militära beredskap, som från regeringens sida ansetts vara önskvärd, varit för vidlyftig och att man där kunnat spara så och så många hundratals miljoner. Vad man kunnat anföra är, att man på olika håll i landet framfört den uppfattningen, att pengarna icke komma till den bästa möjliga användning. På den punkten är det icke möjligt för någon på regeringsbanken att svara på annat sätt, än att vi gjort vad som synts oss stå i vår makt för att se till, att dessa pengar icke användas på ett slösaktigt sätt. På vad sätt kan då regeringen göra detta? Här har en av talarna redan erinrat om att statsrevisionen icke är i tillfälle att grundligt granska dessa ting, särskilt sedan krisrevisionen blivit tillsatt, och man har önskat, att krisrevisionens arbete skulle läggas fram för riksdagen. Det är en sak som man kan diskutera. Men regeringen har ju tillsatt en krisrevision, i vilken man försökt få representanter för den önskvärda sakkunskapen på det privata näringslivets område och dessutom riksdagsledamöter som äro väl kända för att icke vara släpphänta i fråga om utgifterna. Man har därvid valt just sådana som vid den ena riksdagen efter den andra stigit upp och krävt sparsamhet med statens medel. När regeringen tillsatt en sådan krisrevision då förefaller det mig, som om regeringen gjort vad den kunnat på detta område. Innan man från sparsamhetsivrarnas sida har kunnat visa på mera framkomliga praktiska utvägar för att hålla de militära utgifterna inom vissa gränser, förefaller det mig, som om vi gjort vad som för närvarande kan göras.

Nu kanske någon säger, att det icke är de militära utgifterna man riktar sig emot. Jag är icke säker därpå. En av talarna här nämnde, att när man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

beviljar anslag till det stora kryssarbygget, så är detta att använda pengar på ett mindre lämpligt sätt. Därom ha funnits delade meningar i riksdagen. Det veta vi väl, och det finns fortfarande sådana delade meningar. Men det är väl icke någon här i riksdagen som kan göra anspråk på att regeringen, sedan riksdagen fattat sitt beslut, skulle kunna spara in dessa många tiotal miljoner som riksdagen anslagit till dessa ändamål?

Om jag så går över till andra utgifter som stigit, så är det, som vi veta, på grund av den allmänna prisstegringen och på grund av stegringen av levnadskostnaderna som statens löner kommit att starkt stiga. Till att börja med har det skett på grund av bestämmelserna i det allmänna lönereglementet, som väl ingen förutsätter att man skulle kunna sätta ur kraft, vilka bestämmelser innebära en kompensation för tre fjärdedelar av levnadskostnadernas stegring. I fortsättningen har till en början även kompensation givits för tre fjärdedelar av stegringen, men sedermera kompensation för endast 50 procent. Det är klart, att den, som anser att dessa utgifter äro för höga, ju kan begära, att man skall skära ned kristilläggen, som icke äro lagstadgade och icke beslutade på samma sätt som de rörliga tilläggen. Men innan någon kommer och föreslår att så skall ske, finns det ingen anledning att ta upp någon allvarlig diskussion på denna punkt.

På ungefär samma linje som dessa kristillägg till lönerna ligga kristilläggen på socialförsäkringens område, där man kan säga, att den enda post som betyder något väsentligt är tilläggen till folkpensionerna. Dessa tillägg ha icke utmätts så knappst som med bara 50 procents kompensation, utan man har från början i princip gått ut ifrån att det skulle vara full kompensation, därför att man anser, att de inkomsttagare det här gäller leva på så låg standard, att de överhuvud taget icke ha förmåga att bära någon del av dyrtidens tryck.

Vad återstår då av de stora områden, inom vilka verkligt betydande besparingar skulle kunna äga rum? Jo, det återstår ett enda stort område, och det är de s. k. subventionerna och rabatterna. Där finns utan allt tvivel möjlighet att göra besparingar. Hade förhållandena — det är kanske bäst att jag säger det med anledning av den diskussion, som för några minuter sedan här ägt rum rörande prissättningen på jordbruksprodukter — varit sådana, att priserna på jordbrukets produkter kunnat sättas lägre än nu varit fallet, så hade antingen priserna för konsumenterna sjunkit eller också hade ännu mer betydande sänkningar av statsutgifterna för subventioner kunnat komma till stånd. Jag tror inte att det finns någon anledning att nu riva upp en strid, huruvida denna prissättning varit riktig eller ej. Jag vill tvärtom säga, att en av de huvudinvändningar, som jag för min del måste rikta mot dem, som uttalat sitt ogillande av den framlagda budgeten och ansett att där råder brist på sparsamhet, är att man blundar för den verklighet, som vi ha att röra oss med. Sedan det ansetts omöjligt att fastställa andra eller lägre priser på jordbrukets produkter, ha vi ju vid uppgörandet av budgeten och vid bestämmandet av riktlinjerna för den ekonomiska politiken att utgå ifrån dessa priser såsom ett faktum.

Ett liknande sådant faktum har skapats genom uppgörelsen på arbetsmarknaden — man må sedan uttala sig hur drastiskt man vill därom, man må tala om att denna uppgörelse också var otillfredsställande, att riskerna äro utomordentliga, att vi, såsom någon talare utanför riksdagen sagt, känna oss leva vid randen av en vulkan, där man inte vet när man kommer till den gräns, där lönestegringar automatiskt inträda. Jag vågar emellertid påstå, att den återhållsamhet, som på denna punkt visats av löntagarna, utan tvivel kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mäta sig med den återhållsamhet, som visats av andra samhällsgrupper, när det gäller att hävda gruppens egna intressen.

Vi ha sålunda här två fasta hållpunkter i dessa fakta.

Vi ha alltså på löne marknaden en reglering, som följer levnadskostnadsindex, och på den punkten har det också sagts: Ja, men detta är ju orimligt. Vi kunna väl inte låta hela vår ekonomiska politik snöras in i den tvångströja, som ligger i att en levnadskostnadsindex, beräknad på visst sätt och upptagande poster, som egentligen inte borde vara med där, skall vara bestämmande för, huruvida vi kunna förhindra inflation eller inte. — Jag tror att man härvidlag hänger sig åt en missuppfattning. Det är inte så, att det är sättet att beräkna levnadskostnadsindex, som är det avgörande, utan det förhållandet att index lägges till grund vid förhandlingar om lönerna. Det finns ingen svårighet att göra upp en index som ser ut på det och det sättet. Vi kunna t. ex. göra en rensad index och plocka ut utgifter, som vi anse överflödiga och onödiga, och därigenom få ett index, som inte uppgår till 153 enheter såsom enligt den nuvarande index eller 239 enligt den föregående, utan som är så och så många enheter lägre. Det finns således ingen svårighet att göra en index, som visar lägre stegring än vi nu ha.

Men om vi gjorde detta, skulle vi förändra en av förutsättningarna för den uppgörelse på arbetsmarknaden, som nu träffats. Hade en ändring av index skett, innan avtalet slutits, hade avtalet kommit att få ett annat innehåll. Att man således inte kan göra en ändring, sedan avtalet slutits, tror jag att var och en måste erkänna.

Vi befinna oss sålunda faktiskt i det läget, att vi ha att räkna med vissa faktorer, priser och löner, vilka komma att öva ett bestämmande inflytande på hur det går med vårt penningvärde inom den närmaste tiden. Den enda slutsats man då kan draga är, att vi måste se till att priserna och lönerna inte stiga, och det kunna vi göra genom att hålla talen i den levnadskostnadsindex, som vi nu ha, så nära det lägre utgångsläget som möjligt är.

Jag kanske bör tillägga, att avståndet från det nuvarande indextalet och till det, där vi ha den s. k. kritiska punkten, d. v. s. där en löneökning automatiskt inträder, inte är stort, och det var därpå, som den talare jag nyss åberopade, syftade, när han sade, att han kände sig leva vid randen av en vulkan. Det finns omständigheter, över vilka vi inte ha någon makt. Det finns tidigare inträdda förändringar, som komma att slå igenom i indextalet och göra en viss höjning ofrånkomlig. Och om vi skulle besluta oss för att företaga vissa höjningar av skatterna, skulle detta medföra en sådan ökning av levnadskostnadsindex, att vi farligt närmade oss den kritiska punkten.

Nu kan man ju säga: Det är väl inte rimligt att skatterna skola vara medräknade i levnadskostnadsindex. — Nej, min personliga mening är — och det har jag aldrig dolt — att skatterna inte böra vara med, åtminstone inte de direkta skatterna; vad konsumtionsskatterna beträffar, är det ju ytterligt svårt att avgöra, hur man skulle kunna skilja ut dem. Men när man nu har accepterat en index, i vilken skatterna äro medräknade, och det är på denna grundval, som avtalen äro gjorda, då är det inte — jag kommer tillbaka till den saken — rimligt att tänka sig, att den ena parten, låt mig säga staten, skulle rycka undan grundvalen för uppgörelsen. Vi måste alltså, även när det gäller frågan om att företaga skattehöjningar, bestämt taga hänsyn till inverkan därav på index.

Sedan tillkommer en faktor, som är undandragen, kan man säga, vårt ensidiga bestämmande, nämligen frågan om importpriserna. Om sådana ändringar av importpriserna inträda, som leda till höjning av den svenska prisnivån, ha vi en ytterligare anledning att befara, att indextalet kan komma att överstiga den farliga punkten.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Då ställer jag den frågan: finns det verkligen inom den svenska riksdagen tillräckligt många, som skulle vilja taga ansvaret för att skära ned statsutgifterna, som man anser vara den väsentliga anledningen till risk för inflation, det må sedan gå med levnadskostnadsstaten, alltså med lönerna, hur som helst, och även om det kan bevisas, att varje sänkning av subventioner och rabatter och därmed följande höjningar av levnadskostnaderna påtagligen för oss närmare den punkt, där fara för inflation verkligen föreligger? Om man inte är beredd att draga den konsekvensen — och jag noterar med verklig tillfredsställelse, att herr Skoglund trots alla sina, låt mig säga mer känslomässiga reaktioner emot statsutgifterna och särskilt då mot dessa subventioner och delvis mot rabatterna icke vågade göra det — måste man komma till den slutsatsen att någon annan utgiftsstat icke kunnat framläggas. Herr Skoglund sade också uttryckligen att det var mycket möjligt att finansministern icke kunnat handla annorlunda — d. v. s. detta måste gälla regeringen, ty utgiftspolitikerna är ju dock icke, som var och en kan förstå, finansministerns ensak. Alla utgifter redovisas ju på var sin huvudtitel, och vill man kritisera utgiftsstaten, har man i varje särskilt fall åtminstone två instanser att vända sig mot, ty man kan inte bara rikta sig mot finansministern, utan man måste även rikta sig mot den departementschef, som närmast ansvarar för utgifterna på huvudtiteln i fråga.

Även om herr Skoglund sålunda antydde, att det kanske var omöjligt att komma fram till en annan utgiftsstat än den framlagda, ifrågasatte han, om man inte skulle kunna komma ifrån en del av dessa utgifter. Jag måste då verkligen ställa den frågan: finns det någon anledning att låta en sådan ton av, låt mig säga ogillande av den förda politiken slå igenom här liksom i debatten i första kammaren och utom dessa kamrar? Om det nu är så, att vi äro bundna av faktiska omständigheter, utrikespolitiska förhållanden, som vi inte ha någon makt över, och inrikespolitiska förhållanden, som vi ha accepterat, vore det då inte mer rejält att säga, att vi få finna oss i läget? Det faller ju inte någon in att jämföra sig över att vi leva i en värld, som är uppfylld av krig, ty vi kunna inte ändra detta förhållande. Jag tror inte heller att det lönar sig att överhuvud taget komma med klagovisor över förhållanden, som kommit till dels oberoende av vad vi själva gjort, dels på grund av våra egna handlingar, som vi nu äro tvungna att taga konsekvenserna av.

Jag skall inte heller dölja en annan sak. På vissa håll reagerar man på det sättet att man säger: Vi befinna oss nu i ett nödläge, men vem har bragt oss däri och hur har nödläget uppkommit? Det är där som ansvaret kan utkrävas. — Jag tror att om jag inte inskränker mig bara till vad som är sagt här i dag, utan anknyter till vad som överhuvud taget sagts i den offentliga diskussionen under de sista månaderna, kan jag, utan att gå ifrån vad som kan konstateras, säga, att det finns tre olika stadier i detta ansvar, som man anser sig kunna utkräva. Det närmast liggande stadiet är det, då man, när missväxten kom och priserna hotade att stiga, gick in på den s. k. subventionsvägen. Det är klart, att om man hade låtit bli att gå in på subventionsvägen, hade man inte haft dessa stora anslag för subventioner. Huruvida anslagen till rabatter då hade blivit så stora, att de kanske tagit lika stora medel i anspråk, därom vågar jag inte uttala mig, men jag vill erinra om att en av de allra största posterna bland subventionerna, vilka vi räkna med för år 1941/42, uppgått till 380 miljoner kronor, är utgifterna för att sänka priset på fodercellulosa och oljekakor. Jag tror inte att det varit möjligt att på annat sätt än genom subvention få ut fodercellulosa till jordbrukarna. Jag vet knappast vilka priser man skulle ha satt på den färdiga produkten för att ha kunnat förmå jordbrukarna att i den utsträckning, som nu skett, använda detta ersättningsmedel.

Dessa subventioner ha alltså i viss mån varit ofrånkomliga. Däremot erkän-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ner jag att både den subvention, som kallas för förmalningsersättning och som lämnats för att hålla nere mjöl- och brödpriiset, liksom även den som kallas för prisutjämningsbidrag — för att inte tala om de redan före kriget existerande producentbidragen, väsentligen avsedda för mindre jordbrukare — äro frivilliga. Men jag frågar mig: vad skulle följden ha blivit, om vi icke gått subventionsvägen, utan i stället tagit ut hela prishöjningen av konsumenterna? Jo, följden hade med nödvändighet blivit att prisstegringen varit ännu kraftigare än nu, och när man vet, hur en sådan prisstegring har tendens att breda ut sig, tror jag att man kan säga, att det återhållande element, som subventionerna inneburit, faktiskt har hindrat prisstegringen att bli sådan som vi inte vilja att den skall bli.

Vi få komma ihåg, att man har att väga den ena utgiften mot den andra. Den, som närmare sysslat med dessa ting, vet att man kan sitta och räkna ut, inte på miljonen men ganska nära, hur mycket det betyder i statsutgifter, om man ger ut så och så mycket i subvention för att hålla nere levnadskostnadsindex eller om man låter subventionerna falla bort och indextalet stiga över vissa gränser, med därmed följande ökning av statsutgifterna för löner. I många fall är det ganska uppenbart, att man genom att gå subventionsvägen förebygger en större ökning av statsutgifterna. Jag säger detta, fastän jag mycket väl förstår, att löntagarna i statens tjänst kunna göra den invändningen, att det här blir fråga om en bakväg, på vilken man håller nere deras kompensation. Men det är ett faktum, som man inte kan sluta ögonen för, utan som man måste ha klart för sig.

På samma sätt förhåller det sig med de subventioner till bostadsbyggande, som det talats om här i dag. Vi ha ju gjort försök att hejda hyresstegringen genom en hyresregleringslag, och jag hoppas att det även i fortsättningen skall vara möjligt att gå på samma linje. Det skall emellertid inte förödljas, att det är mycket svårt att genomföra lagstiftningar av detta slag utan ändring av de ekonomiska förhållandena. Om vi inte lyckas skapa tillräckligt med nya bostäder, är det mycket svårt att tänka sig, att i realiteten hyresnivån kan hållas nere.

De utgifter, som gå till subventioner för bostadsbyggande, äro således medel att förebygga prisstegring och fylla därigenom sin uppgift i kampen mot inflation. Det är alltså inte riktigt att, såsom ofta sker, anföra dessa utgifter såsom exempel på statsutgifter, vilka leda till prisstegringar.

Subventionerna utgjorde således det första stadiet. Jag kan vara mycket kortfattad i fråga om det andra och tredje. De ha nämligen ännu inte i denna kammare förts fram såsom argument, men jag är inte säker på att så inte kommer att ske i fortsättningen, och det kan därför vara lika bra att föra saken på tal redan nu.

Man säger, att det kan visserligen inte förnekas, att utgiftsstegringarna, åtminstone den större delen därav, varit ofrånkomliga på grund av krisen, men att utgiftsstaten vid krisens början låg på alldeles för hög nivå på grund av — jag skall inte använda något olämpligt uttryck — den utgiftspolitik, som fördes under 1930-talet, och att det är följderna av den stegring i statsutgifterna, närmast då för sociala ändamål, som ägde rum under 1930-talet, som vi nu få uppskära i form av en skattebörda, som vi inte kunna se, hur vi i längden skola kunna bära. Och man går ännu ett steg vidare och säger, att den ekonomiska politik, som fördes under 1930-talet, i stor utsträckning har sina rötter i den krispolitik, som under åren 1933 och 1934 inaugurerades av den socialdemokratiska regeringen i samarbete med bondeförbundet. På detta sätt försöker man alltså lägga ansvaret för vad som nu sker på sådant, för vilket man inte själv känner sig ansvarig.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag tror inte, att det är klokt att i detta ögonblick draga upp en strid om, hurudan 1930-talets politik varit, eller om den krispolitik, som fördes 1933 och 1934. Det har endast betydelse för den händelse man ur denna kritik av vad som skedde för tio år sedan drar den slutsatsen, att det man då gjorde, bör man undvika att göra, om man kommer i ett liknande läge på nytt. Jag är övertygad om att åtminstone de grupper, som jag närmast anser mig representera, inte komma att vika från den gamla linjen. Det som hänt under de sista tio åren har snarare bekräftat, skulle jag vilja säga, riktigheten av denna politik än skapat ett underkännande av den. Men detta hör till de ekonomiska spørsmål, som det för ögonblicket inte är nödvändigt att rulla upp och som jag endast har berört därför att jag har en viss känsla av att många av dem, som nu klaga över de stora statsutgifterna, komma att svara så som herr Skoglund gjorde, när de verkligen tvingas att taga ställning till frågan om nedskärning av utgifterna, nämligen att det för ögonblicket nog inte går att skära bort några utgifter. Men missnöjet kvarstår ändå, ty man anser sig pressad in i ett tvångsläge.

Om jag från detta mer polemiska får gå över till områden, där det förefaller mig, som om en närmare diskussion av saken skulle kunna närma de olika ståndpunkterna till varandra, så kommer jag först till den tvistiga frågan om de s. k. överflyttningsutgifterna och överhuvud taget frågan om budgetunderskottens betydelse. Jag beklagar, att det som jag hör här i dag tyder på att det försök till ett klarläggande härvidlag, som gjorts i finansplanen, inte varit tillräckligt tydligt. Man rör sig nämligen i debatten här fortfarande med det allmänna talesättet, att budgetunderskott leda till prisstegringar. Om man med budgetunderskott menar alla de statsutgifter, som inte täckas med skatter och verkliga inkomster, måste ju detta vara ett misstag. Det kan inte vara riktigt, när man säger att för att en budget skall vara balanserad i den betydelsen, att den inte skall verka inflatorisk, måste alla utgifter täckas med skatter eller verkliga inkomster. Om det förhölle sig på det sättet, skulle läget både i vårt land och framför allt i de länder, som äro med i kriget, vara fullständigt ohållbart, när det gäller att försöka bevara penningvärdet. Men vi ha väl redan från krisens början varit överens om att de utgifter, staten gör, inte verka inflatoriskt, ifall man i lika stor utsträckning kan inskränka på de enskilda medborgarnas inkomster. Man kan inskränka på de enskilda medborgarnas utgifter icke bara genom beskattning utan också genom lån. Vad som är ägnat att ingiva betänkligheter, det är naturligtvis, att man, när det gäller sådan upplåning, icke kan vara fullt säker på att statens uttagande av medel på lånevägen verkligen medför en motsvarande begränsning av de enskildas utgifter. Det är på den punkten, man måste ha uppmärksamheten inriktad, och på den punkten har man också haft uppmärksamheten inriktad. Alla strävanden måste inriktas på att se till, att statens uttagande av medel på lånevägen verkligen motsvaras av en begränsning av de enskildas utgifter. Kan man åstadkomma detta, så bör faran för en inflation ifrån budgetunderskott vara avlägsnad. Jag vill i det sammanhanget rätta en missuppfattning, som visserligen icke har kommit fram i något anförande i denna kammare, men som kommit fram under debatten i första kammaren, nämligen att man i finansplanen skulle ha satt likhetstecken mellan utgifter, som staten gör t. ex. för investering i befästningsverk, i kanoner, i slagskepp, i pansarfartyg o. s. v., och de utgifter, som enskilda företag göra i produktivt syfte. Det har varit med mycken omsorg man där har valt uttryckssättet för att förebygga en sådan missuppfattning. Det har klart och tydligt sagts ifrån, att en likhet mellan dessa utgifter förefinnes, så länge man ser förhållandena på kort sikt, under hela den tid då utgifterna för, som det heter,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

produktiva ändamål icke kunna medföra en ökning av konsumtionsvärdiga nyttigheter. Var och en förstår ju, att det finns mängder av utgifter även inom det enskilda näringslivet, som icke hava någon omedelbar effekt. Om staten bygger ett hus för ett ämbetsverk eller om en enskild industri bygger en ny stor kontorsbyggnad, som visserligen kan vara mycket önskvärd, men som icke från produktiv synpunkt är absolut nödvändig, så förstår var och en, att de pengar, som givas ut för dessa ändamål, verka på anført sätt, men även om den enskilde investerar pengar för produktiva ändamål, kan resultatet bliva detsamma, om ändamålet är sådant, att nyttigheterna icke komma fram omedelbart utan till exempel först efter flera års tid. Det är alldeles uppenbart, att i så fall verkan av dessa utgifter under den närmaste tiden blir densamma som verkan av de utgifter, staten gör för s. k. improduktiva ändamål. För all säkerhets skull har i finansplanen erinrats om det område, där en konkurrens mellan statens utgifter och enskildas utgifter för nyttiga varor verkligen medför en risk. Det inträffar till exempel, när staten tager arbetskraft och material från jordbruket och därigenom försvårar arbetet med sådden eller skörden eller då staten tager arbetskraft från skogarna och därigenom tillgången på brännved etc. minskas. I sådana fall föreligger en uppenbar konkurrens, och där gäller det naturligtvis icke det resonemang, som här har förts, att statens utgifter icke medföra större fara för inflation än de enskildas utgifter, men det gäller, det vill jag återigen erinra om för att man skall få en riktigt avvägd bild av det läge, i vilket vi befinna oss, att understryka sådana faktorer, som i regel förbisetts i diskussionen.

Så skulle jag vilja säga några ord om den optimism i fråga om framtiden, som man också har tillskrivit budgeten. Optimismen består däri, att man för att klarlägga förhållandena har försökt att göra ett tankeexperiment för att finna, hur det skulle se ut vid ett fredsslut, om de nuvarande krisutgifterna skulle försvinna men däremot andra utgiftsökningar skulle stå kvar. Då visar det sig, som det sagts, att om en mindre del av krisutgifterna försvinner, så finns det fortfarande möjligheter för en balanserad budget. Men om krisutgifterna för rabatter och subventioner försvinna, och om utgifterna för en omedelbar försvarsberedskap försvinna men vi fortfarande räkna med en militärbudget på icke mindre än 750 miljoner kronor och med de nuvarande höjda utgifterna för förräntning av statsskulden och med oförändrade utgifter för kristidstillägg på statslöner och på socialförsäkring, så kan ett överskott på ungefär 300 miljoner kronor framräknas. Var och en förstår, att detta icke utgör en spådom om framtiden. Det utgör endast en tankeställare, för att man siffermässigt skall kunna se, hur läget är. För säkerhets skull har man uttryckligen sagt ifrån — och det är kanske skäl att upprepa det, eftersom man även här kommit in på resonemanget om hur det kommer att gå med de enskildas och med statens inkomster — att, om en fredsperiod inträder, så är det mycket sannolikt, att priserna komma att sjunka. Med sjunkande priser följa sjunkande inkomster för medborgarna, och följaktligen bli statens inkomster icke lika stora som förut. Man har t. o. m. gjort så långtgående medgivanden, att man erkänt, att det under sådana förhållanden kan hända, att dessa 300 miljoner på inkomstsidan komma att försvinna, men, om man tillägger, vilket var och en förstår är nödvändigt, att med en sådan sänkning av människornas inkomster, däri inbegripet statstjänarnas löner, statens utgiftsida kommer att reduceras, så är det fortfarande tillåtet att, eftersom statens utgiftssida kommer att reduceras, hysa en förhoppning om att ett överskott skall kunna uppstå. Avsikten har endast varit att klarlägga saken och icke att uttrycka vare sig den ena eller andra mer eller mindre optimistiska uppfattningen. Men, säger man, finansministern konstaterar helt enkelt, att detta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sker under förutsättning att de nuvarande skatterna äga bestånd. Det förefaller, som om denna omständighet väckt olustkänslor. Jag betonar, att det återigen är fråga om ett rent konstaterande. Är det någon som tror, att någon svensk medborgare, att en finansminister skulle kunna önska, att våra statsutgifter efter kriget skola hålla sig på en så våldsamt hög nivå, att vi skola bli tvungna att taga ut så stora skatter som de, vilka för närvarande utgå? Genom att konstatera, att det med bevarande av dessa skatter kan väntas uppstå ett överskott, har man icke uttalat någon som helst mening om, huruvida detta är önskvärt eller icke. Man får komma ihåg, att i denna tänkta fredsbudget ingå försvarsutgifter, som ligga 450 miljoner kronor över den sista fredsbudgetens försvarsutgifter, och räntor på statens skulder, som ligga ungefär 200 miljoner kronor över den sista fredsbudgetens motsvarande utgifter. Det gör tillsammans 650 miljoner kronor i merkostnader, under förutsättning att den utvidgade försvarsramen skall upprätthållas och under förutsättning att inga åtgärder kunna vidtagas för att bringa ned räntorna på statsskulden, en utgiftsram som den svenska riksdagen har att räkna med och som det svenska folket får vara berett att godtaga. Jag tror icke, att man vinner något förnuftigt ändamål genom att försöka dölja dessa fakta, och om det är något som skulle kunna sägas om denna skildring av framtiden, så är det att den är långt ifrån för optimistisk. Det förhåller sig i stället tvärtom. Man utmål原因 en framtidigt med oförändrade statsinkomster och ett oförändrat skattetryck utan att antyda, att medborgarna genom att bära detta skattetryck skola kunna erhålla någonting utöver det som vi nu få ut av sådana krisutgifter, om vilka var och en måste säga, att de icke i och för sig äro önskvärda. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om man borde kunna med litet större endräkt resonera om vad som kan behöva göras, när freden kommer. På den punkten skall jag icke säga många ord.

Man har här givit uttryck för sina bekymmer för de stora statsutgifterna. Jag måste bekänna, att det därför var med ganska stor överraskning jag där efter hörde tre talare så att säga tävla om att skildra jordbrukarnas svårigheter och vad som behöfve göras för att förbättra läget för landsbygdens befolkning. Ja, vem är icke med om att söka underlätta läget för landsbygdens befolkning? Men jag är ledsen, att jag därvid måste peka på vissa obehagliga punkter. Alla de tre nämnda talarna kommo in på en mycket besvärlig fråga, nämligen frågan om dyrortsgrupperingen, och krävde i olika tonarter rättvisa åt landsbygden, som slagordet lyder. Denna rättvisa skulle vinnas därigenom, att skillnaden mellan lönerna på billigare och dyrare orter skulle minskas och likaså skillnaden mellan skatteavdragen på billigare och dyrare orter. Att skillnaden mellan lönerna — jag tänker härvid på statstjänarnas löner — på dyrare och på billigare orter är större än skillnaden i levnadskostnader, tror jag är ett riktigt påstående. Men innan man går vidare och säger, att man skall skapa rättvisa, är det nödvändigt veta, på vad sätt man skall kunna skapa rättvisa. Det kan ju visserligen vara till gagn för statsfinanserna, om man minskar på de löner, som gå ut på de dyraste orterna, men jag frågar verkligen öppet: är det i detta läge, då reallönerna även på de dyrare orterna kraftigt ha sjunkit, någon, som vill stiga upp och förklara, att man bör genomföra en sådan förändring, att även den nominella lönen bör sänkas? De, som så livligt behjärtat andra samhällsklassers krav på staten och som med en sådan vältalighet framhållit omöjligheten att pressa ned priserna på jordbrukets produkter med ett eller annat öre, måste göra klart för sig, att en sådan nedskärning av redan utgående löner för närvarande icke är möjlig att genomföra. Genom en sådan åtgärd skulle man för övrigt icke på minsta vis förbättra läget för de medborgare som bo på de billigare orterna. Då måste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

väl slutsatsen bli den, att man för att åstadkomma rättvisa och förbättrade förhållanden på landsbygden bör höja lönerna på de billigare orterna. Det vore högst intressant att från de talare, som fört fram frågan om dyrortsgrupperingen på dagens program, få ett bestämt besked, huruvida förbättringen skulle bestå i att på landsbygden lönerna på A-ort skulle höjas till överensstämmelse med lönerna på B- eller C-ort eller hur man eljest tänkt sig en förbättring av förhållandena på de billigare orterna. Det förefaller, som om det skulle vara rättvist att genomföra en sådan förändring, det kan jag icke förneka, men nog vore det egendomligt, om ett sådant krav skulle komma från det håll, där man anser, att det just är statsutgifterna som medföra fara för inflation.

Herr Skoglund erkände, att det icke finns någon kungsväg, när det gäller att hjälpa landsbygdens befolkning, lika litet som det finns någon kungsväg, när det gäller att hjälpa befolkningen på tätorterna. Det finns bara den väg, vilken vi alla äro ense om, nämligen att förbättra produktionen och öka avkastningen av våra produktiva resurser. Gör man det, erhåller man underlag för en förbättring av medborgarnas levnadsförhållanden. Därom äro vi innerligt ense, men hur det skall ske, kan det naturligtvis diskuteras om. Herr Skoglund sade, att man borde gå fram på olika vägar, och talade om, att man borde förbättra transportförhållandena, bättre utnyttja elektrisk kraft, skaffa bättre bostäder o. s. v. Skall man kunna göra detta, får man nog ha en mera optimistisk uppfattning om vår framtid än den, som herr Skoglund och andra gävo uttryck för, när de vände sig mot den optimism, som tagit sig uttryck i finansplanen.

Alla äro vi bekymrade över det nuvarande läget, och alla fråga vi oss, hur förhållandena efter kriget skola utveckla sig, hur det skall bliva möjligt att då hålla vår produktion i gång, så att vi kunna återvinna den del av vårt välstånd, som vi ha förlorat under kriget. Om önskvärdheten därav äro vi alla ense och borde kanske också kunna vara ense om att det ganska litet lönar sig att klaga över den verklighet, som vi icke kunna ändra. Jag vill här icke säga annat än att det kan finnas olika meningar om, hur framtiden skall gestalta sig. Jag är säker om, att det finns olika meningar om hur skatterna böra fördelas och hur man skall kunna se till, att överflöd på ett håll användes till att täcka brister på ett annat. Därom ha vi fört strid och därom komma vi att föra strid, men det är, såvitt jag förstår, icke till nytta för någon att utmåla våra framtidsmöjligheter som sämre än vi ha anledning att bedöma dem på grundval av de fakta, som vi kunna iakttaga med egna ögon. Om man till sist ändå är överens om, att de åtgärder, som här äro föreslagna, äro nödvändiga, och om man icke på någon punkt av budgeten vågar föreslå verkligt avsevärda nedskärningar — jag anknyter härvid på nytt med tillfredsställelse till herr Skoglunds yttrande — så frågar jag: kan det verkligen vara till någon nytta, att som ackompanjemang till framläggandet av dessa fakta uppställa jämmerrop, som i grund och botten icke ha någon praktisk uppgift att fylla. Jag tror, att sådana klagorop i en situation, som vi icke kunna undgå, varken äro passande för en folkrepresentation eller för ett folk. Även om det, för att citera en stormaktsledare, vore fråga om att bjuda folket en framtid av blod, svett och tårar, så är jag för min del övertygad om att man icke gör någon nytta med att göra detta under ackompanjemang av jämmerrop. Men det gäller i ännu högre grad, då det är fråga om de risker, som kunna vara förbundna med åtgärderna att skaffa de medel som vi anser nödvändiga för vår omedelbara försvarsberedskap. Och jag vill tillägga: de medel som äro nödvändiga för att hålla de svagast ställda folkgrupperna över vattnet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Lika omotiverad som statsministerns spark åt de missnöjda bönderna och arbetarna var, lika motiverad var hans varning för de allmänna utrikespolitiska svårigheter, som ännu säkerligen äro aktuella. Det gör ju att jag liksom övriga accepterar själva utgångsläget för remissdebatten i denna del och för den politik, som vi ha att föra. Det gör också, att man utgår från som en nödvändig sak, låt vara ett nödvändigt ont, att man måste ha stora utgifter för beredskapen och att beredskapen måste hållas så god som möjligt. Det betyder ju ej, att man accepterar alla de förslag, som från regeringens sida ha ställts i detta avseende. När här från finansministerns sida exempelvis med nej besvarats frågan, om det finnes några möjligheter att spara, så skulle jag omedelbart vilja peka på en sådan möjlighet. Jag tänker på dessa efterkrigskryssare, som man ju inte väntar skola bli färdiga förrän 1947, denna tribut — för att apostrofera statsministern — åt sjöofficerarnas trivsel. Tjänar man den nödvändiga militära beredskapen under kriget med att tjurhålla vid detta enligt min mening mycket förhastade beslut om byggande av kryssare? Dels går det till mycket pengar, 150 miljoner kronor eller någonting sådant, och dels framgår det ju också av försvarsministerns resonemang, att detta byggande icke kan fullföljas nu utan att det inkräktar på byggandet av mindre vaktfartyg, som kunna ha betydelse ganska snart under själva kriget för neutralitetsvärnets upprätthållande. Det är ganska svårt för en riksdagsman för övrigt att anvisa vägar, varpå man skall kunna genomföra besparingar; man rör sig mycket med rena intryck, man reagerar inför vissa jämförelser o. s. v. Exempelvis, föregående budgetår voro militärutgifterna i Finland 275 kronor per innevånare. De uppgå i vårt land till icke mindre än 400 kronor per innevånare. Det är således åtskilligt billigare för finnarna att föra krig än det är för oss att hålla oss utanför kriget. Det är klart, att man inför dylikt frågar sig: är det icke så, att det i denna militära beredskap flyter bort en massa pengar mer eller mindre i onödan och att man kunde uppnå samma effekt med mindre generös medelsanvändning? Det är ett allmänt intryck, och jag tror att det är flera än jag som ha det.

Inför studiet av det nuvarande programmet, sådant det framträder i trontalet och i regeringens proposition, blir man allt mera fundersam, ty det väsentliga intrycket av ett sådant studium är att man icke utlovar en enda reform, man framlägger icke en plan på att taga ett enda steg framåt, men däremot signalerar man åtskilliga ytterligare steg tillbaka: högre militära bördor, exempelvis skärpt indirekt beskattning, ja t. o. m. förevigad sådan, för att hålla sig till finansministerns uttalande. Av det socialdemokratiska partiets talesman har bestått honom en hel del blommor för hans finanspolitik. När han trädde till som finansminister uppgingo våra statsutgifter till, låt mig säga, 700 miljoner kronor i runt tal, som skulle fyllas. De uppgå nu till över 4,000 miljoner kronor. Då uppgingo skatterna kanske till 500 à 600 miljoner kronor; nu uppgå de till 2,5 miljarder kronor i runt tal. Då var vår skuldsättning någonting kring 2,5 miljarder kronor. När det budgetår är ute, vars program vi nu behandla, kommer den att uppgå till 10 miljarder kronor.

Det är icke så förfärligt enkelt att vara finansminister, det medger jag. Men icke tror jag, att det är så rasande svårt heller, när man, om det gäller att fundera var man skall taga pengarna, utan hämningar eller med ganska små hämningar kan tillgripa finansmetoder, som man tidigare bestämt vänt sig mot. Hur det nu sedan är, så är det småfolket som fått och får bära en oproportionerligt tung börda för att genomföra eller förverkliga denna finanspolitik.

Herr Wigforss gav inga löften om att beträda några nya vägar. Han antydde i sitt tal, att prisstegringen komme att fortsätta, hur mycket visste han icke,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och att det vore sannolikt, att hyrorna komma att tvingas upp i höjden o. s. v. Det är ju besked, som icke kunna göra någon människa glad.

I trontalet talar man om, att vi fått en välsignelserik skörd. Vi ställde från vår sida redan i november månad frågan, om man inte kunde öka livsmedelsransonerna för de hårt arbetande i landet. Ännu föreligger icke, såvitt jag vet, någon offentlig officiell uppskattning av skördens storlek. Men jag upprepar i alla fall detta krav. Jag anser det alldeles orimligt, såsom det för närvarande är, att man skall kunna genomföra en hushållningspolitik och tänka på att folket skall respektera de förordningar, som genomföras, därest man icke tar hänsyn till vissa befolkningsskikts särskilda svårigheter. En stockholmare erhåller två hektogram kött och två hektogram fisk i veckan. Det är två mål mat egentligen för en människa, som står i fysiskt arbete. Våra övriga tilldelningar, av bröd och dylikt, hållas ju på bottennivån av vad ransoneringsarna föreskriva för de olika länderna i Europa. Därför finnes det säkerligen anledning för regeringen att ännu en gång taga upp till prövning frågan om man ej kan genomföra ytterligare en gradering av ransoneringsen, som möjliggör en ökning för de sämst ställda. Det gäller även den uppväxande ungdomen. Det är tydligt och har konstaterats också från läkare, att de nuvarande ransonerarna äro alldeles otillräckliga för att tillfredsställa de behov, som en uppväxande människa har.

Det är det så kallade söderlundiska programmet som blivit regeringens ekonomiska käpphäst. Det har ju figurerat här i debatten åtskilligt under denna riksdag. Det är ganska märkligt, att regeringen utifrån detta söderlundiska program — samma regering som upphöjt den iskalla egoismen till ledstjärna för vår utrikespolitik — nu riktar icke bara förebräelser utan mycket hotfulla utfall mot vissa befolkningsgrupper just med den föregivna motiveringen att de uppträda alldeles för egoistiskt.

För vår del fästa vi oss särskilt vid två ting, när det gäller bönderna. Det första är, att vi måste ha mat och att priserna måste bestämmas med hänsyn till att man skall få fram så mycket livsmedel som möjligt. Det andra är, att det missnöje, som på senare tiden kommit från jordbrukarhåll, huvudsakligen kommit från de mindre bönderna. Förklaringen är den, att dessa äro missnöjda med den ekonomiska politik som statsmakterna fört. Kanske det är tillräckligt att erinra om, att sedan 1932 har nettoavkastningen för de större jordbruken ökats från 2 kronor per hektar till icke mindre än 106 kronor per hektar. Sådana förändringar ha ju icke ägt rum för de små jordbruken. I vissa fall kan man till och med säga, att särskilt under krisen ha dessas svårigheter icke oväsentligt ökats. Jag tar exempelvis den officiella redogörelsen av konjunkturinstitutet för verkningarna av jordbrukspolitiken under det första missväxtåret 1940. Det visar sig då, att de större jordbrukarna erhöilo en prisförbättring på icke mindre än 17 procent, medan deras utgifter samtidigt beräknades öka endast med 13 procent. De förbättrade alltså både relativt och absolut sin ekonomiska belägenhet under detta första missväxtår. Men går jag sedan till småbruken med högst fem hektar åker, visar det sig, att medan deras nettointkomst ökats med 6.3 procent, alltså endast styvt en tredjedel av storjordbrukets inkomstökning, så ökades deras utgifter med icke mindre än 9 procent. Det innebär att i motsats till storjordbrukarnas försämrades småbrukarnas ekonomiska läge icke obetydligt under det första missväxtåret.

När det gäller arbetarklassen och dess läge så måste man verkligen fråga sig, om detta så kallade söderlundiska program egentligen har någon större uppgift än att förhindra, att de söka återvinna något av det, som har förlorats. Det har ju redan i den svenska pressen påvisats, hur lönestoppets egentliga hemland är Tyskland, där det hade praktiserats redan långt före kriget. »Fram-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gången» i den politiken ämnar jag icke uttala mig om. Men jag måste säga, att det söderlundiska programmet verkar i sina principer som en direkt importvara från den tyska taktiken.

Regeringen hade framgång med lönestoppet, det kan man inte bestrida. Om det berodde på att regeringen var så psykologisk — för att hålla sig till statsministern — att man undvek att fastställa de jordbrukspriser, som man sedan fastställde, till dess man manglat arbetarna tillräckligt, det avstår jag från att uttala mig om. Men regeringen har haft framgång; man lyckades få de svenska arbetarna att acceptera detta söderlundiska program i dess viktiga och avgörande del, nämligen lönestoppet. Jag har förut erinrat om, att redan när frågan behandlades i det engelska parlamentet nyligen, avvisades förslag från de engelska söderlundarna om att man där skulle genomföra lönestopp. I England ha priserna stigit med i runt tal 30 procent, och under samma tid ha arbetarnas löner stigit med 32 procent, vilket ju innebär, att Englands arbetare vunnit kompensation för den prisstegring, som ägt rum där under kriget. Jag frågade då och frågar nu: *om det krigsförande England kan giva sina arbetare full lönekomensation, varför kan ej det neutrala Sverige göra detsamma?* I en debatt med en av regeringens anhängare har jag tidigare mött den invändningen, att det är möjligt för England därför att i England realiserar man kapitaltillgångarna och möjliggör på detta sätt att upprätthålla arbetarklassens köpkraft. Jag skulle vilja fråga: om det är möjligt i England, varför är det ej möjligt i Sverige? Nej, därför att den nuvarande ekonomiska politiken leder till ett rakt motsatt resultat, till en ökning av kapitaltillgångarna. Tag Boforsbolaget! Det är visserligen ett exklusivt exempel, men det är representativt för vad som sker för närvarande. *Det har på fem år tredubblat sin bruttovinst och sjudubblat avskrivningarna!*

Man säger, att i Förenta staterna har man nyligen genomfört lönestoppet. Det är riktigt, men det är den skillnaden, att i Förenta staterna gäller ej lönestoppet för inkomster under 20,000 kronor. Det är de inkomster, som äro däröver, som drabbas av det amerikanska lönestoppet.

Ännu en sak! Under det förra kriget lyckades den svenska arbetarklassen betydligt bättre försvara sina existensvillkor än vad den lyckats göra under det nuvarande kriget och med den nuvarande regeringspolitiken. Om jag tar några siffror för underkompensationen vid halvårsskiftena och jämför dem, så motiveras detta påstående mycket väl. Alltså, 1915 till den 1 juli hade arbetarna en underkompensation, som uppgick till 6 procent. Den uppgick 1940 till 10 procent. 1916 uppgick den till 9 procent, och den uppgick 1941 till 15 procent. Under 1917 uppgick den till 10 procent, och i fjol, 1942, uppgick den till icke mindre än 16 procent. 1918 kom vändpunkten. Då minskades underkompensationen för de svenska arbetarna och uppgick till endast 5 procent. Men vi kunna ju redan avsluta 1942 års bokslut i det avseendet och notera, att man där officiellt medger — vilket dock icke motsvarar hela den verkliga siffran — att arbetarna här i landet 1942 hade en underkompensation på omkring 17 procent. 1919 hade arbetarna redan överkompenaserat sig för prisstegringen, och denna överkompensation uppgick till 8 procent. Men vad 1943 beträffar, det är vi nu äro inne på, är det knappast någon tvekan — och om någon tvekat, borde finansministerns försäkran här om prisutvecklingen taga honom ur villfarelsen — att arbetarnas underkompensation kommer att uppgå till åtminstone 20 procent. *Det var alltså en helt annan tendens under det föregående världskriget jämfört med det nuvarande kriget.*

Då säger man: men inflationsfaran, det är den som omöjliggör för arbetarna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
att erhålla full kompensation. Jag vill bara einra om, att faktiskt *den svenska inflationen upphörde först 1922, men åren 1919, 1920, 1921 och 1922 och där-
efter voro arbetarna överkompenserade för prisstegringen. Arbetarna hade
lyckats hävda sina ekonomiska intressen på ett mycket framgångsrikare sätt
än arbetarklassen lyckats göra nu.* Det är att märka, att detta kunde arbe-
tarna, när den fackliga rörelsen endast omfattade något hundratusental med-
lemmar och deras riksdagsrepresentation ännu var ganska svag och utgjorde
minoritet här i riksdagen. Nu när arbetarna äro organiserade till 100 procent
och den fackliga rörelsen omfattar miljoner arbetare och då av arbetarna valda
representanter ha majoritet i riksdagen, skall man finna denna verkligen myc-
ket komprometterande tendens.

Det är klart, att det är knappheten på arbetskraft plus arbetarnas aktivitet
som under förra kriget möjliggjorde för dem att under själva inflationen och
under själva kriget förbättra sina existensvillkor. Statsministern har natur-
ligtvis rätt, när han antyder, att denna knapphet egentligen är ett av de skäl,
som göra att man är så ivrig att genomföra det söderlundiska programmet.
De svenska arbetarna skulle ha möjlighet icke bara att försvara sina existens-
villkor utan också att förbättra desamma, därest de icke bundes av denna
ekonomiska politik. Därför är den sociala funktionen för detta söderlundiska
program ingenting annat än att förhindra, att arbetarna skola kunna förbättra
sina reallöner.

Jag ställer mig därmed icke på standpunkten, att arbetarna icke överhuvud
taget skola bringa offer. Det är uppenbart, att sådant läget är måste offer
bringas. Men det är tillräckligt att erinra om ett faktum: Under detta krig
har arbetarnas reallön sjunkit med — man medger det så där officiöst — 17
procent. Om jag tar ett fyrtiotal på börsen noterade företag och räknar ihop
deras faktiska vinster, finner jag att under samma tid, som man genomfört en
sådan väsentlig standardförsämring för arbetarna, företagens vinster ökats med
i runt tal 50 procent. Jag vill understryka, att det väsentliga är icke de netto-
vinster, som redovisas i boksluten och framträda i utdelningarna, utan det
väsentliga är den oerhörda förmögenhetsökning, som ägt rum för storföretagen
under detta krig.

Nu diskuterar man frågan om statens kontroll över näringslivet. Jag skulle
vilja fråga särskilt herr Wigforss, som nu är frånvarande men väl alltid har
dem, som kunna berätta för honom vad frågan gäller: Är den nuvarande poli-
tiken någonting annat än storfinansens kontroll över både näringslivet och
staten? Om jag undersöker de 13 viktigaste krisorganen, som tillsatts, visar
det sig, att av 235 representanter 108 äro direkt anställda hos storfinansens.
En del av dem har väl för närvarande, såsom arbetsgivareföreningens chef, per-
mission från sina anställningar i banker och storföretag för att kunna genom-
föra den andra uppgiften, men de ha alltså direkta förbindelser med storfina-
nsen här i landet. Det finns ytterligare fyrtiofem representanter, som äro
högre statstjänstemän, och tjugutre av dessa representanter äro godsägare och
storbordbrukare. Av dessa 235 representanter i krisorganen är på sin höjd en
sjättedel s. k. arbetarrepresentanter. Jag måste säga s. k. arbetarrepresentan-
ter just därför att dessa ha accepterat själva principerna för den nuvarande
ekonomiska politiken. De äro därigenom bundna till händer och fötter och ur-
aktlåta här — i konsekvens med detta sitt accepterande äro de egentligen för-
pliktade därtill — att genomföra en politik i dessa krisorgan, som tar mera
hänsyn till småfolkets intressen.

Och här skulle jag vilja fråga, därför att det har mycket stor betydelse för
den svenska politiken: Var ha vi egentligen den svenska storfinansens? Det har
redan för ett par år sedan meddelats oss att en tredjedel av den svenska indu-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

strien arbetar helt för försvarets räkning. Och det är ju klart att det är de mest avancerade och utvecklade företagen, som arbeta i krigsförberedelsernas tjänst. Om det är tillåtet kan man säga att för närvarande denna representation alltså är en representation för den kategori, som man före kriget i pacifistiska kretsar brukade kalla för »dödens köpmän».

Vidare är det ett av ingen bestritt faktum att det svenska näringslivet har stora penningplaceringar i både Tyskland och kanske framförallt Finland; jag vet inte om de uppgå till 3 miljarder kronor, men det är väl något i den stilen i varje fall. Jag avger inget omdöme om vederbörande kapitalägare om jag konstaterar, att hans intressen på grund av denna penningpolitik bli liktydiga med en framgång för dessa makter. Jag kan ur de reaktioner som framträda på den svenska fondbörsen — den har ju nyss haft jubileum med både regering och kunglighet som uppvaktande — utläsa en ganska bestämd utrikespolitisk orientering från den svenska storfinansens sida. Jag skall inte göra något eget omdöme, jag skall citera börschefen Belfrage, som i Aftonbladet den 31 december i fjol förklarade: »Det har för övrigt varit påfallande, hur den svenska fondbörsen reagerat inför de utrikespolitiska händelserna. Så snart allvarligare motgångar rapporterats för de tyska arméerna, ha fondbörsens kurser i regel sjunkit. Engelska framgångar ha sällan eller aldrig åstadkommit hausse-stämning på vår fondbörs». Så långt chefen för fondbörsen.

Ännu en källa skall jag be att få citera, nämligen tidskriften Affärsvärlden, som också borde ha en viss sakkunskap härvidlag. Den konstaterar i ett bedömande av reaktionen efter händelserna i november månad föregående år, att det uppstått stor oro på den svenska fondbörsen, emedan *man fruktade att det skulle bli fred!* Tidskriften säger därjämte bl. a.: »Liksom förut har försämringen sammanfallit med tyska militära motgångar eller snarare ryska framgångar.» Om vi hålla oss till dessa, jag förmodar tämligen auktoritativa kommentarer till tendenserna på den svenska fondbörsen, måste vi ju säga, att vad denna tidskrift och vad börschefen här konstaterat är ingenting annat än att den svenska storfinansens, så långt som dess reaktioner kunna avläsas ur börskurserna, är inställd på en tysk seger. Den fruktar fred, det är dess utrikespolitiska aspiration, om jag använder ett sådant uttryck.

När jag lyssnade till högerns talesman här tänkte jag: Skall han inte komma med kravet på förbudsåtgärder mot kommunisterna som vanligt? Och verkligen, till slut kom det, litet försiktigt, han ville ha åtgärder mot »landsskadliga partier», men man vet ju avsikten därvidlag. Denna storfinans, som jag här försökt ge en liten bild av, har högern som sitt politiska parti, denna höger, som nu framställer sig och av de samregerande partierna också framställes såsom ett demokratiens och fosterlandskärlekens hemvist. Genom kampanjen mot de s. k. ytterlighetsriktningarna försöker man dels vinna det resultatet att få folk att glömma, att den nazistiska riktningens kärna, dess moderell ändå är högern, och dels söker man därmed också få folk att glömma att högern i allmänhet i hela sin politik under många, många år och decennier varit bärare av reaktionära tendenser. Ja, jag påstår, utan att frukta att jag misstar mig, att om Sveriges socialdemokratiska arbetare i allmänhet ännu tolerera, att högern sitter med i regeringen, så är det därför att de anse att man skall ha högern med för att på det sättet lättare kunna tygla de utomparlamentariska krafterna på högerkanten, de som operera med statskupper och krigsplaner i vårt land. Endast en sedan många år ingrodd motvilja mot högern, övertygelsen att högern på inrikespolitikens område företräder reaktionära tendenser och på utrikespolitikens område företräder äventyrliga tendenser, endast detta kan förklara att man så stillatigande, av fruktan, funnit sig i detta samregerande.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vad för högern nu för utrikespolitik? Herr Skoglund avgav ett vittnesbörd vid den s. k. utrikesdebatten den 7 november i fjol, då han fixerade den nordiska politiken. Populärt sagt kan det uttryckas på detta sätt: Vi äro för ett självständigt Finland, vi lida med det norska folket, vi hoppas att den danske kungen måtte bli frisk. D. v. s. åt öster knyter man näven, där ställer man mycket kavata och karlaktiga krav, medan ju längre söderut man kommer desto mera begränsas anspråken. Och man får säga att anspråken nått en bottenpunkt, när högerns utrikespolitiska, nordiska aspirationer inskränka sig till att man vill gråta med det norska folket och hoppas att danske kungen skall bli frisk.

Jag skulle vilja ställa den frågan, om det inte finns en viss motsättning mellan de svenska kapitalisternas ekonomiska intressen och deras politiska trobekännelse. Jag vill inte förneka att de ha intresse av öppen handel över världshaven, det är ju klart att de ha. Men just detta att man har stora kapital fastlåsta i Tyskland och Finland förklarar nog ganska bra de reaktioner, som jag här tidigare talat om.

Här skulle jag även vilja säga ett par ord om den nya slags nordism, som nu har börjat skymta i spalterna. Den har ju inte klart kommit till uttryck i riksdagen, om jag undantar herr Skoglunds små funderingar, men de gå inte lika långt. Denna nordism tar särskilt sikte på en union mellan Sverige och Finland och man börjar tala om att vi måste göra oss beredda att ta risker, bringa offer för att rädda Finland eller rättare sagt rädda den regim som råder i Finland undan de konsekvenser, som man vet att de regimer komma att få ta som förlora i detta krig. Det svenska folket vill icke ta några sådana risker. Det önskar ingenting annat än att vårt land skall hålla sig utanför detta krig och att här genomföres en strikt neutralitet. Allra minst önskar man krasa kastanjerna ur elden för den regim och de företrädare för ett olyckligt folk, som måste sägas vara ansvariga för dess belägenhet. Jag tycker också att man skulle ålägga sig en viss självbehärskning. Inte tror jag man imponerar på det folk, som nu håller på att hacka sönder enligt vad man sagt världens starkaste krigsmaskin, genom något svenskt sabelskrammel om att vi äro beredda att ta risker för att rädda en grannstat. Nej, Sverige kan inte hjälpa vare sig det finska, norska eller danska folket med sabelskrammel, vi kunna endast hjälpa dem genom att föra en sådan politik att vi underlätta för dem att komma ut ur kriget så fort som möjligt. Men vi skola heller inte bortse ifrån att dessa grannfolk icke komma att bli fria därest nazismen segrar i detta krig, utan att förutsättningen för att de skola bli fria är att nazismen och allt vad den representerar slås sönder i så små stycken som möjligt av dess motståndare.

Därmed skulle jag vilja säga ett par ord om den svenska neutralitetspolitiken. Jag frågar mig vad som egentligen är anledningen till att även regeringens hängivnaste vänner, när de skola karakterisera sin ledare, få associationer av en mästrelots eller en stins eller någonting i den stilen. Jag skulle förstå det, om de tänkte på en kapten såsom chef för ett fartyg, som han försöker att föra lyckligt genom bränningarna. Men är det inte så att dessa idéassociationer hänga samman därmed att man förbinder denna utrikespolitik med exempelvis dessa tyska trupptåg, med transporterna på våra järnvägar av främmande trupper och främmande krigsmateriel? Varför måste regeringen, när den nu skall försvara denna, jag medger gärna nödtvungna utrikespolitik, tillgripa sådana åsnekindbågar som exempelvis talet om iskall egoism eller, för att hålla mig till försvarsministern, som försökte definiera den svenska neutralitetspolitiken som så beslutsam och konsekvent, att om den ena parten i kriget blir rasande på Sverige, måste man försöka ordna så att även den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

andra parten blir rasande på oss? Om tyskarna bli rasande på oss måste vi med andra ord också sörja för att deras motståndare bli det.

Jag tror att alla känna att svagheten i den svenska neutraliteten är dessa avsteg därifrån, som ha gjorts under kriget. Det var mindre opposition mot dessa avsteg under den tid, då Tyskland verkade så överlägset, men nu, när man anser att detta land förts ganska nära sammanbrottet växer detta motstånd, denna opposition. Jag tror att också för dem som hela tiden ur rent opportunistisk synpunkt varit beredda att anpassa sig till nästan vad som helst enligt den kärlekskranks maxim, att »får jag inte den jag älskar, så får jag älska den jag får», känns det litet försmädligt, att dessa avsteg som vi ha gjort och som man ansett sig tvingad till skulle gynna just den makt, som av allt att döma blir den förlorande i detta krig.

När denna regering, som ändå är huvudansvarig för dessa avsteg, nu kräver indifferens från det svenska folket och från svenska pressens sida när det gäller de krigförande och deras krigsmål, då begär den verkligen för mycket. Ty det är inte alls så som herr Vougt gjorde gällande, att det här handlar bara om att tygla sådana krafter, som försöka propagera för att vårt land skall gå in i kriget på den ena sidan. I så fall skulle regeringen ha ingripit redan vid krigets början eller i varje fall på sommaren 1941. Ty då hävdades ju från en ganska högröstad press, att Sverige skulle träda in i kriget på Tysklands sida, men det angrep man inte. Nu, det är ju tydligt, riktar sig regeringens uppmaning om återhållsamhet till de krafter, som anse att Sverige är betjänt av demokratiens seger i detta krig. Jag måste säga, och jag försöker ändå följa med pressen, att om jag tar del av tidningarna, från låt mig säga Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning till den kommunistiska Ny Dag, så har jag i ingen av dessa tidningar upptäckt några uppfordringar om att Sverige skulle avstå från att fullfölja neutralitetspolitiken. Det missnöje som där uttryckts har i stället riktats däremot att den nuvarande neutralitetspolitiken är så bristfällig. Därför kan man inte komma till någon annan slutsats rörande trontalets uppmaning om återhållsamhet än att den avser att få det svenska folket och dess press att avstå från att ge uttryck för sina sympatier, respektive antipatier, i detta krig. Och det är verkligen att begära för mycket ifrån den svenska regeringens sida.

Jag interPELLERADE regeringen den 8 juli i fjol om utrikespolitiken. Jag utgick då ifrån att Tysklands motståndare i kriget hade förstätt Sveriges nödläge och på grund därutav om inte accepterat så dock stillatigande gått förbi de svenska avstegen från neutraliteten. Men jag framhöll samtidigt att enligt min mening fanns det tecken som tydde på att denna »förståelse», som jag utgick från att Sverige tidigare åtnjutit bland Tysklands motståndare, höll på att förbytas till något helt annat, nämligen till en känsla av att svenskar-na inte vågade försvara sin neutralitet, att svenskarna inte stodo politiskt fria gent emot axeln. Jag måste säga att redan av utrikesministerns redogörelse i utrikesdebatten den 7 november framgick, att denna misstanke var riktig. Regeringen hade fått motta protester, och svårigheterna i samband med den bohemska missionen i Förenta staterna för vår lejdåtsstrafik tyda ju ytterligare på att den svenska politiken har undergått en omvärdering bland Tysklands motståndare.

Professor Myrdal, som för inte längesedan återkom från Förenta staterna, skriver om Sveriges läge där borta bland annat följande i en artikel i tidningen Vi: »Det är kanske bäst att säga rent ut först som sist, att Sveriges ställning i amerikansk opinion är mycket sämre än vad vi här hemma göra klart för oss — och jag undantar därvid icke våra ansvariga instanser ... Amerikanerna i nästan alla kretsar tro, att vi i Sverige äro mycket mera under Hitlers

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

häl än vad vi faktiskt äro. Amerikanerna ha heller inte gjorts övertygade om fastheten i vår försvarsvilja . . .»

Jag låter professor Myrdals uttalande stå för hans räkning och nöjer mig med att säga, att jag tycker att svårigheterna med vår lejdbåtstrafik dock tyda på, att professor Myrdal ganska riktigt uppfattat stämningarna i U. S. A.

Vad är det nu för möjligheter, som sysselsätta våra tankar och som naturligtvis stå bakom statsministerns mycket allvarliga deklaration i dag, en deklaration, som jag icke på något sätt vill polemisera emot. Jo, det är att kriget skulle kunna blossa upp i norr. Vid ett sådant alternativ kommer — det är uppenbart — vår självständighetssträvan att ställas på mycket svåra prov. Farorna komma att bli mycket stora. Icke minst, det vill jag understryka, på grund av dessa reträtter och dessa avsteg från neutraliteten anser jag farorna komma att bli särskilt stora. Jag tror, att ute bland folket växer för närvarande övertygelsen, att den nuvarande reträttpolitiken givit oss en galgenfrist, men att den å andra sidan kan stänga in oss i ett alldeles utsiktslöst läge. Med andra ord, den förda politiken har icke varit en försiktig och fredsfrämjande politik på lång sikt utan något som kanske är raka motsatsen. Dessutom — och det pekade jag på i min interpellation — kommer denna regering, därest kriget får den utgång, som man nästan överallt tycks vara övertygad om att det kommer att få, att ställas inför den demokratiska världssopinionen såsom en regering, vars politik — även om regeringen i verkligheten icke velat den, åtminstone icke flertalet av dess ledamöter — objektivt hjälpt axeln i dess krig mot demokratien.

Man har gjort jämförelser mellan den svenska anpassningspolitiken till den napoleonska despotismen och den nuvarande politiken. Det finnes emellertid en icke oviktig skillnad. Den dåvarande konungen, Gustav IV Adolf, höll ju emot och motsatte sig denna likriktning, denna anpassning till den napoleonska despotien. Den svenska underkastelsen och likriktningen kunde därför icke genomföras, förrän man flyttade Gustav IV Adolf från tronen. Man sjöng under detta skede här i landet en liten visa, ur vilken jag vill citera ett avsnitt:

»Skänk lugn åt Edert folk igen,
tag skeden uti vackra tassen,
glöm ej den tyska regelen:
Man leben muss und leben lassen.»

Det finns en stor skillnad mellan den svenska anpassningen då och nu, den nämligen, att medan anpassningen då egentligen drevs fram underifrån, måste man säga, att man nu hos vårt folk är varm anhängare av att Sverige i sin politik icke skall företaga sig någonting, som kan gynna dagens härskare i Europa.

Nu kommer från regeringen en förmaning om att vi skola taga skeden i vackra tassen, precis som man uppmanade Gustav IV Adolf år 1809. Detta är nämligen, tycker jag, innebörden i den åthutning av den svenska demokratiska opinionen, som framträder i regeringens uppmaning. Om jag tolkat innebörden däri rätt, måste jag säga, att regeringen står ganska isolerad i denna sin uppfordran om »leben lassen» för nazismens värde.

Med andra ord: *Vi vilja* — jag är säker om, att den hastigt växande opinionen i vårt land vill detsamma — att regeringen skall ta upp till prövning frågan om neutralitetens återupprättande.

Vi vilja ha slut på dessa permittentresor.

Vi anse att Finland måste behandlas såsom en krigförande, utan att givas några favörer. Vi vilja inte veta av några fantasier om att vi, det lilla Sverige, skola klara det finska problemet eller att vi, det lilla Sverige, som herr Skog-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lund menade, skola med maktpolitik klara de nordiska folkens problem. Denna vår inställning är icke på något sätt fientligt inställd mot tanken på att de nordiska folken måste samarbeta och bygga sin framtid på så nära samarbete som möjligt. Jag har redan tidigare sagt att vår uppfattning är att så bör ske. Vi anse också, att Sverige icke får giva flera krediter åt de krigsförande.

Vi anse att den svenska regeringen bör återställa tryckfriheten och — inte minst — avskaffa det transportförbud, som från början var ett slags tribut åt bland andra dessa mycket hastigt uppvaknande känslor för Mannerheims Finland. På alla dessa områden anse vi, att de svenska avstegen stå i strid med den traditionella uppfattning av folkrätten och av neutralitetspolitiken, sådan den utformats under decenniernas lopp mellan folken, till vilken uppfattning även vårt land tidigare anslutit sig.

Slutligen vill jag i detta sammanhang säga, att vi anse också att *Sveriges regering bör upptaga normala förbindelser med Norges lagliga regering*. Vi anse, att man bör *åstadkomma en rättvis behandling av norrmännen*, så att man icke med skäl kan säga att Sverige behandlar det ena nordiska folket annorlunda och sämre än det andra.

Man har, herr talman, börjat tala litet om planeringen för freden. I England har framlagts den s. k. Beveridge-planen; grundtankarna i den äro att skapa social trygghet. En av huvudpunkterna är att folkpensionerna i England skola bli dubbelt så stora som i Sverige. Vidare vill man trygga försörjningen vid sjukdom, vid arbetslöshet o. s. v. När socialdemokraterna nu framträda motionsvägen med krav, som avse efterkrigstiden, en planering sålunda för freden, trodde man att de i någon mån skulle hålla en sådan plan i minnet. Här har framlagts ett förslag, som presenterats av herr Vougt som några yngre socialdemokraters. Så vitt jag förstår solidariserar sig det socialdemokratiska partiet genom herr Vougt med detta förslag. Vad innebär då detta?

Under förra världskriget talade den svenska socialdemokratien om socialisering och man tillsatte vid krigets slut en s. k. socialiseringsnämnd, som under 20 år utredde socialiseringsproblemen utan att framlägga ett enda förslag till socialisering. Under det förra prisade decenniet, 1930-talet, framträdde socialdemokraternas ekonomiska planer ganska bra i det s. k. programmet om solidarisk lönepolitik. Huvudtanken i denna solidariska lönepolitik var den att de bättre ställda företagens arbetare skulle hålla igen sina löneanspråk till förmån för de sämre ställda företagens arbetare. I verkligheten ledde detta till att de mest utvecklade, rationaliserade, moderna stora företagen gynnades ytterligare i konkurrensen, så att de sämre ställda företagen i verkligheten kommo ändå mera efter i konkurrensen. Men framför allt fäster jag mig vid resultatet för den svenska arbetarklassen.

Jag skulle här vilja be er lyssna till de siffror, som jag nu nämner: Under åren 1934—1939 steg här i landet nationalinkomsten med icke mindre än 35 %. Under samma tid stego arbetslönerna d. v. s. reallönerna med $4\frac{1}{2}$ %. Gör jag en omräkning till förkrigsindex visar det sig, att arbetarklassens ställning år 1939 var ungefär 20 % sämre i ekonomiskt avseende gentemot andra samhällsgrupper än år 1913. Under denna gångna tid, till 1939, steg nationalinkomsten per individ till icke mindre än 89 % över 1913 års nivå. Under samma tid steg reallönen för arbetarna med 52 %. Dessa siffror visa ganska bra vilken utveckling som ägt rum i landet under den gångna tiden, vars penningpolitik så prisades av herr Vougt i dag.

Efter dessa resultat säger man, att det är på tiden att här i landet genomföra en slags planhushållning utan socialisering. Huvudtanken i denna motion är, att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man skall motverka kris- och arbetslöshet med bevarad kapitalism på så sätt att staten skall köpa upp allt det producerade överskottet. När vi få en överproduktion och det blir för mycket av skor, kläder, livsmedel, lokomotiv, automobiler o. s. v. skall staten köpa upp detta, och man menar förmodligen, att staten skall förvara detta i jättemagasin för att på det sättet förhindra en kris. Den engelska nationalekonomen Keynes har tidigare skojar litet med den nationalekonomiska uppfattning som ligger därbakom och säger, att man kan tänka sig, att man anställer den lediga arbetskraften för att gräva ner allt guld, som finnes i världen. När man gjort detta och arbetarna ånyo bli arbetslösa kunna de ju sysselsättas med att åter gräva upp detta nedgrävda guld o. s. v.

Denna liknelse karakteriserar egentligen tankegången i det program, som man nu presenterar som en stor lösning av efterkrigsplaneringen. Jag måste fråga: är det principiellt någon annan lösning exempelvis, än när man färgar spannmål, destruerar kreatur, vräker »överflödiga» kaffelaster i havet eller låter »överflödiga» företag nedskrotas. Jag måste fråga: är det principiellt någon annan lösning, än som angavs av nazismen under förra krisen? Ty hur nådde man det ekonomiska uppsvinget i Tyskland? Hur kom man där ur krisen? Jo, genom att sysselsätta den lediga produktionskraften med framställning av krigsmateriel. Med upprustning, med improduktivt arbete alltså, nådde man ett visst uppsving. Men även en sådan lösning måste betalas och det pris, som måste betalas, var världskriget, det nu förödande kriget.

Man har från samma håll, som står bakom motionerna, erinrat om att t. o. m. under den högsta konjunkturen i Förenta staterna kunde man bara sysselsätta 80 % av den produktiva apparaten, resten var ledig. Om man hade lyckats till 100 % sysselsätta produktionen hade resultatet blivit det, att krisen kommit snabbare och blivit ännu mera förödande än den blev. Det är detta dilemma, som kapitalismen på 25 år sökt rädda sig ur genom två världskrig och en ekonomisk världskris, som man söker lösa genom en patentmedicin framlagd av, för att citera Vougt, yngre socialdemokrater.

När detta krig en dag är slut, kommer det inte att finnas någon viktigare fråga för folken än frågan, hur man skall trygga en varaktig fred. Eftersom det nuvarande krigets orsaker ligga i det ekonomiska systemet, kan följaktligen icke en varaktig fred tryggas, om detta ekonomiska system skall bevaras. Det är detta problem, som bör ställas på dagordningen, när man talar om efterkrigsplaneringen. En socialistisk lösning är den enda lösningen av den ekonomiska krisen och som kan skapa en varaktig fred.

Ja, herr talman, varken jag eller någon annan väntar naturligtvis ett initiativ från Kungl. Maj:t i den frågan. Jag företräder i denna debatt icke något av de stora partierna utan ett litet parti, som man gärna vill tilldela plebejens roll i den svenska politiken. Statsministern riktade för några år sedan, före kriget, en uppmaning till några alltför hetlevrade partivänner, som ville gå alltför hårt fram med knytnävarna — bildligt talat — mot oppositionen, att de icke skulle glömma bort, att det icke var så länge sedan som socialdemokraterna tillhörde de föraktade röda här i landet. Man håller för närvarande socialdemokratiska partikonferenser här i landet, där kampen mot kommunisterna är den viktigaste frågan. Naturligtvis kan man inte lösa denna fråga. Men det är ganska typiskt, att man icke hunnit längre år 1943 än därhän, att såsom huvudfrågan ännu framstår, hur man skall skärpa kampen mot dem, som företräda en socialistisk lösning.

Det parti, som jag representerar, är icke nöjt med detta regeringsprogram. Men i den mån som strävandena inriktas på att hålla vårt land utanför kriget med bevarad självständighet, i den mån som vi kunna se att regeringens framträdande innebär en strävan att återvinna den fullständiga självständigheten och åter-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ställa neutraliteten, kan jag lova att vi, såsom representanter för en rörelse, som nu befinner sig på snabb tillväxt, inte komma att göra svårigheter däri för regeringen.

Herr talmannen hade under detta anförande återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr von Seth: Herr talman! Statsministerns meddelande om innehållet i den kommuniké, som skall tillställas krigsmaktens befäl på olika avdelningar och manskap, om vår orubbliga vilja att försvara oss och bjuda motstånd, om så skulle fordras, har säkerligen mottagits och kommer att mottagas med mycket god anklang hos det svenska folket, framför allt då motiven till denna kommuniké, att svenska folket icke skall kunna vilseledas av eventuella kuppmakare utan alltjämt värna sin frihet och sin fred, även om annat skulle påbjudas genom kungörelser i radio eller dylikt.

Den ständiga vakthållningen ställer de inkallade inför mycket hårda prov och mannen i ledet har ofta den känslan, att han icke är orienterad om det verkliga läget och orsakerna till den mången gång långa och för honom svåra inkallelsen. Under det gångna året har såväl befäl som manskap saknat erforderlig orientering från den högsta militära ledningen. Man har icke blott varit i avsaknad av denna orientering, utan man har fått upplysningar, som mottagits med uppenbart misstroende. Jag och många med mig äro övertygade om att detta icke är nyttigt. Det hände t. o. m. i början av förra året att manskapet orienterade befälet om orsakerna till den då påbudna skärpta bevakningen. Riksdagspartierna orienterades ju partivis i februari månad förra året, och det sades då till att partiernas förtroendemän ute i landet hade man rättighet att upplysa. En sådan förtroendeman var inkallad i militärtjänst och hade tillfälligtvis i en stad i mellersta Sverige hört en av sina riksdagsmän giva en förtrolig orientering om läget. När denne förtroendeman återinträdde i sin tjänstgöring, hade han tillfälle att upplysa sitt befäl om de verkliga orsakerna till de då påbudna övningarna, som det hette. Detta har skapat ett misstroende mot befälet, som är fullkomligt oförskyllt. Man får innerligt hoppas, att när statsmakterna nu uppmanat överbefälhavaren att giva ut denna kommuniké, försvarsministern låter högsta militärledningen även i fortsättningen sörja för såväl befälets som manskapets erforderliga orientering, om också naturligtvis utrikespolitiska skäl många gånger tala för att allt icke bör sägas. Detta stärker givetvis våra svenska pojkar i tron på hur nödvändiga de äro i vakthållningen runt om Sveriges gränser, och det skapar också ett bättre underlag för befälsföring och för befälets ställning.

Inför det svåra utrikespolitiska tryck, som för närvarande råder, har Hans Maj:t Konungen i sitt trontal, som avsevärt avvikit från den gängse kuty-men, uppmanat att var och en skall visa den största försiktighet i vad som talas eller skrives och undvika allt sådant som kan vara ägnat att i utlandet väcka tvivel på det svenska folkets fasta beslut att upprätthålla och lika mot alla försvara Sveriges neutralitet. När detta trontal offentliggjordes i tidningarna var det säkerligen mångas tankar, som då riktades emot vissa talesmän emot regeringen och emot vår neutralitetspolitik — vissa talesmän i pressen — och jag tvekar inte att här nämna ett namn, nämligen en skribent i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Den artikel, som stod i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 12 december förra året och som behandlade vår inställning till den norska frågan, trupptransporterna till Norge etc., framfördes i ett så förvanskat skick, att man utan överdrift kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

påstå, att den hade gjorts i avsikt att söndra. De artiklar om Sveriges neutralitet, som varit intagna i denna tidning och som man kan förmoda att professor Segerstedt skrivit — de ha varit signerade ibland — ha varit av sådan art att de icke blott ställt till ohägn inom det egna landet utan de ha även citerats i utlandet såsom ett bevis för att visserligen söker den svenska regeringen upprätthålla Sveriges neutralitet, men det svenska folket kunna vi inte lita på.

Hur skall man då kunna vidtaga åtgärder mot dylika sabotörer — jag använder med flit, herr talman, detta uttryck? Vi ha vår tryckfrihet, som måste hållas i helgd och som är en av våra största tillgångar. Men när landet är i fara måste regeringen kunna finna en form för ingripanden, som skydda för sådana handlingar som sätta landets säkerhet i uppenbar fara. Det är ett problem, som naturligtvis är mycket svårt, men såsom vår ställning nu är under det fjärde krigsåret och såsom enskilda mäns handlingar kunna uppfattas både inom landet och utanför, så får inte dylikt kunna pågå opåttalt. Jag skulle också vilja säga att vår svenska press, vars anseende dock står mycket högt och som i gemen har iakttagit måttfullhet och ett värdigt uppträdande, när det gällt dessa saker, dess anseende fordrar att sådana ansvarslösa skribenter stoppas.

Det försämrade världsläget har åtföljts av ett försämrat försörjningsläge inom vårt land. Novembersessionen gav ju tydliga anvisningar till regeringen, att man inte hade handhaft besluten när det har gällt jordbrukets prissättning m. m. på ett sådant sätt, att jordbrukarna kunna känna sig nöjda. Hans excellens statsministern framhöll i sitt andra anförande i dag nödvändigheten av att priserna höllas vid en bestämd nivå. Statsministern omtalade, att om fläskpriset skulle höjts, hade man varit tvungen att sänka priset på kött, och om vissa priser på jordbrukets produkter skulle förbättras, var man tvungen att försämla andra priser. För min egen del skulle jag vilja ställa den frågan, om man inte vid avtalsuppgörelserna har tagit till ramavtalet alltför snävt och alltför stelt. Som det nu är har detta ramavtal pressat in hela jordbrukets prisfråga inom en ram, som tydligen inte kan rubbas åt någotdera hållet. Detta måste vara synnerligen olyckligt. Jordbrukets produktion är nämligen beroende av väder och vind, förhållanden, över vilka inte jordbrukarna råda, och den kan genom dålig väderlek, genom missväxt, genom växtsjukdomar o. s. v. komma i ett sådant läge, att produktionen måste stödjas ännu mera än man hittills har gjort. Det är givetvis svårbedömt, hela detta komplex av frågor, men man kan ändå inte komma ifrån att regeringen genom sitt dröjsmål har rubbat tilliten för sin politik även hos de tålmodiga. Det är inte så lätt att reparera detta förminskade förtroende för regeringen, som uppstått inom stora grupper av folket.

Jag skall för min del inte gå in på detaljerna i prissättningen på jordbrukets produkter, ty det vet jag att andra talesmän från mitt parti komma att göra, men jag skulle vilja peka på det förhållandet, att de strejker, som varit uppe i Dalarna och annorstädes, fördömas givetvis av den ansvarskännande delen av den jordbrukande befolkningen. Dessa strejker ha dubbel skada med sig: dels skapa de en klyfta mellan konsumenter och producenter, dels rubba de förtroendet för sammanhållningen inom jordbrukets ekonomiska organisationer, en sammanhållning som är nödvändig under dessa tider och som man orubbligt måste hålla fast vid, om vi skola klara vårt ytterst svåra försörjningsproblem.

Man har också den känslan att regeringen är alltför lyhörd för vissa märkliga grupperns önskemål, under det att den alltför litet hör på framställningar från producenthåll och från organisationer, som representera producenterna.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Ett förhållande, som är ganska egendomligt, är att jordbruksministern har en alldeles enastående förmåga att hålla sig borta ifrån regeringen och ifrån Stockholm, när de viktigaste jordbruksspörsmålen diskuteras. Det är ju alldeles självklart, att jordbruksministern har oerhört viktiga resor att göra till Skåne, men när man haft sammanträde i regeringen har han överlämnat åt sina kolleger inom densamma att handlägga mjölkstrejken i Dalarna och andra problem.

När det gäller bränslefronten tror jag inte man kan säga, att socialministern har haft någon succé med de s. k. riksarbetslagen. Dessa riksarbetslag ha dragit många armar från industrien, men de ha också haft det med sig, att de ha dragit många armar från skogsbruket genom att vår beprövade, dugliga, kunniga och ansvarskännande skogsarbetarstam känt sig kränkt över de, som de anse, orättvisa löneförmåner, som utgå till riksarbetslagens deltagare, och de ha å sin sida dragit sig bort ifrån skogen. En tidning använde det uttrycket, att det är inte bara tusental utan tiotusental vana skogsarbetare, som ha svårt att förlika sig med de nya arbetsförhållandena i skogen och nu söka andra arbetstillfällen. Socialministern har inte kunnat åstadkomma en ökad vedproduktion genom dessa åtgärder. Det enda, som åstadkommits, är en irritation hos de gamla beprövade skogsarbetarna, som ha känt sig kränkta, och alltför stora utgifter för staten. Hade man i stället från början tagit hänsyn till prissättningen och avvägt den så, att den kunnat uppmuntra till frivillig produktion, hade man säkerligen fått avsevärt ökade avverkningar utan större belastning av konsumenterna.

Frågan om försörjningsläget är nog en fråga, som kommer igen under 1943. Få vi en besvärlig vinter och en besvärlig vår, bli svårigheterna stora. Försörjningsläget har en mycket stor betydelse för den inre fronten. Men av lika stor betydelse för den inre fronten är givetvis, att åtgärder vidtagas mot sådana ytterlighetsriktningar, som i nuvarande läge utgöra en fara för vårt land. Representanten för kommunistpartiet herr Hagberg i Luleå höll nyss ett anförande från denna talarstol. Han undrade över att det icke från högerhåll framkommit några krav på en upplösningslag eller åtgärder mot kommunismen. För min del vill jag endast hänvisa till valutslaget i september, då kommunistiska partiet ökade sitt röstantal till ungefär det dubbla. Man kan fråga sig om orsakerna därtill. En orsak är givetvis den, att det kommunistiska partiet har gott om sekiner. Vidare är det givet, att ett parti, som spekulerar i missnöje hos människor, har lätt att under tider som dessa vinna proselyter, icke minst bland de yngsta årsklasserna. Och framför allt skulle jag vilja peka på det underliga förhållandet, att det socialdemokratiska partiet, som under finsk-ryska kriget 1939—1940 sände ut kommunikéer, signerade av L. O.-ordföranden, däri man anbefallde kamp mot kommunismen och ett fördrivande av kommunisterna från fackföreningarna, nu gått så långt, att det, såsom skedde i Södra Møre, samarbetade med kommunisterna vid fjolårets val. Vid förstakammarvalet i Göteborg hörde man icke alls på högersns varningar mot inval av en kommunist i första kammaren. Ser man på andra händelser, som timat, måste man säga sig, att det nog var ganska symptomatiskt, att socialdemokraten Georg Branting telegraferade till den ryske presidenten Kalinin när bolsjevikregimens 25-årsjubileum firades. Det är ett ganska anmärkningsvärt förhållande.

Vad som emellertid har aktualiserat ett förbud mot dylika partier är det krav, som under senaste året kommit fram på att inom krigsmakten skall göras en utrensning av element, vilka icke vilja underordna sig den nationella samlingen. Överbefälhavaren har därvid anhängit om direktiv från statsmakterna, vilka organisationer, som äro att betrakta som statsfientliga. Man måste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ju säga, att denna överbefälhavarens framställning är synnerligen välmotiverad. Förrän statsmakterna tagit ställning till den saken, kan man givetvis icke inom krigsmakten skrida till aktion. Det har betonats från högerhåll vid många tillfällen — icke bara under den nuvarande partiledarens utan även på amiral Lindmans tid — att ett dylikt inskridande skall vara dubbelsidigt, med andra ord rikta sig mot alla utländska filialer i Sverige, mot alla grupper och organisationer, som kunna stämplas såsom statsfientliga.

Demokratien är sådan, säger man, att man måste tillåta dylika grupper att existera inom vårt samhälle. Men man skulle kunna fråga, om det icke ligger lika mycket i rättssäkerhetens som i demokratiens intresse, att ett inskridande nu äntligen kommer till stånd. Jag skall, herr talman, i dag nöja mig med att konstatera, att demokratien blott stärkes, om man slår till — och slår till hårt — mot demokratiens dödgrävare. Underlåtenhet härutinnan kan i dessa tider straffa sig, och åtgärder böra därför vidtagas, innan det blir för sent.

När finansministern höll sitt anförande, försökte han polemisera bort den kritik, som riktats mot honom för hans brist på sparsamhet, hans miljonrullning och för vad hans motståndare anse vara ett lättsinnigt handskande med statens finanser. Man kan dock icke komma ifrån, att under svåra tider är det företagsamheten och produktionen, som skola skaffa pengar och medel till statskassan. Den enskilda företagsamheten och det privata initiativet ha räddat Sverige förut, och det är dem som vi måste lita till både under och efter kriget. Statsmakternas och icke minst finansministerns inställning mot den privata företagsamheten är sådan, att man icke kan säga, att den uppmuntras. I andra länder premieras den, men vi ha säkerligen kommit till ett sådant stadium i vårt land, då företagsamheten, även om den åstadkommer oerhörda storverk genom att framskaffa ersättningsmaterial i olika former, stäckes på grund av skattelagstiftning, förordningar och förbud i olika former.

När finansministern talade här, kom jag osökt att tänka på vilket oerhört ohägn myndigheternas bestämmelser angående äggransoneringen åstadkommit. Myndigheternas åtgärder ha medfört, att konsumenterna blivit utan ägg och att äggen ha försvunnit. Det struptag, som finansministern tagit om företagsamheten och näringslivet under de sista åren, har nu blivit så hårt, att det är fara värt, att de guldägg, som staten behöver i sin kassa, komma att utebli. Den fria företagsamheten får icke pressas över hövan. Då kommer hela landet att bli lidande, och svårigheterna bli ännu större än de hittills varit.

När det gäller de stora frågorna, vår frihet och vår neutralitet, kan man med tacksamhet och glädje konstatera, att därom behöver icke tvistas. Enigheten på den punkten är dock det väsentliga. Det är den som skall hålla samman vårt folk, det är den som ytterst måste göra det, om vi skola kunna rida ut stormen med bevarad frihet och alltjämt kunna kalla oss fria svenskar.

Herr von Friesen: Herr talman! I trontalet framhålles med rätta våra plikter mot andra folk, och jag förutsätter att tankarna främst då gå till våra nordiska brödrafolk. Jag skall också i detta sammanhang beröra frågor, som direkt eller indirekt angå vårt förhållande till Norge, det just nu mest nödlidande och därför i största behov av vårt intresse och vår hjälp.

Vissa handelsförbindelser existera mellan oss och det ockuperade Norge. Under år 1942 reglerades de utav ett under 1941 ingånget årsavtal jämte under 1942 ingångna tilläggsöverenskommelser. Jag vill endast yttra mig om livsmedelsutbytet mellan de båda länderna. Man hade räknat med att Norge till oss skulle exportera livsmedel för 6.2 miljoner, däribland 14,500 tunnor salt sill, 350 ton torrfisk, färsk fisk för omkring 2.2 miljoner kronor samt salt fisk för 1.2 miljoner. I gengäld levereras från Sverige andra livsmedel

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

till motsvarande penningbelopp: 300 ton hästkött, 40 ton renkött, 1,400 ton rumänska ärter, 1,200 ton sirap, 2,400 ton danskt socker och 5,600 ton dansk potatis, alltså i viss utsträckning varor vi själva importerat. Nu känna vi alla det förtvivlade livsmedelsläget i Norge och de knappa ransoner på vilka befolkningen nödtorftigt uppehåller livet. Kan det då anses riktigt, frågar man, att Norge skall till oss fränhända sig livsmedel som det själv så väl behöver?

Nu svaras det, att åtminstone en del av den till oss levererade fisken avräknas på den procentuella andel av det norska fångstresultatet, som reserverats för export till Tyskland. Men även om det stod i tyskarnas makt att tillägna sig all den till oss exporterade maten, väcker det hos vida lager av vår befolkning olust och ovilja när vi tänka på, hur vi tillgodogöra oss livsmedel, som så innerligt väl hade behövts för landets egna behov. Denna fråga har en folkpsykologisk sida, som inte kan förbises, och det räcker ingalunda att prestera ett försvar av teknisk-handelspolitisk natur såsom skett.

Frontalet ordar vidare om nödvändigheten att visa den största försiktighet i vad som talas och skrives och undvika allt sådant, som kan vara ägnat att i utlandet väcka tvivel på det svenska folkets fasta beslut att upprätthålla och lika mot alla försvara Sveriges neutralitet. Mot strävandena att åt alla håll visa obrottlig neutralitet har jag ingen invändning att göra. Men det räcker ej med återhållsamhet i tal och skrift. Den som kommer med dylika förmaningar måste vara noga med att själv i *handling* ådagalägga vårt neutrala sinnelag.

Sedan sommaren 1940 pågå transporter av trupper och materiel i båda riktningar mellan Norge och Tyskland. Jag vet, att man från det svenska utrikesdepartementets sida försvarat dessa transporter och hävdar, att de ej stredo mot neutralitetsreglerna. Klokare och riktigare hade väl varit att försvara dem helt enkelt därmed, att vi i ett tvångsläge nödgades vika för en övermakt. Men detta tvångsläge kan icke vara evinnerligen och nog måste man ha förutsatt en viss begränsad tidrymd vid avtalets ingående. Vi veta föga härom — vi veta inte, om detta avtal löper för kortare tid och förnyas, därest ej uppsägning sker. Det borde vara på tiden, att regeringen med kraft tar itu med denna fråga och medverkar till trafikens upphörande. Även här kunna de folkpsykologiska skälen anföras, men till dessa anmäla sig ytterligare flera av som man säger realpolitisk innebörd. De världspolitiska styrkeförhållandena äro icke i dag vad de voro sommaren 1940. Vem vet, om inte vågskålen tynges till förmån för en makt, som helt enkelt kräver transporternas upphörande. En dylik situation vore föga behaglig: vi skulle då bli en lekboll mellan de stridande, och även allvarliga försök att upprätthålla neutraliteten skulle äventyras. Det är alldeles för sangviniskt att tro att denna fråga löser sig av sig själv i samband med ett kommande fredsslut. Till detta kan ytterligare anföras det skälet, att våra egna transporter bli lidande på denna trafik och dess ianspråktagande av rullande materiel.

Jag vädjar till regeringen att ägna denna fråga den allvarligaste uppmärksamhet. Tecken tyda på att en opinionsrörelse är i gång inom landet med syfte att kräva denna trafiks upphörande. Klokt vore om regeringen höll initiativet i egna händer och i alla avseenden handlade självständigt. Under inga omständigheter böra yttre påtryckningar få möjlighet att göra sig gällande. Men ett är säkert: det är fara i dröjsmål, den hittillsvarande vänta- och sepolitiken måste efterträdas av en handlingspolitik som återställer jämvikten för vår neutralitet.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att upp-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
skjuta den fortsatta debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 2.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Norup* och *Nilson* i Spånstad, nr 29, angående inrättande av statliga läroverksstipendier för ungdom från orter, där läroverk ej finnes;

herr *Holmgren*, nr 30, om återuppförande å ordinarie stat av den å övergångsstat placerade befattningen såsom förste arkivarie i utrikesdepartementet;

herr *Lindén m. fl.*, nr 31, om inrättande av reallinje vid gymnasiet inom Västerviks högre allmänna läroverk;

herr *Wiberg m. fl.*:

nr 32, om införande av viss rätt till avdrag enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för gåva till Sveriges landstormsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren och riksförbundet Sveriges lottakörer; och

nr 33, om förlängd giltighetstid för gällande bestämmelser om rätt till avdrag enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för belopp, som utgivits såsom gåva för luftvärnet m. m.;

herr *Hagård*, nr 34, angående utredning om förekomsten av alkoholpåverkan vid olycksfall i arbete, m. m.;

fru *Johansson m. fl.*, nr 35, om viss ändring i förordningen om mödrahjälp;

herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*, nr 36, om viss ändring i gällande bestämmelser rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande;

herr *Gardell m. fl.*, nr 37, om bidrag till avlönande av en hemkonsulent hos Gotlands läns hushållningssällskap; samt

herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*:

nr 38, angående utredning om ökat statligt stöd för myrutdikning; och

nr 39, om höjning av stipendierna till elever vid utbildningskurser för ladugårdsskötare.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 4.43 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Måndagen den 18 januari.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Herr förste vice talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1943/44, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 och, nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet, m. m. nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

*Vid remiss
av statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr Hagberg i Malmö, som yttrade: Herr talman! När man fördjupade sig i de — i allmänhet kanske en smula stereotypa och enligt min mening ganska fantasilösa — redaktionella uttalanden, varmed den finansministern särskilt bevägna pressen i dagarna har beledsagat budgetförslagets presentation inför riksdagen, fastnade man snart inför ett med mycket få variationer ständigt återkommande påstående i dessa kommentarer, nämligen att det är en stabiliseringsbudget, som här har lagts på bordet. Det har i dessa mycket erkännssamma tidningsuttalanden i den socialdemokratiska pressen, såvitt jag har kunnat finna i varje fall, icke lämnats någon närmare motivering för detta påstående, att det skulle vara en stabiliseringsbudget, och därmed en budget av en alldeles särskild karaktär. Jag har för egen del ganska redligt strävat efter att söka få någon klarhet i det i alla fall rätt viktiga spörsmålet, vari denna stabilisering egentligen består. Det har inte varit möjligt, måste jag tyvärr medgiva, att helt komma till klarhet med problemet, men såvitt jag förstår, består denna stabilisering väsentligen däri, att det väldiga skatte-trycket, som vi nu ha, permanentas, och uppenbarligen avses det att bevaras icke blott för den närmaste tiden utan också för år, som komma. Saken uttryckes ju också i statsverkspropositionens inkomstberäkning bland annat på det sättet, att det synes finansministern klart, att »ingenting i vår aktuella budgetutveckling utgör hinder för en övergång till fredsförhållanden under full balans i statsfinanserna».

Men, ärade ledamöter av denna kammare, det var väl inte precis detta, som medborgarna här i landet väntade sig av en stabiliserad budget. Har jag fattat saken rätt, så menar man väl i allmänhet ute bland folket med en stabiliseringsbudget, att grunden därmed vore lagd för en *avveckling* i någon mån inom närmare eller fjärrare tid av den tunga, som f. n. är lagd på svenska folket. Alla ha vi väl dessa tragiska år burit dessa besvärligheter — det har ju här i riksdagen varit ganska liten skiljaktighet i uppfattningarna i dessa ting — därför att vi varit övertygade därom, att de varit nödvändiga i dagens läge och för att göra det möjligt för oss att komma igenom denna järntid, men icke hade vi precis önskat — icke så förfärligt många av oss i varje fall — att hela denna tunga för framtiden skulle bli vår musik. Tvärtom ha vi väl

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

litet till mans, var vi sedan eventuellt politiskt äro mantalsskrivna, gått och hoppats på att det så småningom skulle blivit möjligt att göra en nedstigning från den ekonomiska stratosfär, i vilken vi nu befinna oss, en nedstigning till något mindre förtunnade ekonomiska luftlager. Nu få vi emellertid i propositionen veta, att allt detta varit ett ganska bedrägligt hopp. Det är, skulle man kunna säga, borta med vinden.

Till yttermera visso kungöres i propositionen och framför allt i den press som nu närmast har att ackompanjera propositionens framläggande, att finansministerns uppläggning av budgeten är präglad av glad optimism. Det säges av en mig närstående kollega, att det är mer »stimulerande med en finansminister, som presenterar sina skyhöga krav på skattebördan utan att samtidigt slå ned modet med dystra spådomar om en hotande ruin i framtiden». Sakerligen tror jag, herr talman, att vår mycket aktade finansministers goda humör räcker en god bit, icke minst här i riksdagens andra kammare, men som tröst för skattebetalarna förslår det nog i längden icke. Nu ha vi emellertid till någon överraskning här i förmiddags från regeringsbanken fått höra, att finansministern betackar sig — i någon mån i varje fall — för att här framföras som någon speciell företrädare för optimism i detta sammanhang. Snarare vill han väl, såvitt jag förstår, göra gällande motsatsen. Han uttalade ju bland annat vid förmiddagens förhandlingar, att det var så långt ifrån någon optimistisk uppfattning, som han här gav uttryck åt, som det snarare var vissa — som han uttryckte saken — obehagliga fakta, som han ville meddela svenska folket. Jag har lyssnat med mycket stort intresse till detta avsnitt av finansministerns anförande, ty jag tycker, att det innehöll något av en admonition till hans speciella vänner, till en vis del av pressen alltså, som regelbundet år efter år använder statsverkspropositionens avlämnande till att mer eller mindre ostentativt hylla finansministern. Jag vågar alltså hoppas, att efter detta något avkylande meddelande från regeringsbanken dessa blomsterhyllningar till nästa år skola bli av något mindre omfattning än de hittills ha varit.

Jag menar alltså, att den budget, som här föreligger, inte precis kan utgöra någon tröst för skattebetalarna. De måste nämligen — även om de nu icke förmå följa finansministern i inkomstberäkningen, det måste jag säga, mycket dunkla och mycket svårnavigabla labyrinter, så behärska de i allmänhet de fyra räknesätten — säga sig bland mycket annat, att den statliga beskattningen nu ligger ungefär 70 % högre än året före kriget. De måste säga sig, att det icke alls är svårt att se, att skatterna här i landet stiga i betydligt hastigare takt än inkomsterna. Dessa medborgare ha ju också möjlighet att taga reda på det förhållandet, att medan skatterna till stat och kommun från 1935 till 1942 vuxit med 124 %, den enligt kommunalskattelagen uppskattade inkomsten under samma tid vuxit med endast 65 %. Av sistnämnda inkomstbelopp tog den totala skattesumman år 1935 i anspråk knappt en fjärdedel men nu mera än en tredjedel. Dessa torra siffror kanske inte säga så förfärligt mycket, men man får en klarare föreställning om skattetryckets tyngd, om man ställer det totala skattetrycket i relation till det till statsskatt beskattningsbara beloppet; de totala skatterna uppgå till icke mindre än 80 % av detta belopp. Denna siffra är ju anmärkningsvärd, och jag tror icke, att den kan bestridas.

Nu invänder väl mer än en av kamraterna här i kammaren, att vi i alla fall allesammans varit med om denna väldiga utgiftsökning under senare år och därför egentligen icke ha någon rätt att här stå och klandra och mästra. Men är detta påstående helt befogat? Det är ju dock till syvende og sist icke de egentliga krisutgifterna, om vilka vi alla varit ense, som göra oss så betänk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

samma inför framtiden. Det är i huvudsak, om jag fattat saken rätt, de s. k. normala utgifterna, som vi för framtiden skulle ha att räkna med. När finansministern — som han i dag gjort på sitt ytterst eleganta sätt — kalkylerar för framtiden, så menar han ju, att det efter beredskapsutgifternas bortfallande skulle vara möjligt att med nuvarande skatteläge undvika underskott i budgeten och i stället erhålla ett överskott. Men vem säger oss, att det i fortsättningen skall gå att taga ut så mycket i skatt som nu, då i alla fall hela nationen har sysselsättning? Vi äro väl dock tämligen på det klara därmed, att dåliga tider en gång måste komma med minskade inkomster och sjunkande skatteunderlag, med fattigdom och elände. Hur skall det i en sådan situation gå att hålla den samlade skattesumman uppe vid den hittillsvarande nivån? Det är ett spörsmål, som icke alls här har berörts under den tidigare delen av debatten. Man frågar: Skall det gå genom en ytterligare höjning av skatterna för dem, som eventuellt i en sådan situation ha arbete och sålunda kunna betala? Och vidare: Är detta möjligt? Det finns någonting i den nationalekonomiska litteraturen, som säger, att en beskattning kan aldrig drivas över en viss höjd, ty då slår den back; den ger mindre än man räknat med. Jag ifrågasätter, om icke finansministern själv är på det klara med den saken. Det läget skulle väl kunna tänkas inträffa, även om priserna skulle sjunka efter ett avslutande av det eländiga krig, som alltjämt pågår.

Här har i dag ifrån regeringsbänken, framför allt av statsministern i hans deklaration, sagts mycket vägande ord om sammanhållningen här i landet, om inbördes solidaritet och om nödvändigheten av uppoftningar. Här har talats om, hurusom somliga ha fått nöja sig med en mindre kompensation än andra. Jag tror icke, att det är någon i denna kammare, som på det hela taget har någon erinran att framställa emot det uttalande, som statsministern här har gjort. Men när man talar om kompensation och konstaterar, att vissa grupper kanske ha fått hel kompensation, andra mycket stora grupper, mycket stora arbetargrupper ha fått nöja sig med en väsentligt mindre kompensation, så glömmer man, att det finns en ganska betydande grupp, som icke ännu har fått någon som helst kompensation. Den har väl kommit bort i detta sammanhang, och det är dock en grupp, som är av ganska stor betydelse för statsmakterna, åtminstone i innevarande stund, och givetvis även för det svenska folket, nämligen detaljhandlarna. Jag föreställer mig, att kammarens ledamöter äro underkunniga därom, att detaljhandeln icke har fått någon kompensation till skillnad från alla andra grupper. Det är ju rätt så egendomligt, eftersom statsmakterna ha tagit i anspråk den svenska detaljhandeln för en av de viktigaste uppgifterna i krisens Sverige, nämligen handhavandet av den väldiga ransoneringsapparat, med vilken vi nu arbeta.

För någon tid sedan — det var i slutet av förra månaden — uppvaktade representanter för den svenska detaljhandeln statsministern och, så vitt jag vet, även finansministern och framförde i mycket modesta ordalag en anhållan om att Kungl. Maj:t måtte beakta deras krav på skälig kompensation för den kostnadsökning, som givetvis även har inträtt för denna grupp. Dessa representanter voro dock så anspråkslösa, att de ifrågasatte icke kompensation mer än för den kostnadsökning som ägt rum från världskrigets utbrott till och med första halvåret 1941. Jag tror icke någon grupp har kommit med så blygsamma krav till statsmakterna, som detaljhandlarna gjort i kompensationsfrågan. Jag har ingen kännedom om hur långt detta ärende har avancerat, men jag vill verkligen uttala en innerlig förhoppning om att Kungl. Maj:t skall finna det möjligt att ganska snart lösa även detta spörsmål, ty det kan dock icke vara riktigt att låta en enda grupp ligga så helt utanför statsmakternas omsorg, som fallet är med detaljhandeln, samtidigt som statsmakterna låta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

denna samma detaljhandel utan någon som helst ersättning utföra ett oerhört omfattande och krävande arbete för det svenska samhället.

Nu kanske någon här i kammaren säger, att detaljhandlarna dock fått någon erkänsla; de ha i utsikt att få sina kristidsförsändelser behandlade utan kostnad. De skola få skickas frankeringsfritt. Förslag därom föreligger i statsverkspropositionen, och jag tänker mig, att riksdagens kamrar också komma att godkänna vad Kungl. Maj:t där har föreslagit. Det är klart, att detaljhandeln med tillfredsställelse har tagit emot detta besked om portofrihet för ransoneringsförsändelserna, men, mina damer och herrar, är det icke i alla fall en sak som kommer litet sent? Det är dock ganska orimligt, att först begär man, att detaljhandeln utan ersättning skall sköta ransoneringsbestyren, sedan skall detaljhandeln utöver detta av egna pengar betala alla portokostnader, som följa av samma bestyr, portokostnader, som äro kalkylerade till ungefär 4 milj. kr. per år. Nu äntligen anser Kungl. Maj:t, att det är på tiden att framlägga ett förslag, enligt vilket dessa kostnader skola avlyftas från den. Det är riktigt, men jag menar, att det förhållandet, att detaljhandlarna nu slippa betala frimärken för de försändelser, i vilka de innesluta ransoneringskort och insända sina redovisningar, skall icke blandas ihop med frågan om skälig kompensation för detaljhandelns kostnadsökning. Jag hoppas, att regeringen skall få möjlighet att taga upp detta icke oviktiga spörsmål till övervägande med det snaraste.

Under debatten i dag fällde en kollega till mig på Malmöbanken, min knäkamrat herr Vougt, ett uttalande som jag tror väckte en hel del uppmärksamhet här i kammaren, och som jag anser mig böra ägna en kort kommentar. Vi ha här talat mycket om subventioner. Vi ha talat mycket om rabatterna och alla andra sociala föranstaltningar, som äga samband med krisen. Herr Vougt meddelade — jag föreställer mig efter uppdrag av den stora meningsriktning, som han företräder — att varje försök att vid denna riksdag vidtaga någon som helst ändring i grunderna för dessa subventioner, för dessa rabatter, varje försök att vidtaga någon ändring i omfattningen av hela denna apparat komme att utan vidare tillbakavisas. Jag vill icke här uttala mig om huruvida något sådant försök kommer att göras. Jag äger ingen kännedom därom, men det som chockerade mig litet var, att man här i kammaren säger på förhand, att vilken framställning som än kommer rörande detta ämnesområde är den på förhand dömd att misslyckas. Därmed har man sagt, att hela behandlingen i statsutskottet av detta stora komplex är meningslös, därför att här får icke göras någonting, oavsett den tidpunkt, vid vilken statsutskottet skall taga ståndpunkt till detta spörsmål, som rör sig om hundratals miljoner. Jag vet icke om de ärade statsutskottsledamöterna äro tilltalade av att få en sådan — låt vara i synnerligen hövliga ordalag uttalad — erinran som här skett. Jag tycker man har anledning att reagera mot ett sådant uttalande, som ju går ut på att föregripa behandlingen i statsutskottet av mycket viktiga ärenden.

Man har redan i denna debatt många gånger talat om de stora statliga utbetalningarna under budgetåret 1941/42, vilka utgöra ett belopp av omkring 4 miljarder kronor. Denna summa av 4 miljarder är i detta ögonblick väl känd för alla medborgare. Beloppet överstiger, jag tror, att det redan påpekats här i debatten, det beskattningsbara beloppet för fysiska personer och motsvarar omkring en tredjedel av nationalinkomsten, medan statsutgifterna fredsåret 1938/39 uppgingo till något mer än hälften av de beskattningsbara beloppen för fysiska personer och motsvarade blott en sjundedel av nationalinkomsten. Dessa siffror behöver jag icke gå in på. De äro kända för alla kammarens ledamöter. Man söker emellertid lugna sig med att dessa fyra miljarder äro i alla fall bara knappt en tredjedel av nationalinkomsten. Visserligen anser man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

detta betänkligt redan det, men det är alltså blott en tredjedel. Nu vill jag säga, att begreppet nationalinkomsten är ett begrepp, som av naturliga skäl är mycket svårt att fixera. Man är bland nationalekonomerna ej riktigt ense om vad som egentligen menas med nationalinkomsten. På visst håll i den socialdemokratiska pressen har man ju för att få en tillräckligt effektiv bakgrund till dessa fyra miljarder gjort gällande, att nationalinkomsten är »närmare fjorton miljarder». Då ter sig givetvis siffran fyra miljarder ännu något mindre än den borde vara. Jag skall icke här taga upp någon diskussion om konstruktionen av detta begrepp nationalinkomsten. Jag skall hålla mig till vad som i propositionen uttalas, nämligen att den kan sägas vara ungefär $13\frac{1}{2}$ miljarder kronor och av dessa utgöra de statliga utbetalningarna fyra miljarder kronor, alltså knappt en tredjedel av kostnaderna. Jag utgår ifrån att dessa uppgifter äro riktiga.

Men så vitt jag förstår innebär detta konstaterande, att dessa fyra miljarder utgöra knappt en tredjedel av nationalinkomsten bara halva sanningen, när det gäller att bilda sig en riktig uppfattning rörande det samlade omfånget av de bördor som det allmänna i nuvarande stund lägger på folket. Man måste nämligen, såvitt jag begriper, och jag tror, att detta även är kamraternas i denna kammare uppfattning, när man talar om bördorna på medborgarna i nuvarande läge, också tänka på den tunga, som kommunerna genom sin beskattning lägga på människorna. Jag har roat mig med att plocka fram ett par siffror, som visa omfånget av den kommunala belastningen på svenska folket. Kommunernas utgifter uppgingo budgetåret 1938/39 till 994 miljoner kronor. Som alla veta, har ju denna siffra sedan dess ganska väsentligt ökats. Jag har haft litet svårt att få fram något verkligt tal på denna ökning, men jag tror, att om jag säger, att ökningen belöper sig till 150 miljoner kronor, håller man sig i underkant. Sannolikt är den väsentligt mycket större, beroende, som alla kommunalmän veta, icke minst därpå, att statsmakterna undan för undan ha vältrat över på kommunerna en hel massa uppgifter, som icke äro kommunernas utan äro statens, men som man låter kommunerna utföra, och till detta arbete erhålla kommunerna ibland bidrag, ibland icke. Dessa bestyr ha naturligtvis ytterligare ökat de kommunala utgifterna, men om jag räknat med att ökningen nu under krigsåren uppgått till ungefär 150 miljoner kronor om året kommer jag fram till att kommunernas utgifter 1941/42 skulle uppgått till 1,150 miljoner kronor. Härav följer, att kommunerna och staten haft att bestrida utgifter på sammanlagt något över 5 miljarder kronor eller motsvarande 37 % av nationalinkomsten, om vi räkna denna till $13\frac{1}{2}$ miljarder. Det är ju ett belopp, som är av något annorlunda storleksordning än de fyra miljarder, som ha blivit något slags sakrosankt tal i denna debatt.

Detta konstaterande av omfånget av den kommunala belastningen på medborgarna ger mig anledning att säga några ord om kommunernas utgiftspolitik i nuvarande läge. Jag gör det därför att jag vet, att många av kamraterna här i kammaren liksom jag äro kommunalmän och ha intresse för dessa ting och brottas med dessa stora svårigheter. Det vill förefalla mig som om man i många kommuner i vårt land — undantag finnas givetvis, och jag vill gärna säga, att dessa undantag finnas också i de största städerna i Sverige — ännu icke fått upp ögonen riktigt för det allvarliga i det finansiella läget i vilket vi nu befinna oss. Man är ute i våra kommuner — jag vill icke förnära någon, utan jag gör bara ett konstaterande — i betydande utsträckning alltjämt fången i den gamla välfärdsmentaliteten. Man dröjer kvar i — för att nu citera en ärad socialdemokratisk kollegas frodiga blomsterspråk — »de roliga dagarna i Aranjuez». Man resonerar, och man planerar, och man investerar som under vanliga idylliska förhållanden. Man har i detta sitt kommunala

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
arbete ganska liten känsla för att här rasar ett världskrig utanför våra dörrar. Och när så civila byggnadsutredningen kommer med sin breda och enligt min mening mycket välmotiverade blåpenna, så reageras det merendels ganska surt ute i kommunalförsamlingarna.

Vi ha i det yttersta av dessa dagar fått ett par ganska markanta exempel på hur illa ställt det på vissa håll är. Härmdagen fann sig ju den person, som har Kungl. Maj:ts uppdrag att sköta kampen mot inflationsfaran, med hänsyn till sin uppgift böra vädja till borgarråden här i Stockholm att i största möjliga utsträckning begränsa sig i fråga om de investeringar, som Stockholms stad planerade. Denna vädjan gällde, som kammarens ledamöter säkert veta, bl. a. den nya Skanstullsbron samt över huvud taget stadens planerade byggnadsprogram. Och samtidigt som denna ganska uppmärksammade demarche ägde rum har styrelsen för Svenska stadsförbundet ansett sig böra rikta en mycket allvarlig maning till landets städer att spara. »I arbetet för att motverka en ej minst för kommunerna själva särdeles betänklig prisstegring med åtföljande inflation kunna städerna göra en för landet betydelsefull insats», uttalar styrelsen i ifrågavarande skrivelse. I denna uppdragas också detaljerade riktlinjer för de åtgärder, som böra vidtagas för att stabilisera prisnivån.

Jag tror, herr talman, att anledning föreligger att ganska livligt understryka denna vädjan från direktör Söderlund. Finansministern har här tidigare i dag meddelat, att det icke bara är statens åtgöranden, som man skall ta sikte på när det gäller kampen mot inflationen, mot ett försämrat penningvärde. Detta är uppenbart ett alldeles riktigt påpekande, som finansministern här gjort. Även de enskilda och kommunerna måste vara med i detta sammanhang. Kommunerna måste, som jag ser saken, göra sitt till i kampen mot inflationsfaran. Det finns ett ganska obehagligt och ett ganska beskt ord att ta i munnen, och det ordet heter standardsänkning. Men jag frågar: Kunna vi i det långa loppet undgå att ta detta ord i munnen? Äro vi icke i alla fall här i kammaren numera övertygade om, att vi så småningom måste försöka samsas om »ett ordnat återtag från de framskjutna positioner till vilka tidigare goda år fört oss», för att nu citera direktör Söderlund.

Herr talman! I morse innan jag gick hit till denna remissdebatt var jag inne på ett postkontor för att skicka en postanvisning. Under glasskivan som vanligen täcker pulpeterna i de eleganta postkontoren här i Stockholm, var fastsatt ett plakat med en uppmaning till allmänheten, som jag givetvis observerade. Där stod: Var sparsam med postverkets blanketter. Genom att spara åt staten sparar ni åt er själv. Ja, detta är naturligtvis alldeles riktigt, och man kan icke göra någon erinran mot en sådan maning. Men herr talman, skulle man icke också — och detta kanske med ganska stor rätt — kunna vända på denna sats och säga åt staten: Var sparsam med medborgarnas pengar. Genom att spara på dem sparar ni åt svenska folket. Ty det är väl i alla fall på det viset att det är staten, som är till för medborgarna och icke tvärtom. Medborgaren är väl icke bara objekt. Han kan, synes det mig, i vart fall också i någon mån göra anspråk på att få framträda som subjekt.

När detta krav på sparsamhet inom statsförvaltningen föres på tal, får man mycket ofta höra den invändningen: Ni vill att det skall sparas, var då så förfärligt snäll och tala om *var* det skall sparas. Finansministern har själv i dag något litet varit inne på frågan om var det skall sparas. Jag tycker att detta påpekande är helt befogat, men svaret behöver icke utebli. Anvisningar på lämpliga områden för besparingar i fråga om de s. k. normala utgifterna — jag håller mig endast till sådana och icke till de av krisen föranledda — saknas icke. Jag skulle vilja rekommendera kamraterna här i kammaren att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

plocka fram en riksdagsberättelse från förra året och lägga den bredvid riksdagsberättelsen för i år och där närmare studera besparingsberedningens arbete. I årets berättelse kan på sid. 108 och följande läsas en redogörelse för detta arbete. Där skola ni säkert till er överraskning finna en ganska överraskande katalog över de objekt, med vilka besparingsberedningen arbetat eller är i gång. Tyvärr skall även den skickligaste stigfinnare dock få svårt att i den statsverkspropositionen i fråga om de normala utgifterna hitta några mera påtagliga spår efter någon geddesyxa. Kallsinnigheten mot besparingsberedningens propåer är över lag betydande. Naturligtvis vill man på alla håll och kanter vara med om den yttersta sparsamhet, om den mest småländska — förlåt herrarna på Smålandsbanken — gnidighet, bara det icke rör sig om det *egna* verket och den *egna* institutionen. Ty där arbetar man naturligtvis med minsta möjliga marginal och med mesta möjliga utnyttjande av tillgängliga resurser. Det kanske har sina risker att här fortsätta och tala om sparsamhet, ty man kan ju frukta att bli ställd vid den klagomur, varifrån den obehärskade jymmer uppstiger, om vilken finansministern tidigare i dag talat. Men jag dristar mig i alla fall, ehuru riskerna äro uppenbara, att ytterligare säga några ord om detta ämne.

Det har ifrån en del håll, där man tycks vara i färd med att trött resignera inför svårigheterna, gjorts gällande, att det är bäst att låta det hela vara som det är. Det lönar sig icke med *tolvskillingssparande*, menar man. Jag kan icke dela denna uppfattning. Men det kanske har sin förklaring detta tal om att de små besparingarna spela så liten roll i det stora sammanhanget. Förr i världen resonerade vi ju i kronor och ören, när det gällde statens inkomster och utgifter. Nu tänka vi blott i siffror. Det är kanske däri skillnaden ligger. Den stora sparsamhet, som staten borde utveckla för att stå som ett föredöme, när det gäller pris- och lönestoppets efterföljande, är enligt min mening tämligen obefintlig i statsverkspropositionen.

Det är emellertid icke bara så med denna budget att de förväntningar, som ur besparingssynpunkt kunnat fästas vid densamma, blivit svikna. Tyvärr måste man även konstatera, att vissa departementschefer trots det statsfinansiella läget icke tveka att ytterligare bygga på förvaltningsapparaten med allt vad därav följer. Jag skall ta ett litet betecknande exempel. Jag skall på förekomsten anledning icke ta ett exempel ur den mycket utsatta socialbudgeten eller femte huvudtiteln utan ur en annan huvudtitel, som anses mera »neutral» i detta sammanhang, nämligen andra huvudtiteln, justitiedepartementet. Förra året fick justitieministern kammaren med på att i budgeten förankra något alldeles nytt, och något mycket diskutabelt, på fackmannahåll i vart fall — själv förstår jag icke så mycket av detta — nämligen skyddskonsulentverksamheten. Justitieministern, som suttit i denna församling i många herrans år och som vet hur riksdagen skall behandlas, gick den gamla säkra vägen. Han nöjde sig med ett ytterst blygsamt steg, och han inskränkte sig, som det brukar heta, att »på grund av det statsfinansiella läget» äska anslag till bara fyra konsulenter. En del gamla uvar här i kammaren menade dock, att det icke skulle komma att stanna vid detta. Vi ha varit med om sådant här så många gånger, att vi veta, att detta är bara första steget, menade man. Har man bara fått in rubriken i budgeten, så kommer nog organisationen att ganska snabbt växa, det äro vi vana vid. Och mina damer och herrar detta är just vad som har skett. I år förslår justitieministern trots statskontorets bestämda avstyrkande, att skyddskonsulentorganisationen måtte utbyggas med åtta nya befattningshavare utöver de fyra nuvarande. Han tredubblar alltså omedelbart organisationen. Dessa fyra konsulenter — detta vill jag gärna påpeka för dem som skola behandla denna fråga i statsutskottet — ha icke varit i verksamhet längre än sedan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

augusti månad förra året, men redan nu anses att deras verksamhet är så betydelsefull att antalet skall fördubblas. Man frågar sig om det är möjligt att på den korta tid, som här förflutit, bilda sig ett omdöme om värdet av denna verksamhet, ett omdöme som skulle kunna gå ut på ett krav på en så kraftig förstärkning, att man kan tala om en fördubbling av densamma. Kostnaderna för denna angelägenhet voro förra året upptagna till 55,000 kronor. Man tyckte väl, att det icke var mycket att bråka om, och i år är man uppe i 137,000 kronor för samma ändamål. I och för sig rör det sig, herr talman, naturligtvis om — förlåt uttrycket — en struntsak, om en bagatell. Men det lilla exemplet jag valt är, såvitt jag kan förstå, ganska typiskt för hur grunden lägges till dessa automatiska utgiftsstegringar, som äro så besvärliga för vår ganska oelastiska svenska budget och som ständigt utgöra en käpp i hjulet för alla försök att åstadkomma besparingar. Det är klart, att jag är fullt medveten om detta och att det kan ha sina svårigheter att spara, sedan organisationen väl en gång finns där. Den effektiva sparsamhetssynpunkten skall därför enligt mitt förmenande sättas in, när man första gången har att ta ståndpunkt till det ena eller det andra nya kravet. Sedan är det icke så förfärligt mycket att göra. Men tyvärr är riksdagen icke vidare lyhörd på den punkten. Man tycker att anslaget är så blygsamt, men man glömmer alldeles bort, att det sedan automatiskt kan växa sig skyhögt.

Nu vill staten att medborgarna skola spara. Staten har just i dag i väldiga tillkännagivanden i pressen manat till intensifierat sparande. Jag förstår allt detta. Det är nödvändigt. Man vill att medborgarna skola spara, men då ha väl spararna också rätt till reciprocitet, nämligen att staten också skall spara, ty det är väl icke staten värdigt, tycker jag, att resonera på samma sätt som prästen i den där gamla historien, som sade till sina församlingsbor: lev som jag lär och icke som jag lever.

Jag fick i min hand häromdagen ett exemplar av en av statens offentliga utredningar som nyligen avslutats. Det gällde ett ämne, som varit mycket diskuterat på sista tiden, nämligen förslaget om engångsskatt, förmögenhetsoffer, eller vad man vill kalla det. I utredningspromemorian om en sådan skatt har jag såsom en av de viktigaste fördelar man vill ernå genom en reduktion på detta sätt av statsskulden funnit angivet, att »förmögenhetsfördelningen däri-genom blir något jämnare, eftersom den kollektiva förmögenheten ökas i förhållande till den privata, och såsom en följd härav kan man i vissa fall även räkna med någon utjämnande effekt på inkomstfördelningen».

Jag har, herr talman, tillåtit mig att citera denna sats, ty jag har för mig att i densamma ryms rätt mycket av den allmänna syn på skatteproblemet, som är vår nuvarande finansministers. Utan att vid detta tillfälle närmare gå in på denna sak och utan att pressa innebörden av begreppen »förmögenhetsfördelning» och »inkomstfördelning», vågar jag dock till slut åtminstone säga detta: jag tror icke för min del, att Medelsvensson blir lyckligare därför att man delar upp hans slantar med ungefär hälften på vardera byxfickan.

Det viktigaste är väl inte, att alla få det lika, utan det viktigaste är naturligtvis att alla få det bättre. Med andra ord, jag tror inte att vårt lands framtid ligger i en matematiskt riktig lösning av fördelningsproblemen. Fastmera håller jag före, att det är ett stort och väldigt produktionsproblem, som vi måste försöka komma till rätta med, om vi med åtminstone någon relativ trygghet skola våga skåda mot kommande dagar. Vi måste alla, som jag ser saken, arbeta mera, och framför allt måste det arbetas mera effektivt och rationellt, med bättre hushållning än hittills med tid och människomaterial. Det måste sålunda produceras mera. Kort sagt måste *verkningsgraden* i vårt samhälle — för att nu ta en modern teknisk term — väsentligen ökas.

Ja, herr talman, dessa mina funderingar kanske av åtskilliga av mina kam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rater här i kammaren anses mindre tidsenliga. I varje fall är jag ganska säker på att de icke rymmas inom det konstfullt utmejslade avsnitt av årets statsverksproposition, som är utarbetat i finansdepartementet och bär rubriken »Inkomstberäkningen». Jag har emellertid icke kunnat underlåta att ge denna min mening till känna nu när kammaren står i begrepp att till statsutskottet remittera ännu en svensk mångmiljardbudget.

Herr **Vougt** erhöll härefter på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren gav en särskild tolkning av vad jag yttrade tidigare i dag angående de sociala subventionerna och rabatterna. För att inte något missförstånd skall behöva uppstå, ber jag att nu åter få läsa upp vad jag verkligen yttrade tidigare i dag. Jag talade om möjliga aktioner mot de sociala utgifterna. Jag sade vidare: »Det har i den allmänna diskussionen framskymtat, att det är de sociala rabatterna och de allmänna subventionerna, som man i detta sammanhang främst siktar på. Det bör kunna undanröja en del onyttiga meningsutbyten, om jag därför säger ifrån, att varje förslag, som syftar till att radera detta system, kommer att möta motstånd». — Härutöver har jag nu ingenting att tillägga och heller ingenting att dra ifrån.

Vidare yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Herr Skoglund ställde närmast till mig den frågan, huruvida regeringen hade under övervägande sådana produktionsfrämjande åtgärder, att livsmedelsförsörjningen kunde tryggas på lämpligaste sätt. Han framställde främst frågan, huruvida regeringen övervägde att få till stånd en utökad odling av vårvete, korn och potatis. Jag kan därvidlag i första hand hänvisa till den delegation eller kommitté, som tillsattes redan förra året. Om herr Skoglund och andra läsa de direktiv, som denna kommitté fick för sitt arbete, skola de finna, att dessa innebära att kommittén i samarbete med livsmedelskommissionen i första rummet skall se till att försörjningsförhållandena tillfredsställande ordnas med hänsyn till det nuvarande läget och därutöver söka utfinna de former, under vilka jordbruket lämpligen bör bedrivas ur försörjningssynpunkt — jag skulle vilja säga beredskapssynpunkt — den gången fred eventuellt inträder med hänsyn tagen till ekonomiska betingelser. Det är väl emellertid alldeles självfallet, att denna kommitté framför allt överväger, vilka av de skilda odlingsgrenarna, som närmast äro aktuella för det kommande året. Så länge kommittén icke har företagit detta övervägande och framlagt resultatet härav för Kungl. Maj:t, skulle det från min sida innebära ett föregripande av kommitténs arbete, om jag nu företog någon åtgärd. Jag förutsätter emellertid, att man ifrån Kungl. Maj:ts sida icke skall behöva ge några nya direktiv utan att denna kommitté i samarbete med livsmedelskommissionen i god tid framkommer med ett förslag i frågan. Det är alldeles givet, att den vegetabiliska produktionen i första hand måste beaktas, så att den på ett tillfredsställande sätt kan tillgodose de behov i detta avseende, som finnas inom folkhushållet.

Herr Skoglund framställde därefter en annan fråga, som var riktad antingen till jordbruksministern eller folkhushållningsministern. Den gällde fläskproduktionen, och han uttryckte sig så, att detta väl egentligen skulle vara en fråga, som vore lämplig för en skåning att lösa. Han frågade om det var foder-tillgången eller själva ramen som var avgörande för ståndpunktstagandet i fläskprisfrågan. Jag vill då säga, att orsaken till att svinstocken har minskat i den utsträckning som varit fallet intill dess 1942 års skörd var tillgänglig,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

alldeles självklart beror på att vi hade för litet foderspannmål för att uppmuntra en stor svinuppfödning. Det låg i verkligheten till på det sättet, att man frampå hösten 1942, omedelbart sedan den nya skörden kom ut i marknaden, måste taga av denna nya skörd för att ge tilldelning åt de foderspannmålsköpare, som hade fått kuponger för att köpa foderspannmål, detta för att undvika att foder av den gamla skörden skulle behöva transporteras långa sträckor, vilket ansågs oekonomiskt. Följaktligen kan man säga, att den minskning i svinbeståndet som förekommit intill dess berott på bristande tillgång på foder.

Då sedan skörderesultatet för år 1942 blev känt, visade det sig icke vara så gott som man från början hade förmodat. Enligt mitt förmenande rosades detta skörderesultat alltför mycket, vilket jag framhöll under de novemberdagar vi voro samlade här eller förresten redan innan riksdagen på hösten sammanträdde. Det fanns en hel del människor, som i den ena eller andra avsikten gjorde gällande, att skörden var alldeles glänsande. Jag framhöll då att det var ett väl teoretiskt tillvägagångssätt att bedöma skörderesultatet alltför optimistiskt innan vi fingo se det slutliga utfallet av skörden. Då skörderesultatet efter den 31 augusti i fjol var känt, hade livsmedelskommissionen räknat ned den extra kvantitet som var avsedd såsom foder framförallt för fläskproduktionen från 210,000 till 185,000 ton. Sedermera har denna kvantitet måst ytterligare nedräknas till omkring 150,000 ton. Man kan alltså säga, att om vi redan i september månad stannat för en som önskvärd avsedd fläskproduktion baserad på en kvantitet av 185,000 ton foderspannmål, skulle vi ha missräknat oss i detta avseende, därför att vi inte hade denna kvantitet till förfogande. Det är alltså många omständigheter som spela in vid bedömandet av denna fråga.

Jag skulle därutöver vilja säga precis detsamma som jag sade i november i fjol, att nog synes det mig, att förhållandena beträffande tillgången på foder nu äro av den beskaffenhet, att det ur folkförsörjningssynpunkt skulle kunna vara välbetänkt att höja fläskpriset i viss utsträckning. När frågan diskuterades före jul, menade jag, att vare sig priset skulle höjas eller inte, beroende på vilken ståndpunkt regeringens flertal ville inta till frågan, vore det bäst att få saken avgjord, så att jordbrukarna finge reda på om det blir en höjning eller inte. Men frågan kan alldeles självfallet i fortsättningen bli beroende på ett bedömande av tillgångarna på foderspannmål, och under sådana förhållanden är frågan inte slutprövad för hela detta foderår.

En annan ärad ledamot av kammaren har i ett anförande riktat en förmaning eller vad det nu innebar mot mig för att jag inte var närvarande vid den s. k. uppgörelse som träffades. Jag vill med anledning därav endast säga, att det även kan hända kammarens ledamöter att de till en viss dag ha lovat någon-ting som de anse sig böra hålla. Tyvärr ser man ganska ofta att kammarens bänkar äro glest besatta. Detta beror naturligtvis inte därpå att de resa bort därför att ett viktigt sammanträde skall hållas i kammaren, utan det beror till viss del på att de ha utfäst sig att fullgöra någonting annat den dagen och därför inte kunna vara närvarande i kammaren. Det stod varken skrivet i stjärnorna eller någon annanstans, att beslutet skulle fattas den dag, det här gällde. Jag vill understryka vad jag sagt tidigare i en intervju, att inom regeringen var man ense om det beslut, som blev resultatet av denna dags förhandlingar, oavsett om jag var närvarande vid sammanträdet eller inte, och regeringen hade följaktligen en överenskommen klar rörande hur denna sak skulle ordnas. Jag betraktar det som en liten smula politiskt spel, när man försöker göra någonting annat gällande. Det har väl funnits något tillfälle då herr von Seth varit frånvarande från kammarens förhandlingar, då det varit rikti-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gare att han varit närvarande. Sådant kan emellertid inträffa på grund av överenskommelser som man tidigare ingått och på grund av att man inte kan bryta ett löfte som man avgivit. Så var förhållandet med mig. Jag vill tillägga, att om inte överenskommelsen hade träffats den dagen, så var jag närvarande i Stockholm dagen därpå, och då hade saken kunnat tagas upp på nytt. I övrigt skulle jag kunna tillfoga, att det är glädjande att man är saknad någon gång, ty ibland får man ju höra motsatsen.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Lundstedt: Herr talman! I det hela råder ingen meningsskiljaktighet angående nödvändigheten för oss icke blott att för närvarande uppehålla den bästa möjliga beredskapstjänst till vår trygghet gentemot krigförande makter, utan även att efter kriget fortsätta med utveckling och underhåll av ett så starkt försvarsväsen som möjligt. Denna nödvändighet innefattar en oerhörd, för några år sedan fullkomligt otänkbar börda för vårt land. Skall denna börda icke befaras medföra ytterligare ökad belastning genom tillstötande ödesdigra konsekvenser, så är det enligt min mening av största vikt, att man i tid allvarligen och grundligen börjar arbeta för hela försvarsmaktens genomsyrande av en demokratisk anda. Lyckas man icke härmed, så kan småningom en fruktansvärd antimilitarism växa fram, brytande försvarskraften och delande vårt folk i två mot varandra fientliga hälfter. Menige man i Sverige tål icke något översitteri, i allt fall inte i längden. För närvarande ser det kanske nog i det hela tämligen bra ut, och jag varnar endast för *tendenser* till militarism och byråkratism inom det militära. Exempel på bådaddera torde dock redan nu kunna anföras från skilda håll. Det är t. ex. en ofta hörd klagan, att inkallelse-systemet fungerar orättvist eller valhänt, hur man nu än vill uttrycka saken. Den ena handen tycks ibland inte veta vad den andra gör. Stundom talar man också om militaristiska ansatser. Värnlösa nummer sägas bli utsatta för överordnades övermod, tagande sig uttryck i ryttande befallningar, råa tillmälen och kitsligheter av skilda slag — allt föga överensstämmande med en demokratisk människovärdering, allt också mindre lämpliga medel för åstadkommande av den såsom eftersträfvansvärd prisade kontakten mellan folket och försvaret. Nämnas må väl även det stundom rent meningslösa — ja, man frestas nästan att använda ett mera målade uttryck — kravet på hälsningar genom honnör eller uppstramning inte bara i tid utan också i otid.

Denna klagan, vare sig den nu har framträtt i tidningsnotiser eller på det muntliga ryktets väg, kan naturligtvis vara överdriven. Jag har själv inte gjort några iakttagelser, och det kan inte komma i fråga att här dra in någon vittnesbevisning. Jag säger också uttryckligen, att jag icke avser att framställa några beskyllningar. Jag vill tvärtom lämna fullkomligt därhän, huruvida *hittills* någon militarism kan sägas ha gjort sig klart märkbar hos oss eller icke. I det orosfyllda läge, vari landet befinner sig för närvarande, måste man ju också vara mer eller mindre okänslig för anmärkningar av denna art. Men om det någonsin blir fred, och om vi då gå in i denna fred med bibehållen självständighet, då kan den nya försvarsordningen med sin krävande värnplikt även ur nyss berörda synpunkter bliva hårt provande för landet. Ja, man torde kunna påstå, att militaristiska tendenser helt enkelt enligt sakens egen natur *måste* göra sig gällande och småningom taga överhand, därest vi icke gjort oss förberedda och skaffat de nödiga botemedlen däremot. Med militarism menar jag, att det militära blir till *självändamål*

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
i stället för att endast och allenast utgöra *medel* för syftet att skydda och försvara vårt land såsom en demokratisk nation.

Det var de välvande inrikespolitiska händelser, som inträffade efter förra världskriget, samt diktaturernas framväxt i vissa länder, som kommo den svenska fosterlandskärleken att slå ut i full blomning. Men denna kärlek är ingalunda blind. Med hänsyn till det starka ingrepp i den fria livsförseln, som den nya värnplikten ovillkorligen måste innebära, kommer man i folkdjupen i de tusen sinom tusen svenska hemmen, varifrån de militära förbanden rekryteras, att ha blicken skärpt för kravet på de militära institutionernas gagnelighet just för fosterlandet självt och icke för några särintressen. Få dessa tillfälle göra sig alltför breda, blir det militära en makt i staten, mot vilken antimilitarismen skall resa sig och försvaga försvarsviljan, kanske också splittra vårt folk i tider, då inrikes bekymmer manade till största möjliga endräkt. Här gäller det att i tid söka förebygga en sådan utveckling av förhållandena. Och tiden därför har, enligt min mening, redan länge varit inne.

Det är gott och väl, att man har uppmärksamheten inriktad på behovet av en demokratisering av officersrekryteringen. Men man misstager sig storligen, om man tror att *den* demokratiseringen utgör någon större garanti mot militaristiska tendenser, någon egentlig garanti för en demokratisering av försvarsväsendet i det hela. Erfarenheterna från vår ämbets- och tjänstemannavärld ådagalägga nämligen, att svenskarna äro starkt benägna för skråanda, d. v. s. för att göra skrået till självändamål. Häri ligger icke någon illasinnad insinuation. Jag konstaterar endast faktum. Militarismen beror på de militära myndigheternas skråanda. Då det här onekligen är fråga om det mäktigaste skrået, så inses, att denna skråanda kan bli en ytterligt farlig makt i staten, om den icke i tid varder avtrubbad. I sådant avseende tillåter jag mig poängtera två saker.

Det är enligt min mening oundgängligen nödvändigt, att officerare och underofficerare i de militära skolorna få en effektiv civil och social utbildning såsom motvikt till den rent militära. Det kan i denna utbildning aldrig för starkt inpräglas, icke blott att försvaret endast och allenast är till för fosterlandets skull, utan även och framför allt att vårt fosterland är vår *frihet* icke blott såsom *nation* gentemot andra nationer utan också vår *frihet* såsom en *demokratisk nation*, d. v. s. såsom fria individer inom nationen. Till militärbefälets utbildning måste därför också höra levande kunskaper om samhället, så att de skilda politiska systemen icke blott framträda som tomma ord, klichéer, utan så att man verkligen lär sig förstå, vad demokrati och parlamentarism betyda i jämförelse med andra samhälls- och styrelseformer. Självfallet ligger det stor vikt därpå, att ledarna för de militära skolorna samt instruktörer och andra lärare därstädes utväljas med hänsyn jämväl till sin lämplighet och duglighet ur nu angivna synpunkter. — Jag vill också i detta sammanhang erinra därom, att våra militära experter helt naturligt skola söka sina förebilder i de krigsförfarna länder, som de anse ha utvecklat det mest effektiva militärsystemet. Utan en sådan utbildning, som jag nu skisserat, skall det icke vara möjligt för dessa experter att intaga en för vårt land avpassad kritisk inställning till dylika utländska förebilder.

I samband med det sist nämnda står den andra saken, som jag önskade framhålla. Jag kan formulera den så, som jag gjorde den dag, den nya värnpliktslagen antogs: Demokratiseringen av vårt försvar måste även med hänsyn till själva värnpliktstjänsten genomföras precis så radikalt, som en sådan demokratisering på *sakliga* grunder kan genomföras, d. v. s. fullt ut så radikalt som den kan ske, utan att effektiviteten i försvarskraften varder minskad.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Den kommission, som för detta ändamål bleve erforderlig, borde en demokratisk försvarsminister eller demokratisk regering kunna tillsätta helt och hållet efter sitt eget huvud. Det finns högt kvalificerade officerare, som äro genomträngda av demokratisk åskådning. En eller två sådana borde få sammanträda tillsammans med civila män av demokratisk anda, som ha personlig erfarenhet från militärlivet, för att utarbета ett förslag i ämnet. De militära invändningarna mot ett sådant förslag finge naturligtvis sedan omsorgsfullt beaktas och prövas. Men det är knappast annat än troligt, att åtminstone *något* positivt skulle framgå ur ett sådant arbete.

»Hellre stämma i bäcken än i ån» säger det gamla ordstävets. Dess mening synes mig i detta fall vara mycket betydelsefull. Finns viljan där, klar och resolut, hos statsmakterna att *förebygga* militarism inom vårt försvar, så *skall* den viljan också kunna genomdrivas. Men har militarismen väl en gång fått ordentligt fäste i ett eljest starkt försvarsväsende, då är den som ett ettrigt och kroniskt gift, som själva statsmakterna kanske icke skola lyckas utrota, om än deras vilja är aldrig så god.

Detta, herr talman, är anledningen till att jag gripit till ordet i en fråga, som för närvarande *synes* vara utan aktualitet. Denna syn är emellertid såvitt jag kan förstå, blott en synvilla, ett bedrägligt sken.

Herr Carlström: Herr talman! Efter herr finansministerns anförande här tidigare i dag är det kanske en smula riskabelt att ta till orda i den statsfinansiella frågan. Han har nämligen på ett så glänsande sätt trubbat av de farhågor, som framförts av föregående talare på denna punkt, att det rent känns litet kusligt att våga komma med några ytterligare erinringar i ämnet.

Herr finansministern är tydligen trött på att höra en, som han anser meningslös kritik, och han frågade i slutet av sitt anförande: »Kan det vara till någon nytta att ackompanjera detta — d. v. s. det nuvarande läget — med jämmerrop?» Ja, det kan väl synas så, men man må väl ändå inte förundra sig över om mängen inför de astronomiska tal, vartill den nu föreliggande budgeten hunnit fram, ställer det spörsmålet: gå vi i land med något sådant på längre sikt, utan allvarliga rubbningar av hela vårt folks liv och standard? Jämfört med åren före krigsutbrottet, t. ex. 1938—1939, då vi hade en budget på 1,350 miljoner, äro nu presenterade summor — tillsammans för den s. k. balanserade budgeten, kapitalbudgeten och beredskapskostnaderna över 4,100 miljoner kronor — av sådan storleksordning, att inte ens någon med den vildaste fantasi begåvad människa skulle på den tiden kunnat drömma om att en sådan utgiftsökning var möjlig att bära. Redan under decenniet före kriget, med de då år från år snabbt stegrade statsutgifterna, var det ju mången som frågade sig, om den takt i fråga om öknings, som man då var inne på, kunde i längden vara hälsosam för en sund utveckling av statens finanser. Ty det är ju en gammal erfarenhet, att nästan alla statsutgifter ha en viss benägenhet att icke blott låsa sig fast för framtiden utan även att förkovra sig mer och mer för varje år. Under ett stigande konjunkturskede, sådant som var rådande under tioårsperioden före krigsutbrottet, ligger det alltid nära till hands att en smula öfverlagt binda sig för utgifter, som måhända under en eventuell lågkonjunktur kunna bli besvärliga att dragas med. I det läge, vari vi nu kommit, föreställer jag mig emellertid att man från håll, där man alltid varit mån om att gå in för ökade utgifter, nästan skadeglatt kommer att peka på, att här se vi i alla fall hur kapitalt fel dessa pessimister haft, som ständigt gnatat om att vi inte skulle orka bära de bördor, som vi tidigare åtagit oss. Här se vi nu huruom svenska folket har resurser att ta på sig en flerdubbelt större utgiftsbörda än under åren före 1939. Detta måste väl vara bevis nog, resonerar man, för att allt tal om sparsamhet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tidigare enbart varit de obotfärdigas förhinder. Herr Voug har för övrigt i sitt anförande här i dag framfört den uppfattningen ganska eftertryckligt.

Ja, det kan ju synas så. Men man kanske gör klokt i att i denna stund erinra sig ett gammalt bibelord: »Allt det en man haver låter han för sitt liv». Och man skulle i den situation, vari vi nu kommit, genom vad som skett i världen runt omkring oss under dessa krigsår, kunna omskriva denna sats så: »Allt vad ett folk äger offrar det för sitt liv». Det är ur denna synpunkt, som vår bärkraft i nuvarande läge måste betraktas. Försvarskostnaderna äro ju den allt överskuggande utgiftsökningen i de senare årens statsutgifter, och om nödvändigheten av dessa äro vi alla ense, även om vi i skilda detaljer inte ha alldeles samma mening. Då det gäller vårt liv som nation och vår frihet, måste alla offer göras och de tyngsta bördor bäras. Det är väl också denna övertygelse, som gjort att vårt folk med jämnmod gått med på att åtaga sig den belastning, som dessa krigsår haft i sitt följe.

Men man skulle nog misstaga sig ganska mycket, om man resonerade som så, att svenska folket i gemen anser de nu rådande förhållandena i fråga om statsutgifter och skattebelastning för normala eller räknade med att för en längre tid framöver bära nu utgående eller t. o. m. ökade skatter. Det är på denna punkt — på vilken herr Skoglund också varit inne i dag — som det är all anledning att göra vissa reflexioner. Ty i själva verket förhåller det sig nog så, att vi, trots de lättnader finansministern i propositionen och nu här i dag siat om skola inträda efter krigets slut, ha att räkna med nära nog samma utgiftsbörda som för närvarande under många år framöver, försåvitt vi icke kunna på något område begränsa statens utgifter. Det kan nämligen mistänkas att vi efter krigets slut kunna ställas inför en »fredskris» med ty åtföljande nya krav på statskassan av ganska stora mått. De ordinarie försvarsutgifterna ha vi i allt fall kvar och den ökade förräntningen å statsskulden, varjämte det ej synes uteslutet att en del andra av krisåren vållade subventions- och kompensationsåtgärder hänga sig kvar även efter fredsslutet. — Här är det måhända många som äro sinnade att göra en parentes i vad det gäller försvarskostnaderna, sedan det en gång blivit fred i världen på nytt, och vi då ha vår frihet som demokratisk stat.

Det är kanhända ingen anledning att söka fördjupa sig i detta spörsmål nu, men så mycket kan man väl ändå säga, att den försvarsordning, som vi förra året antogo, just inte är vidare lämpad för en reducering i hastigare takt. För min del var jag emot ett fastläsande av denna på sätt som skedde, men sakenskapen var ju mån om att få en organisation till stånd, på vilken man kunde bygga för framtiden. Och det torde inte bli lätt att lösa vad som nu för var dag allt starkare bindes i detta avseende. Utbyggnaden pågår ännu som bäst, de ordinarieanställdas antal ökas oavbrutet och flottbyggnadsprogrammet omjusteras till förmån för effektivitetens stärkande först sedan efter allt att döma nu pågående krig är slut. Men, kan man ju fråga, vad är det anledning att sörja över detta i dagens situation, då ändock ingen kan komma fram med några förslag om väsentligare nedskärningar av budgeten just nu? Var dag får väl ha sin egen plåga, och om framtiden kunna vi för övrigt ingenting med bestämdhet veta. Den som har lust att gnälla över det finansiella läget borde väl först och främst söka visa vad som kan göras för att nu bringa ned utgifterna. Det har för övrigt frågats här i dag från ett par talareshöjd, vad besparingsberedningen, som blivit tillsatt för att söka åvägabringa besparingar, har kunnat åstadkomma eller om den haft eller har något alternativ till det budgetförslag, som nu föreligger. Då jag råkar tillhöra denna beredning borde det stå mig fritt att i varje fall söka påvisa vad som kan nedprutas eller vad som kan anses vara överflödigt i Kungl. Maj:ts äskanden.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Låt mig då först som sist säga, att vilket som helst besparingsarbete, som skall ha utsikt att lyckas, måste som bakgrund ha den inställningen från regeringens och riksdagens sida, att det är nödvändigt att besparingar vidtagas. Är en sådan inställning ej till finnandes lönar det sig ganska litet att ta itu med några besparingsförslag av större mått. Besparingsberedningen har redan från början av sitt arbete haft en ganska övertygande erfarenhet av att talet om besparingar i själva verket inte har djupare rötter än att det gärna kan få sparas på alla områden, där sparandet inte åstadkommer några nämnvärda förändringar i minskad effekt på de områden det gäller. Även de allra blygsammaste besparingsförslag, som beredningen framlagt, ha i regel — om de nu överhuvud kommit fram för riksdagen — behandlats med mycket ringa förståelse. Departementscheferna ha ängsligt gått omkring dem, ämbetsverken ha i de flesta fall spjärnat emot, och riksdagen har med mer eller mindre snirklade motive-ringar avfärdat dem. Såväl regering som riksdag ha i stället även under senare år med friskt mod gått in för ytterligare utgifter av inte alltid så oundgängligen nödvändig karaktär.

Under sådana förhållanden är det tämligen hopplöst att ta upp stora besparingsförslag på hundratals miljoner kronor, vilket nu skulle behövas för att åvägabringa någon effekt, och presentera dem för riksdagen. Om man inte finner gehör för de små besparingarna, hur skall man då kunna vänta att finna gehör för de stora? Försvaret är tabu, och alla våra statliga välfärdsanordningar och prestationer till allmänhetens betjänande vill man inte rucka på. Varje större ingrepp på dessa sistnämnda områden skulle ju bara komma att stämplas som den svartaste reaktion. Detta har också herr Vougt i dag omvittnat. På vad skall man då spara?

I känslan av detta har besparingsberedningen mest fått hålla sig till rationaliseringsåtgärder med resultat på längre sikt och i övrigt sysslat med besparingar av mindre omfattande karaktär. Då om någon vecka vårt slutbetänkande kommer att föreligga, skall det dock visa sig att vi även sträckt oss en smula längre, och statsutskottet och riksdagen få då tillfälle att visa oss större bevägenhet än hittills. Troligen blir väl emellertid omdömet detta, att vi misslyckats i våra strävanden att åstadkomma något betydande i besparingsväg. Om orsakerna härtill kunna vi sedan tvista.

Men varför har jag då begärt ordet här i dag i denna fråga, då jag ej kunnat komma fram med några positiva förslag om begränsning i den framlagda budgeten. Att jämma sig över saker och ting, som man inte kan göra något åt, ger ju ingen behållning. Egentligen har jag redan förut i mitt anförande här varit inne på en del av de ting, som göra att frågan om besparingar inte får tystas ned, hur illa den än gör sig i nuvarande läge. Ty fastän de väldiga försvars- och beredskapskostnaderna onekligen haft den psykologiska effekten på vårt folk, att man menar, att när sådana summor måste offras på dessa områden, är det inte lönt att söka spara på andra, så kan det dock inte hjälpas att, trots finansministerns optimistiska syn på förhållandena, man här och var ute i landet frågar sig, hur det hela till slut skall klaras upp. Toppbeskattning av förmögenheten och en eventuell värdestegringskatt hägra ju visserligen för en del som räddningen, men även om dessa omtvistade skatter skulle komma att genomföras, så åstadkomma de i netto ej sådana summor, att den onormalt höga ordinarie beskattningen kommer att i större grad lättas. Det är nog inte heller utan att man funderar över om vårt näringsliv skall kunna visa sig tillräckligt starkt att med nuvarande skattebelastning allt framgent uppehålla den standard, som förkrigsårens goda konjunkturer möjliggjorde. Ytterst är det väl nämligen på landets produktion av förnödenheter för folkförsörjningen och exporten, som vår allmänna standard vilar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Kostar detta krig ingenting för vårt lands del — utöver inknappningen på vissa varor — i åtstramad levnadsstandard, då är ju allt gått och väl. Men tvingas måhända inte även vi att vara med om även andra inknappningar? Om man under högkonjunkturen före kriget hade påstått att vi då, i t. ex. 1938/39 års budget, skulle kunna pressa in ytterligare 500 miljoner kronor ökade försvarskostnader och därtill 200 miljoner kronor ökade förräntningskostnader å statsskulden med fortsatt bibehållande av alla de utgifter, som denna budget då i övrigt omslöt, så skulle nog vårt folk förnekat en sådan möjlighet. Nu stå vi under de närmaste åren inför denna möjlighet jämte nya möjligheter till ytterligare belastning på grund av krisens sviter. Är det inte då anledning att möta detta läge med öppna ögon och från regeringens och riksdagens sida låta vårt folk veta hur situationen ter sig. Ty även om i det föreliggande budgetförslaget vissa ansträngningar gjorts för att hålla tillbaka anslagsäskandena från ämbetsverken med den kända motiveringen »på grund av det statsfinansiella läget», så saknas dock allt fortfarande den allvarligt varnande röst, som från ansvarigt håll kunde förväntas göra sig hörd ut över landet, att sparsamhet även för statens del nu är av nöden.

Det är givetvis mycket behagligare att för stunden bibringa folket den uppfattningen, att bara vi se optimistiskt på läget, så går det nog bra. Men en enskild företagare skulle under liknande förhållanden, om han kände ansvar, finna det angeläget att för sin familj klargöra vad som komma skulle och söka framhålla nödvändigheten av att vissa inskränkningar i anspråken måste vidtagas i tid. Herr finansministern har visserligen i sina uttalanden understrukt vikten av att den enskilde nu måste spara för att medverka till att en ödesdiger inflation skall kunna undvikas — en inflation som för övrigt redan är på god väg. Men om staten för sin del inte kan vara med i denna sparsamhetskampanj, så lär den enskilde inte känna sig så värst hågad att följa finansministerns maningar. I själva verket föreligger det ganska stor risk för att den enskilde snart inte längre finner det lönt att spara, ty ju mer han sparar, ju mer lägger herr finansministern beslag på för statens räkning, och kommuner och landsting hjälpa därvid frimodigt till, som herr Hagberg nyss talade om. Det ser ut som om man trodde att det ej finnes några gränser för det allmännas förmåga att bära ständigt stegrade utgifter av skilda slag. Man är på alla håll inkörd i den uppfattningen att sparandet är något gammalt, onödigt påhäng, som vi nu böra ha kommit ifrån, och den enskilde är också snart med på detta resonemang. Inom stora delar av vårt folk, i synnerhet bland ungdomen, går nu en anda av ringaktning för allt sparande. Det är gott om pengar, som inte äro så värst värdefulla längre. Varför skall man inte låta dem rulla? Med en smula optimism kan man alltid möta framtiden. Dessutom får staten hjälpa till att sörja för denna i den mån man inte kan klara sig själv.

Det är denna anda av olust till sparande som jag finner i högsta grad betänklig i nuvarande läge. Ty även om det inte för stunden lyckas oss att vidtaga några stora besparingar, så måste insikten om sparandets nödvändighet hållas levande för statsmakterna, så att de vid varje tillfälle, där en minskning av utgifterna kan stå till buds, göra de allvarligaste ansträngningar att begränsa dem. Men om man som herr Vougt resonerar: Det här går bra, den ekonomiska grunden är god, och vårt land har visat sig rikare än vi trodde, så är det ju tydligt, att folket kan få den uppfattningen, att vi orka så mycket som helst även i fortsättningen och att vi gott kunna vidhålla en optimistisk ståndpunkt utan någon vidare tanke på att spara. Herr Wigforss, säger herr Vougt, har skött finanserna utomordentligt i tio år, och detta måtte väl vara bevis nog för att han sköter dem bra även i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fortsättningen. Men det finns ju folk, som skött sina finanser i långt mer än tio år och som vi ansett ha skött sig bra och ändå kommit på obestånd till slut. Herr finansministern själv sökte till och med här i dag förklara, att han i finansplanen sökt avhålla sig från optimistiska ståndpunkter. Han sade till och med, om jag inte hörde fel, att han inte hade någon ståndpunkt alls, och på slutet stack nästan en pessimistisk aning fram i hans uttalande. I radio den 11 januari på kvällen lät det nog emellertid ganska optimistiskt för den stora publiken. Denna är dock, såvitt man kan avlyssna stämningarna, inte så alldeles övertygad om att framtiden blir så ljus ekonomiskt sett. Man har en del reminiscenser kvar av den gamla uppfattningen, att »ju mer man lånar ju mer blir man skyldig». Och när man inte längre kan låna, är det fara värt, att man har kommit dit herr finansministern någon gång 1928 talade om att man eventuellt kunde komma: där man till och med föredrog de mindre goda sociala förhållandena, därför att de voro »lika för alla». Nu kan man givetvis resonera som en talare i första kammren i dag — jag var inne där ett ögonblick. Det var herr Ström, och han sade, att socialvårdskommittén nu håller på att avskaffa fattigvården, och fortsatte helt patetiskt: »Vi vilja icke veta av någon fattigvård längre i vårt land.» Detta är ju en synnerligen vacker tanke, men är det inte litet mycket begärt i en tid, då hela världen tycks hjälpas åt att göra hela mänskligheten utfattig, att vi i vårt land kunna säga, att vi icke vilja veta av någon fattigdom?

Bakom det tal om sparsamhet, som jag för, ligger egentligen ingenting annat, herr talman, än detta, *att vi skola sträva efter att inrikta oss så i en hård tid, att tiden framöver inte blir ännu hårdare.* Om detta är ett »onödigt jämmerackompanjemang», så får jag väl hålla till godo med en sådan tydning. Jag tar den, herr talman, med ro.

Fru Västberg: Herr talman! Jag skall gå direkt in i den fråga jag vill beröra. Det gäller barnen och deras värld, som nu hotas från alla håll. Jag vågar inte tänka på de miljoner barn som finnas i krigets länder, vilkas tillvaro ödelägges eller fördystras av det totala kriget, barn som bombas ut från sina hem och berövas allt de hålla kärt, barn som bli märkta av krigets grymhet för hela livet. Denna olycka vilar över oss alla som en mycket tung börda, och vi vändas över att kunna göra så litet för att lindra den, ännu mindre för att kunna hindra denna olycka. Nu är det naturligt, att jag just här inte går längre än till våra egna barn och till frågan om hur vi skola kunna skydda dem mot krisen och dess nöd. Även här kunna vi faktiskt just nu göra så litet, då vår frihets värn kräver så mycket, och vi bli allt fattigare med var dag som kriget varar. Därför få vi emellertid inte försumma att göra det bästa möjliga för att hjälpa och skydda barnen, det värdefullaste vi ha och som vi måste rädda över till framtiden.

Jag vill först och främst tacksamt erkänna, att regeringen, trots nödvänget att spara och skära ned på alla håll i syfte att stabilisera vårt penningväsen och avstyra en okontrollerad inflation, farit mycket varligt fram mot barnen. Så är ju fallet, om vi titta på prisrabatterna, familjebidragen, barnavården och barnbidragen, skolbarnsbespisningen och mödrahjälpen för att nu nämna några nära till hands liggande exempel. I fråga om mindre bemedlade barns sommarvistelse på landet förefaller det av statsverkspropositionen, som om anslaget ökat med 100 procent till jämnt 1 miljon kronor. Allt detta och mycket annat äro vi naturligtvis glada och tacksamma för och dubbelt belåtna, då det sker i en så påfrestande kris som den vi nu uppleva.

Det är ändock ett par frågor som jag nödgas taga upp redan på denna tidpunkt av riksdagen, då jag anser deras vikt och betydelse ur mina synpunkter

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

påkalla uppmärksamhet. Den ena frågan, barnkrubborna och hemhjälpnen, vill jag efterlysa. Jag har inte hittat ett ord om dessa saker i statsverkspropositionen, och jag vet heller ingenting om huruvida regeringen ämnar förelägga årets riksdag något förslag i ämnet. Det är om detta jag vill ha klarhet. Redan den Wohlin-Myrdalska befolkningskommissionen lade fram ett förslag om statsbidrag till barnkrubbeverksamheten. Behovet av moderna barnkrubbor och dagvårdshem var redan då stort, men nu mer än fem år efteråt är behovet ännu mycket större. Detta framgår bl. a. av den undersökning, som vi gjort inom socialdemokratiska kvinnoförbundet, liksom också av en del mer eller mindre officiellt material. Annars skulle man kunna säga, att känd sak är så god som vittnad. Nu under krisen med dess brist på arbetskraft med åtföljande ökade krav på kvinnorna för arbete utom hemmet på nya förut icke prövade områden är det ju självklart, att behovet stigit ytterligare. Man begär i vår tid mera kvinnlig arbetskraft utom hemmet, och man önskar samtidigt en ökad nativitet. Båda dessa önskemål äro legitima och värda beaktande. Vårt land behöver såväl flera barn som mera arbetskraft, om vi skola klara oss genom krisen och önska en ljusare framtid. Men då måste vi också ta större krafttag att värna om barnen och skydda släktets mödrar, och det göra vi tyvärr inte alltid, icke ens i normala tider och ännu mindre nu i kristider, och därför ha vi också orsak att oroas. Hela kvinnovärlden är enig om att vi måste råda bot för de nuvarande svårigheterna, och kvinnorna i alla partier ha också begärt, att samhället skall ingripa. Vi ha sett, hur utearbetande mödrar få jaga efter plats på en barnkrubba. Vi ha sett, hur fattiga mödrar nödgats avstå från arbete och inkomst, ja, till och med ta understöd av det allmänna, därför att de icke kunna taga emot erbjudet arbete på grund av att de icke kunna placera sitt barn på något dagvårdshem. Vi veta, hur i vissa yrkesgrupper kvinnorna sakna möjlighet att få kvälls- och nattvård åt sina barn; och många hemarbetande kvinnor, som ha barn vägra av naturliga skäl att utbilda sig för industriell beredskap, innan samhället eller industrien ordnat frågan om dagvården för barnen. Samma svårighet är det också i fråga om hemhjälpnen, massor av mödrar äro förtvivlade över det ohållbara läget och veta sig inte någon levande råd hur frågan skall kunna lösas. En radikal lösning av daghems- och barnkrubbeproblemet skulle betyda en mycket stor lättnad även för frågan om hemarbetskraftens ordnande, fastän denna senare fråga är av den angelägenhetsgrad, att den borde lösas på ett förnuftigt sätt så fort som möjligt.

Vad frågan om barnkrubbor och dagvårdshem angår förefaller det mig av tidningsuppgifter att döma, som om befolkningsutredningen hade en utredning klar och ett förslag utarbetat. När förslaget kommer hoppas vi på ett snabbt initiativ av regeringen, och närmast då socialministern, så att vi redan vid denna riksdag kunna fatta ett beslut. Jag kan icke tänka mig, att socialministern, som inte bara har att tänka på barnens och mödrarnas bästa utan som också har att ytterst ansvara för att det icke saknas kvinnlig reservarbetskraft, reser hinder i reformens väg. Jag kan icke heller tänka mig, att herrar Bagge, Domö och Ewerlöf lika litet som herrar Andersson i Rasjön och Bergquist, vars kvinnliga valtalare i höstas försäkrade, att det var en hjärtesak för högern och folkpartiet att få frågan löst, anse sig böra sätta käppar i hjulet. Det finns problem, som inte ens direktör Söderlund får stoppa, och ett sådant problem är just detta, att samhället måste skydda barnen, när det självt begär kvinnornas arbetsinsats.

Då jag nu vill ha klarhet i frågan, innan motionstiden är slut, ber jag att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa ett par frågor: Kan herr statsrådet svara på frågan, huruvida proposition om statsbidrag till

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

barnkrubbeverksamheten kommer i år, och ämnar herr statsrådet till årets riksdag framlägga proposition om den sociala hemhjälpsfrågans lösning?

En annan fråga som jag har på hjärtat gäller skolbarnsbespisningen. Genom ecklesiastikministerns djärva och raska grepp på frågan i fjol gick riksdagen utan vidare med på att höja anslaget till 1 miljon kronor. Men beloppet var redan då alldeles för litet, och sedan har krisen härjat ytterligare i barnfamiljerna och ökat riskerna för hälsan hos det unga släktet genom dålig och otillräcklig föda. Skolöverstyrelsen har även ansett motiverat att begära en höjning av anslaget till 1½ miljon kronor. Statsrådet har inte tagit ställning ännu i frågan och nöjt sig med att i avvaktan på en särskild proposition i ärendet taga upp de gamla beloppen i budgeten. Jag vill redan nu säga, att jag anser, att båda dessa belopp, var för sig eller båda tillsammans, äro orimligt för låga i förhållande till det behov som finns på området. Som hela livsmedelsläget förskjutit sig under senare tid är denna fråga nu mindre betydelsefull ur familjeekonomisk synpunkt än ur barnnäringssynpunkt, och ytterst är man i dessa livsmedelsknapphetens tider brydd för hur man skall kunna få ut det mesta möjliga för att upprätthålla en god näringsstandard åtminstone hos skolbarnen. Nu hör jag icke till dem som anse, att en kvinna som blivit husmor av naturen skall kunna allt i fråga om hemvård och hushållning, och i kristid ha vi alla mycket att lära även i fråga om födoämnen och matlagning m. m., såvida vi skola kunna få ut det mesta ur närings- och ekonomisk synpunkt av våra fattiga tillgångar på livsmedel och pengar. Det är ju också ett genom officiella undersökningar konstaterat faktum, att i många av de mest behövande hemmen sakna husmödrarna förmåga att på ett rationellt sätt utnyttja de små ransonerna och tillgängliga varor. Men också husmödrar i bättre situerade hem sakna ofta möjlighet att ge sina barn den hälsokost de behöva.

Den Wohlin-Myrdalska befolkningskommissionen föreslog på sin tid i sitt stora näringsbetänkande, att samhället skulle införa ett hälsomål om dagen åt alla skolbarn. Många vägande skäl anfördes av kommissionen för denna reform, det viktigaste och mest pennnigkrävande av denna kommissions många förslag i syfte att hjälpa barnfamiljerna på ett rationellt sätt. Alla dessa då anförda skäl ha samma och kanske ännu större styrka den dag som i dag är. Men till detta kommer nu också, att vi ha kris och livsmedelsbekymmer. Vi ha det framför allt i städerna och på industriorterna men, att döma av de rapporter vi fått från de socialdemokratiska kvinnoklubbarna, även bland stora befolkningsgrupper långt ute på landsbygden. Jag behöver väl inte i denna församling hänvisa till vad olika näringsexperter ha att anföra i fråga om födans rätta sammansättning med hänsyn till våra begränsade resurser. Vi skulle få ut mera av våra livsmedel och vi skulle få större valuta för våra slantar till nytta för det unga släktet, om vi kunde servera ett hälsomål om dagen i våra skolor. Till denna synpunkt kommer, att arrangemanget skulle lätta många husmödrars bekymmer med passning och mat åt skolbarnen, en synpunkt som inte alls bör underskattas i tider, då samhället i ökad utsträckning och med stegrad skärpa ställer krav på att även hemkvinnorna skola ta arbete utom hemmet. Man kan ju här skylla på att man inte kan ordna med lokaler eller skaffa folk att sköta serveringen överallt, och det går ju inte heller att förneka, att det kan bli ganska svårt på sina håll att ordna saken. Men å andra sidan kunna vi gott pruta av på våra krav på högsta standard och komfort, när det gäller att lösa ett aktuellt krav i en kristid. Det kan väl icke vara sämre att servera en tallrik varm soppa eller mjölk och smörgås e. dyl. i skolsalen än att barnen skola sitta på galoschhyllan i vestibulen och äta frusna smörgåsar? Med god vilja och riktigt handlag bör man kunna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

uträtta en hel del utan alltför vidlyftiga arrangemang, då vi i dessa tider i allt större utsträckning måste ekonomisera både med våra arbetskrafter och våra livsmedel. Därför anser jag, att skollunchen måste uppmuntras av samhället genom rikligare bidrag från staten, och här är det främst en fråga om att på det mest ändamålsenliga sätt utnyttja de knappa tillgångar som vi ha. Nu vet jag icke, om statsrådet Bagge eller regeringen i sin helhet ännu tagit ståndpunkt i denna fråga, men jag har velat begagna tillfället att i denna remissdebatt om statsverkspropositionen enträget få vädja till regeringen att vara generös, när det gäller att garantera våra skolbarn ett hälsomål om dagen.

Det har tidigare här talats så mycket om vår ansträngda budget och nödvänget att spara — och detta är ett tal som jag förstår och uppskattar — men på ett område vägrar jag alldeles bestämt i vändningen och slår dövörat till: om det gäller besparingar, som kunna gå ut över våra barns hälsa och bästa.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Det är med stort intresse, som jag åhört denna remissdebatt, och jag får säga, att det också skett med glädje, därför att jag i dag icke kunnat förmärka samma fräna toner mot jordbrukarna som vid höstriksdagen. Det är som sagt glädjande, och jag skulle vara ännu gladare, om jag visste, att alla konsumenter i sitt hjärta hade ändrat uppfattning. Jag måste emellertid betyga, att det icke är lika fridfullt ute i landet bland jordbrukarna. Där råder ännu en viss jäsning och detta till stor del på grund av förseningen i regeringens prisbesked. Statsministern sade, att det var av psykologiska skäl, som regeringen hade dröjt med sitt prisbesked. Jag förstår, att när statsministern säger detta, tänker han endast på konsumenterna, under det att han lämnar producenterna helt å sido. Om han hade tänkt på producenterna på samma sätt som på konsumenterna, hade han icke längre kunnat anse, att detta dröjsmål var psykologiskt riktigt, ty då skulle han ha insett, att genom detta dröjsmål uppstod en irritation ute i landet, som man icke vet hur man rätt skall kunna dämpa.

Det förhåller sig också så, att jordbrukarna tycka, att deras verksamhet icke blir belönad på ett sådant sätt, att de bli jämställda med andra. Det har förut i dag påpekats, att av hela nationalinkomsten, cirka 14 miljarder, komma endast 2.5 miljarder på jordbrukarklassen, som dock omfattar omkring 30 procent av hela befolkningen. Det är givet, att man icke under sådana omständigheter kan vara särskilt belåten.

Jag tycker också, att i dessa tider, när vi äro så gott som helt hänvisade till vårt lands egen produktion, skulle det vara angeläget för regeringen att försöka vidtaga åtgärder för att på allt sätt stimulera den produktion, som kan åstadkommas. Jag tror, att om de 22 öres höjning av fläskpriset, som livsmedelskommissionen begärde, hade blivit godkända av regeringen, skulle det ha gjort betydligt för att öka fläskproduktionen. Jag skulle tro, att konsumenterna gärna skulle ha burit denna lilla ökade kostnad, ty med nuvarande ransonering skulle denna lilla höjning med 22 öre per kilo ha betydligt litet för varje invånare.

Det har sagts, att vi jordbrukare skulle ha fått full kompensation och mer därtill. Det var ju detta, som statsministern ville göra gällande, att konsumentgrupperna hade fäst sig vid, när det gällde uppgörelsen om ramavtalet. Jag betonade emellertid under höstriksdagen, och herr Svensson i Grönvik upprepade det i dag, att vi jordbrukare ha för levnadskostnadshöjningen fått samma kompensation som lantarbetarna, vilka ju ha fått precis samma kompensation som vanliga andra inkomstagare, alltså med 50 procent, för lev-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nadskostnadernas ökning. Man har härvidlag förväxlat täckningen av stegringen i produktionskostnaderna och täckningen för stegringen av levnads-kostnaderna. Detta är emellertid två helt skilda saker, som icke böra förväxlas. Jag vill därför än en gång betona, att vi jordbrukare icke ha erhållit större täckning för levnadskostnadernas ökning än andra inkomsttagare.

Om man fortfarande skall tilldela jordbrukarna lön för deras möda efter den kostnadsram, som man har fastställt för jordbruket, så tror jag, att det för de mindre jordbrukarna kommer att bli sämre och sämre undan för undan. Denna kostnadsram verkar nämligen på det sättet, att de större jordbrukarna, som ha ganska mycket att sälja, få större och större ökning av sina inkomster, under det att de mindre jordbrukarna icke alls få någon ökning eller kanske till och med mindre än vad de förut ha haft. Under sådana omständigheter är den oro mycket förklarlig, som särskilt gjort sig gällande uppe i Dalarna, som ju är ett typiskt småbrukarområde. Dessa småbrukare ha lagt märke till att deras inkomster undan för undan ha minskats, och jag förstår därför mycket väl deras reaktion inför den situation, som uppstått, även om jag icke anser, att den väg, som de valde, då de proklamerade mjölkstrejk, var den bästa vägen för att nå ett bättre resultat. Jag tror emellertid, att det vore önskvärt, om statsmakterna, när det nästa gång blir fråga om prissättningen på jordbrukets produkter, ville tänka sig litet mera in i hur denna prissättning verkar och hur nödvändigt det är att försöka få sådana priser, att jordbrukarna kunna fullgöra sitt arbete med mera glädje än för närvarande är fallet.

Jag vill också framhålla, att det skulle vara önskvärt, om man kunde få prissättningen bestämd före produktionsårets början, så att jordbrukarna visste, att det och det prisläget kan man med säkerhet räkna med. I så fall skulle det icke bli på samma sätt som under innevarande år, att man riskerar att få sämre betalt, därest man får fram en större produktion. Jag tror därför också, att det skulle vara mycket önskvärt, om regeringen ville fastställa vissa minimipriser exempelvis på vårvete, innan vårbruket börjar. Sker detta, kommer säkerligen den areal, som besås med vårvete, att ökas betydligt, vilket ju också är nödvändigt. Man skulle då säkerligen få större besädd vårveteareal än eljest.

En sak, som också bekymrar jordbrukarna, är arbetskraftsproblemet. Detta problem kommer att bli synnerligen besvärligt, särskilt om den förstärkta försvarsberedskap, som har bebådats, träder i kraft. Vi ha lagt märke till att man nu uttransporterar industriarbetare och invånare från städerna till skogarna för att hugga ved, under det att vissa jordbrukare kallas ut till beredskapen och skola ligga på bevakning. Jag tror, att det vore mycket lyckligare, om man ordnade det på det sättet, att jordbrukets folk fick stanna hemma vid gårdarna och hugga ved och köra ut densamma ur skogarna, under det att dessa »riksarbetare» i stället toges ut för beredskapstjänsten och vakthållningen. Den betalning, som utgår till riksarbetarna, har också väckt mycken opposition ute i bygderna. En arbetare från Stockholm eller Göteborg, som har hustru och fyra barn, erhåller nu 10 kronor om dagen utan att han behöver hugga ett enda vedträ. Det är klart, att detta måste väcka opposition bland andra skogsarbetare, som skola arbeta enligt avtalet och endast få betalt för det arbete, som de utföra.

Om jag sedan skall gå över till det nu framlagda budgetförslaget och framföra några anmärkningar, som jag gjorde mig vid genomläsningen av detsamma, så vill jag dock först yttra några ord i anledning av berättelsen över vad sig i riket tilldragit. Man har ju här i kammaren i dag efterlyst sparsamhet, och det är också detta krav, som jag haft till ögonmärke vid genomläsningen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

av de handlingar, som vi ha fått. I denna berättelse upptäckte jag emellertid, att av lotterimedel hade anslagits nära 3.5 miljoner kronor till teaterverksamhet i bland annat Stockholm och Göteborg. Göteborgs teatrar ha fått något över en halv miljon kronor. Kungl. dramatiska teatern har fått cirka 400,000 kronor, och Operan har fått 1,277,000 kronor. Direktionen för Operan har ju dessutom rätt att uppbära de hyror, som inflyta från fastigheten, och dessa torde belöpa sig till mellan 100,000 och 200,000 kronor. Om man tar hänsyn till att antalet föreställningar per år är ungefär 250, visar det sig, att för varje föreställning betalar staten mellan 5,000 och 6,000 kronor. Jag finner det vara rätt egendomligt, att man skall förfara på detta sätt med statsmedel. Jag anser, att de, som vilja ha nöjet att gå på teatern eller på Operan, böra vara beredda att betala den kostnad, som det för med sig. Jag anser, att det bör övervägas, om icke också lotterimedlen böra överföras på statsbudgeten, så att riksdagen får tillfälle att medverka vid fördelningen av dessa medel.

Går jag så över till statsbudgeten, är det naturligtvis särskilt fjärde huvudtiteln, som väcker ens uppmärksamhet. De 33 miljoner kronor, som kryssarbygget kostar utöver vad förut har beräknats, innebära givetvis en stor misräkning icke blott för dem, som voro emot detta fartygsbygge, utan jag skulle tro även för dem, som ivrade för detsamma. Vad som emellertid kanske är ännu märkligare i propositionen är meddelandet om att man satt i gång byggandet av en minikryssare för en kostnad av 8.2 miljoner kronor utan att riksdagen haft något som helst tillfälle att yttra sig i saken. Denna sak ligger ju helt utanför den plan, som riksdagen i våras uppdrog, när den fattade sitt beslut i försvarsfrågan. Det hade ju icke varit mer än rätt, att riksdagen åtminstone hade informerats om denna sak, när den var inkallad nu i november. Jag förmodar emellertid, att konstitutionsutskottet får tillfälle att titta på detta ärende, när det skall börja sitt arbete.

En annan sak på fjärde huvudtiteln, som också väckt uppmärksamhet, är anslaget till byggnadskostnader för armén, marinen och flyget. När riksdagen fattade sitt beslut i försvarsfrågan i fjol, föreslog tredje särskilda utskottet, vilket uttalande godkändes av riksdagen, att vid anslagsäskanden för byggnader skulle fullständiga ritningar och planer föreligga, så att riksdagen erhöll möjlighet att granska hur pengarna skulle användas. Några dylika ritningar och planer föreligga icke vad gäller flertalet av de nu äskade anslagen. Det finns icke den ringaste antydning om vart exempelvis de 10 miljoner, som begäras för flottan, skola gå. Jag förstår, att om riksdagen vill hålla på sin värdighet blir det ganska svårt för statsutskottet att kunna acceptera dylika förslag.

När man ser, att det skall byggas för cirka 60 miljoner kronor för försvarsväsendet under löpande budgetår, har man så mycket svårare att förstå äskandena under femte huvudtiteln på 70 miljoner kronor, varav 40 miljoner kronor utgöra tertiärlån för byggnadsverksamhet och 30 miljoner kronor avse låneunderstöd för byggnadsverksamhet. För oss landsbygdens folk är det särskilt motbjudande med dessa stödåtgärder för byggnadsverksamheten, när byggnadsfrågan för landsbygden ännu icke blivit löst. Vi komma ju ihåg interpellationerna vid fjolårets riksdag och att det tillsattes en kommitté, som skulle utreda hur det skulle ordnas med denna byggnadsverksamhet. Kommittén blev färdig med sitt förslag i juni månad i fjol, men det dröjde sedan ungefär fyra månader, innan statsrådet tillsatte en förlikningsman, som skulle upptaga frågan till behandling. Strax före jul förelåg också ett förlikningsförslag, men detta har icke accepterats. Ännu ligger alltså byggnadsfrågan för landsbygden olöst, och att under sådana förhållanden vara med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om att bevilja ett 70-tal miljoner kronor för att öka byggnadsverksamheten kan jag icke finna vara vidare tilltalande.

Dessa byggnadsanslag äro ju också till väsentlig del avsedda för städerna. Det är givet, att om man, på detta sätt undan för undan uppmuntrar och gör det bra för städernas befolkning, så kommer dragningen från landsbygden till städerna alltför att göra sig gällande. Jag tror icke, att detta i det långa loppet är lyckligt. Det är bättre att, såsom en talare på förmiddagen sade, i stället ordna det bättre för landsbygden.

Det är emellertid icke endast denna byggnadsverksamhet, som är till fördel för städerna och som suger folk dit, utan samma verkan har också ett annat förhållande, som på förmiddagen diskuterades av flera talare, nämligen dyrortsgrupperingen. Det var ganska intressant att höra, hurusom både högerns och folkpartiets ledare nu voro inne på precis samma linje som den, som bondeförbundet förfäktade i fjol, då vi yrkade på att dyrortsgrupperingen skulle avskaffas. Statsrådet Wigforss försvarade emellertid dyrortsgrupperingen och ville göra gällande, att den var så gott som rättvis, även om han icke sade detta uttryckligen, och han frågade, om det fanns någon i denna kammare, som skulle vilja gå in för att avskaffa dyrortsgrupperingen på det sättet, att de, som bo på de högsta dyrorterna, skulle sänkas ned till de lägsta dyrorternas nivå. Ja, jag vill säga, att jag för min del skulle icke ha något däremot, och för denna ståndpunkt tycker jag mig ha ett ganska gott stöd i ett uttalande av statsrådet Wigforss för några år sedan, då han sade, såsom vi kanske alla komma ihåg, att fattigdomen fördrages med jämnmod, om den delas av alla. Om vi till lägsta dyrort få ned dem. som nu tillhöra högsta dyrort, kanske vi fördra det bättre än när vi såsom nu, se hur bra de högsta dyrorterna ha det gentemot oss. Emellertid har jag icke tänkt mig, att man skulle gå så bröstgänges till väga, att man utan vidare flyttade ned dessa på de högsta dyrorterna till den lönenivå, som förekommer på de lägsta ortsgrupperna. Jag framlade i fjol det förslaget, att man skulle förfara så, att vid eventuell höjning av index skulle tillägg endast utgå å de lägsta dyrorterna, under det att de högsta dyrorterna icke skulle få något tillägg, och att man skulle fortsätta med detta till dess de lägsta dyrorterna nått upp till samma nivå som de högsta dyrorterna. Jag tycker alltjämt, att detta skulle vara en framkomlig väg. När vi i år komma att frambära en motion om avskaffande av dyrortsgrupperingen, komma vi att i densamma begära en utredning om vilka vägar man skall gå för att på mildast möjliga sätt slopa denna dyrortsgruppering. Vad angår dyrortsgrupperingen i skattesystemet anser jag denna vara av den art, att den kan slopas utan vidare. Man skulle alltså ha samma skatteavdrag på de dyraste orterna som på de billigaste, varigenom också staten skulle få betydligt större inkomster än vad den nu får.

I fråga om dyrortsgrupperingen är det emellertid en annan sak, som har synnerligen stor betydelse. Statsrådet Wigforss var också inne på den saken. Det gäller indexberäkningen. Statsrådet ville göra gällande, om jag fattade honom rätt, att de nuvarande indexberäkningarna äro mycket bra och knappast ha några brister. Jag tror dock icke, att han egentligen menade vad han sade, ty då skulle han naturligtvis icke ha tillsatt den utredning, som nu pågår angående ändrade grunder för indexberäkningen. Emellertid får jag säga, att jag tror icke mycket på denna utredning, när man ser vilka personer som blivit insatta i densamma. Av de nio personer, som finnas där, företräda åtta stycken löntagarna, medan endast en person företräder arbetsgivarna. Det vore ju naturligt, om inkomsttagarna, som veta hur beroende de äro av hur denna indexberäkning utfaller, måste känna sig dragna åt det håll, som kommer att gynna dem vid lönesättningen. Det är efter min mening emellertid av vital

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

betydelse, att indexberäkningen blir ändrad. Som det nu är ordnat är det många saker, som ingå i budgeten och som personer få draga nytta av, när löne-kompensation skall utgå. Sålunda har varje familjefader i indexfamiljen rätt att vartannat år köpa en ny överrock. Vi veta ju, att det i dessa tider är ytterst få som ha råd att köpa en ny överrock vartannat år. Vid indexberäkningen får man emellertid tillgodogöra sig den ökade kostnad som de höjda priserna i detta fall innebära. Detsamma är förhållandet med möblemang. Det är ju synnerligen få, åtminstone äldre familjer, som köpa nya möbler. Men i den index som upprättats är ett betydande belopp upptaget just för inköp av möbler. Det är klart, att detta kommer även dem till godo som inte köpa en enda möbel. På samma sätt förhåller det sig med spirituosa. Även i fråga om den erhålles kompensation för de prisförhöjningar som den undergår. Spirituosan har ju, som vi alla känna till, undergått betydande prisförhöjningar sedan världskrigets utbrott, och dessa bli kompenserade även för den som inte tar en enda sup. Det torde alltså behöva vidtagas betydande ändringar vid uppgörandet av index.

Jag ställer mig frågande, när jag läser den kungl. propositionen och när jag hör, hur finansministern försöker göra gällande, att de stora statsutgifterna inte ha någon som helst betydelse för inflationen. Man vet ju, att statsutgifterna nu belöpa sig till över 4 miljarder kronor, och att vår statsskuld under kriget har ökats med mellan 4 och 5 miljarder kronor samt att, när det budgetår, som det budgetförslag vi nu här diskutera avser, gått till ända, statsskulden är uppe i 6 miljarder kronor. Vad betyder detta? Jo, om man gör en jämförelse, så finner man, att hela det svenska jordbruket med hus, skog, ängar, åkrar och allt är taxerat till ungefär 6 miljarder kronor. På dessa fyra år ha vi alltså skuldsatt oss lika mycket som hela det svenska jordbruket är värt, och ändå kan vår finansminister anse, att det icke är någon risk för att denna skuldsättning skall medföra någon som helst inflation. Dessutom gör han gällande, att de rabatter och förmålningsersättningar som nu utgå ej heller skola medföra någon inflation. Men det är ju givet, att de belopp som komma var och en tillhanda som får dessa förmåner, de öka hans köpkraft, och det kan naturligtvis också i sin tur medverka till inflation.

Jag hörde, hur herr Vougt sade, att det inte är tänkbart, att man kan rucka på dessa förmåner, men jag hoppas ändå, att herr Vougt vill vara med om att de skola utgå rättvist till alla som ha behov av dem. Så är emellertid icke nu förhållandet. Vi känna till, att en jordbrukare som har en egendom taxerad till mellan 10,000 och 20,000 kronor kan få dessa förmåner, under förutsättning att hans beskattningsbara inkomst icke uppgår till mer än 250 kronor. Andra få däremot del av desamma, när deras inkomst uppgår till 750 kronor. En jordbrukare som har en gård taxerad till ett belopp överstigande 20,000 kronor erhåller intet som helst tillskott av ifrågavarande rabatter, även om han icke äger ett öre. Även om hans gård är skuldsatt till hela sitt värde, lyckas han ändå icke få någon rabatt, icke ens om han har många minderåriga barn. Jag hoppas, att dessa orättvisor måtte kunna utjämnas. Vi påtalade från bondeförbundshåll redan i fjol dessa orättvisor, och vi komma igen i år och kräva, att det skall vara full rättvisa mellan landsbygd och städer.

En annan sak som förvänat mig är, att finansministern, när han är så rädd för att öka köpkraften, kunnat komma på den idén att låta de gamla pensionärerna få ökade pensioner. Det medför också en ökning av deras köpkraft. Jag vill ju säga, att jag inte tycker, att man skall försöka göra en skillnad mellan dem som varit statstjänare och andra människor. Dessa statstjänare få den pension som de äro berättigade till enligt sitt avlöningsreglemente och för vilken de erlagt avgifter. Jag tycker inte, att det är riktigt, att man särskiljer

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

denna klass och särskilt omhuldar den, under det att andra, som kanske t. o. m. äro mycket mer i behov av stödåtgärder, icke komma i åtnjutande av motsvarande förmåner. Jag hoppas därför, att finansministerns ytterligare övervägande av denna fråga skall resultera i att han icke framlägger någon proposition i detta ärende. Då tycker jag, att det föreligger mera skäl till att anslaget på sjätte huvudtiteln beträffande ersättning för vintervägsunderhållet höjes. Där har ju, enligt vad som framgått av propositionen, statsrådet tänkt sig att gå in för nya grunder, som skulle medföra ett minskat tillskott för lantbrukarna och för andra som bo på landet och betala vägs katt. Dessa bidrag ha förut utgått på det sättet, att de beräknats efter föregående års kostnader för vägs underhållet. Nu ha vägsstyrelserna i det statsförslag som i fjol upprättades räknat med att bidraget skulle utgå efter de gamla grunderna. Herr statsrådet nämner emellertid nu, att han tänker föreslå, att bidraget skall utgå efter andra grunder. Det är mindre snö i år, och då blir det billigare för staten, om man beräknar bidragen efter årets kostnader i stället för efter fjolårets. Detta är att direkt frånhända landsbygdens folk, vad det kan ha berättigade krav på, och jag hoppas, att statsrådet icke framlägger ett förslag som upptar sådana grunder utan ett förslag som håller sig till de grunder som förut gällt. Detta spelar ju icke heller så stor roll, då staten nästa år skall överta vägs underhållet. Skulle det då finnas kvar några behållningar hos vägsstyrelserna, kommer detta staten till godo i alla fall.

Här har i denna debatt särskilt från statsministerns sida talat om att man skall sträva efter att få sammanhållning. Jag för min del är också angelägen om att denna sammanhållning skall komma till stånd och äga bestånd. Men vill man denna sammanhållning, då skall man icke försöka att utskilja en grupp och sätta den i ett sämre läge än de andra, utan alla böra ha sin rättmätiga del i folkhushållets tillgångar. Ja, herr talman, det är dessa erinringar jag velat göra vid remissen av denna proposition.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Wiberg**: Herr talman! Finansministern avslutar sin allmänna inledning till årets statsverksproposition med en utblick mot en framtid, vars konturer vi än så länge endast dunkelt kunna skönja. Han uppställer såsom mål för den ekonomiska politiken, att vårt folk skall söka undgå en allmän och bestående utarmning. Och han ser som en förutsättning härför, att våra egna personliga och materiella tillgångar tagas fullt i bruk. Om detta skall lyckas, förklarar finansministern, beror väsentligen på oss själva, på vår egen insikt, vilja och organisationsförmåga.

Jag finner vad finansministern här har yttrat vara värt att beaktas och läggas till grund för en fortsatt diskussion, och det är att hoppas, att en sådan också kommer i gång och kan lämna en belysning av de många problem, som möta vid övergången till en fredshushållning. Vad krigstiden har lärt Sveriges folk är väl i första hand värdet och vikten av enighet och samverkan. Detta gäller icke minst den ekonomiska politiken. Det har många gånger omvittnats, att t. ex. statsmakternas strävanden att moderera prishöjningarna och lönerörelserna knappast skulle kunnat leda till resultat, om de icke understöts av de stora producentorganisationernas och de fackliga sammanslutningarnas strävanden i samma riktning. Även lösningen av de viktiga produktiva uppgifter, som upprustning och ersättningsproduktion ha ställt oss inför, ha varit bevingade av ett lojalt tillmötesgående från företagarna och deras sammanslutningar. Icke minst viktigt har det varit, att inom och mellan organisationerna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

särintressen kunnat elimineras till förmån för det samfällidas nytta. Ju längre kriget varar och ju hårdade restriktionerna förmärkas desto större bli givetvis påfrestningarna på den inre ekonomiska fronten.

På senaste tiden ha framträtt försök att uppkonstruera motsatsställningar mellan olika ekonomiska grupper inom vårt land. Detta gäller icke förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. På det området ha vi under hela denna kristid tack vare en klok och insiktsfull ledning på ömse håll fått åtnjuta en arbetsfred, vars betydelse helt enkelt icke kan överskattas. Däremot kan man konstatera till synes planmässiga försök att hos jordbrukets folk skapa missstämning mot industrien i detta ords vidaste mening och dess anställda. Det är angeläget, att man uppmärksammar denna fråga, och detta så mycket mer, som en motsatsställning, enligt mitt sätt att se, vore i hög grad uppkonstruerad. Om det finnes bristande förståelse mellan dessa folkgrupper och näringar, bottnar denna företeelse enligt min mening i otillräckliga kunskaper och otillräcklig insikt om den andra partens betingelser och uppgifter. Den jordbrukande befolkningen känner icke rätt de svårigheter, varmed både industriens ledare och dess arbetare ha att kämpa. Och å andra sidan finnes på industrihåll en kanske ännu större okunnighet om jordbrukets bekymmer. Jordbruket har likaväl som industrien sin råvaruknapphet, och den har därtill en brist på arbetskraft, vartill industrien aldrig haft något motstycke. Det svenska jordbruket har visserligen under det senaste decenniet i hög grad åtnjutit statsmakternas stöd och uppmuntran, men det vore en felsyn att betrakta dessa åtgärder som sociala stödaktioner utan nationalekonomiskt berättigande. Jordbruket är ekonomiskt sett lika nödvändigt och lika motiverat som någon form av industri i detta land. Den gamla satsen, att bondens nöd är allas nöd och att när det går bonden väl ha alla det bra, har än i dag sin fulla giltighet. I diskussionen om de ekonomiska efterkrigsproblemen har redan skymtat tankegångar från slutet av 20-talet, vilka gå ut på att ett merpris på de inhemska lantmannaprodukterna utgör ett handikap för vår industri, en subvention från industrien till jordbruket. Detta resonemang måste kritiskt skärskådas, och det får framför allt inte läggas till grund för några förhastade åtgärder. Det andra världskriget har givit oss en repetition av vad vi lärde redan av det första, nämligen att de materiella huvudförutsättningarna för att vi överhuvud taget skola existera som ett fritt och oberoende folk är, att vi ha dels ett starkt försvar och dels en tryggad folkförsörjning. Detta innebär, att jordbruket är för oss lika viktigt som försvaret, och det oriktiga i den tillspetsade frågeställning, som man hörde för 10 eller 15 år sedan, nämligen om vi ha råd att ha ett jordbruk, har i dag gått upp för alla.

Vi kunna varken undvara jordbruk eller industri. Men liksom vi med allt fog och i stigande utsträckning resa kravet på en ekonomisk användning av de medel, som nedläggas på försvaret, så ha vi samma skäl att kräva effektivitet av jordbruk och hemmamarknadsindustri. Rationaliseringskravet är lika berättigat och lika aktuellt för bådadera som någonsin för exportproduktionen. Även från jordbrukarhåll erkännes också numera, att om statsmakterna å sin sida inte vilja tillstödja, att jordbruket ånyo skall nedsjunka i den depression, varunder det led i slutet på 20-talet, så måste jordbruket i gengäld genomgå en oavslutlig rationaliseringsprocess.

För det svenska näringslivet överhuvud taget är det en av de viktigaste uppgifterna i dagens läge att se till, att det möter en kommande ekonomisk fredskris så välutrustat, så modernt och så effektivt som någonsin är möjligt. Äro statsmakterna för sin del beredda att erkänna det berättigade i denna strävan och skapa de allmänna ekonomiska betingelserna därför? Jag ställer denna fråga i första hand till finansministern. Han är säkerligen medveten

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om den fruktansvärda konkurrens, som vi när kriget är slut ha att vänta från andra länder. Där träffas redan nu mitt under brinnande krig vittgående åtgärder för att höja företagens och näringarnas prestationsförmåga och göres långtgående planering för att efter kriget höja konkurrenskraften. I stället för bombade eller sönderskjutna fabriker komma moderna komplex med nya, moderna maskiner att uppstå. Vi måste vara beredda att möta konkurrensen från dessa. Här hemma ha vi den stora förmånen att arbeta under i stort sett fredliga förhållanden; vi ha en chans att inte bara hinna ikapp utan även få ett försprång framför våra konkurrenter. Ur finansministerns anförande i statsverkspropositionen tror jag mig emellertid kunna utläsa ett visst ogillande av det svenska näringslivets investeringsverksamhet. Finansministern tycks mena, att den i onödigt stor utsträckning binder arbetskraft, materiel och kapital. Jag kan försäkra finansministern, att de allra flesta industrimän och jordbrukare, som använda sina tillgångar på detta sätt, göra detta i målmedveten avsikt att säkerställa sina företags framtida bestånd och konkurrenskraft. Många kunna emellertid icke göra det i den utsträckning som vore önskvärdt, eftersom det ofta är omöjligt att uppbringa både de erforderliga maskinerna och byggnadsmaterielen. Ökade möjligheter borde i dessa fall skapas att avsätta likvida medel, som när kriget en gång är slut omedelbart kunna användas för att genomföra eller fullfölja eftersatta investeringsuppgifter.

Vad prispolitiken, tillspetsad till ett legalt prisstopp, beträffar fruktar jag, att man här går alltför stelt fram med påföljd, att intresset för nya ekonomiska insatser för att upptaga nya tillverkningar och att exploatera nya idéer starkt hämmas. När det är nödvändigt med prisstimulans för att få fram en ökad produktion böra de prisövervakande myndigheterna icke rygga tillbaka härför. En prismetod, som gör tillverkningen förlustbringande, kan ej ligga i statens intresse.

Tillåt mig också tillägga, att i ett system med prisstopp samt löne- och utdelningsspärr hör krigskonjunkturskatten icke hemma. Utgör inte denna skatteform ett indirekt erkännande, att man i grund och botten inte tror på systemets hållfasthet; och vidare, ju längre bort vi komma från utgångsläget, desto svårare är det att avgöra, huruvida de merinkomster, som framkomma i förhållande till basåret, äro verkliga av kriget förorsakade inkomstökningar. Då härtill kommer, att denna skatt direkt premierar en oekonomisk användning av rörelsevinster, förefaller det mig uppenbart, att den numera förlorat varje spår av berättigande. Den väger ej tungt i statsfinanserna, men dess indirekta verkan att stäcka viljan att taga risker och hämma företagsamheten har stor räckvidd. Den är ett ogräs i finansministerns örtagård, och det är att hoppas, att den vaksamme trädgårdsmästaren snarast sätter spaden till roten och rensar bort den. I detta sammanhang ber jag däremot få uttrycka den förhoppningen, att finansministern icke skall skjuta undan tanken på en tidskriftsbeskattning. Det skäl emot en sådan skatteform som hittills ansetts avgörande torde ha varit tekniska svårigheter, men jag föreställer mig, att finansministern kommer att finna, att de ingalunda äro honom övermäktiga.

Till sist ber jag, herr talman, att få ge min fulla anslutning till herr Skoglund's i Doverstorp deklaration, att det nuvarande höga skattetrycket icke under några förhållanden får betraktas såsom en normal företeelse och att vår politik måste inriktas på en ökning av nationalinkomsten. Det svenska näringslivet kan icke prestera vad det är skyldigt att lämna landet och vad det är mäktigt att giva, om man under en lång följd av år, sedan de extraordinära försvarsutgifterna bortfallit, skall taga ut hundratals miljoner kronor i skatt utöver vad som kräves för budgetens balansering. Jag vet, att finansministern med uppmärksamhet och intresse följer den ekonomiska utveck-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
 lingen i alla viktiga länder. Han har sig därför säkerligen bekant, vilka erfarenheter man utomlands gjort av den statliga låne- och amorteringspolitikens återverkningar på näringslivets konjunkturer. Så länge näringslivet icke har full sysselsättning för alla produktiva krafter gör man bäst i att iakttaga försiktighet i fråga om statsskuldens amortering. Den svenska statsskulden har visserligen vuxit ansevärt under kriget, men vi få för den skull inte förlora sinnet för alla proportioner. Den ligger ännu, om man jämför den med den löpande nationalinkomsten, betydligt under den skuldbörda, som tyngde de flesta större nationer före utbrottet av detta krig. Leder den ekonomiska politiken i detta land till att, som finansministern uttrycker det i inledningen till statsverkspropositionen, efter kriget landets alla personliga och materiella resurser bli helt sysselsatta, ja, då, men först då, kunna vi och bära också sänka statens skuldbörda genom större avbetalningar.

Herr Andersson i Ovanmyra: Herr talman! I årets trontal förekommer en passus, som man har alluderat på vid flera tillfällen under denna debatt, av följande lydelse: »*Sammanhållning och samverkan inom folket får icke försvagas genom enskildas och grupper egoism.*» Om detta nu är så sant som det är sagt, är jag övertygad om att det aldrig varit vår folkkäre monarks mening, att förhandenvarande, länge bestående orättvisor i fråga om skilda samhällsgruppers livsbetingelser och levnadsförhållanden *ens nu i denna tid* måste ha sin fortvaro och offer därvidlag tyst och stillatigande göras på solidaritetens altare. Tvärtom tror jag, att det är Konungens innersta åstundan, att alla medborgare i detta land även nu beredas möjlighet att försörja sig och ha en dräglig tillvaro, vad stånd och yrke det må gälla.

I detta »folkhem» — termen är ju till sin upprinnelse så riksbekant, att den ej tarvar någon vidare förklaring — har det från dem det gäller betygats, att den svenske arbetaren i gemen nu sedan han tillkämpat sig — märk väl: *tillkämpat* sig — en människovärdig tillvaro, känner sig ha ett fosterland med värden, som han kan högt uppskatta och, om det så gäller, med liv och blod försvara. Men det kan vara nyttigt och hälsosamt att erinra därom, att det är först efter många och långa års hård kamp som den svenske arbetaren kommit dithän, då andra samhällsklasser i försöffelse eller kanske ännu mer oförstånd ridit spärr däremot. *Den* kampen har ofta ej varit så parlamentarisk, när det gällt valet av medel och uttryckssätt, då intet annat än den blåa nöden dikterat den. Jag tror, att det svenska samhället i stort sett i denna dag blygs över den oförståelse, som i gångna dagar gav anledning till en dylik hårdhänt process i tidsutvecklingen.

Mina damer och herrar, det kan — jag upprepar det — vara nyttigt och hälsosamt att erinra om allt detta nu, när en remarkabel händelseutveckling av liknande art kommit till stånd inom en annan näringsgren, jordbruket, enkannerligen småbruket, och blivit föremål för så många omilda, ja, ofta hätska domar under sitt förlopp. Man blir verkligen beklämd, när man i »arbetartidningar» av i dag — det smärtar mig, herr talman, att jag i detta sammanhang nödgas sätta beteckningen arbetartidningar inom citationstecken — får läsa utläggningar av följande innehåll: »Det är obestridligt, att dessa jordbrukare sökt utnyttja våra livsmedelsbekymmer till oförsvarliga prisuppskrivningar på våra livsmedel. De ha i det sammanhanget inte dragit sig för att adressera sig till de rena sabotageinstinkterna. För att nu inte erinra om de ytterst osympatiska mjölkstrejkerna, vilkas deltagare tydligen inte ha en aning om vad en verklig samhällsanda med dess förpliktelser är för något.»

Ärade kammarledamöter! När man läser dylikt i tidningar, som säga sig företräda småfolkets intressen, då är det som det ville stocka sig i halsen på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en, och man spørjer med något av den heliga vrede, som endast en djup förläpning kan utlösa: »Haven I då till den grad tappat kontakten med det klientel, som det här gäller? Haven I icke den blekaste aning om det arbete och de livsbetingelser dessa människor äro hänvisade till i kampen för sin existens? Kampen under en övermåttan lång arbetsdag, kampen mot alla vanskligheter, som höra samman med detta av allehanda oberäkneligheter mer än andra behäftade kall: *än* sol, som hotar att förbränna allt, *än* frost, som på en enda natt biter av allt, *än* vattuflöden, som hota att dränka allt, och *än* alla de hemsökelse i form av sjukdom och epidemier, som så ofta hälsa på i stall och ladugård — haven I icke någon hum om allt detta?» Och när det gäller ersättningen för allt detta vanskliga arbete, hur förhåller det sig då med — som det heter — »den oförsvarliga uppskrivningen på våra livsmedel»? Är det ändå inte så, bekräftat av alla, som ha någon kontakt med näringsfysiologi, att exempelvis mjölken, jordbrukets främsta saluprodukt, är i relation till näringsvärdet vårt allra billigaste livsmedel?

Den om vår folkhälsa så högt förtjänade professor Sven Ingvar säger härom i ett uppmärksammat utlåtande: »Mjölken är vårt mest perfekta näringsämne. — — — *Enligt min bestämda övertygelse har mjölkpriset aldrig motsvarat mjölkens betydelse för folkhälsan. Att ett så högvärdigt näringsmedel som mjölk icke betalas efter dess värde är ur många synpunkter beklagligt.* Minst 70 % av vårt lands jordbrukare utgöras av mindre sådana, vilka ha mjölkproduktionen som synnerligen viktig inkomstkälla. När produktionen inte går ihop, *blir följden fattigdom och dålig hygienisk standard* bland den befolkning, som dock hör till de flitigaste, uthålligaste och mest anspråkslösa befolkningsgrupperna i vårt land.»

Så långt professor Ingvar. Jag har i dagarna fått i mina händer ett brev från en ung bondpojke från ett småbrukarhem i min hemprovins, varur jag tar mig friheten att relatera några små belysande utdrag. Jag skulle ej ha besvärat kämmaren därmed, om de ej vore så typiska för ställningen i fattiga, barnrika småbrukarfamiljer med den tragik, som vilar över dem.

Pojken i fråga måste redan vid 13 år, fyra dagar efter det han slutat folkskolan, ge sig av från hemmet och ta en drängplats för att tjäna sitt bröd. Han har varit skötsam, varken spritat eller rökt, och fått beröm i alla sina anställningar, nu senast i huvudstaden, där han emellertid ej trivdes, utan längtade till landet igen. Han har under tiden med sparade medel bekostat en kurs åt sig vid en av Dalarnas lantmannaskolor men brinner nu av en het önskan att ytterligare få komplettera sina kunskaper i jordbruksyrket. Ett och ett halvt års militärtjänst har också hämmat hans ursprungliga planer. »Men», säger han, »jag har ej medel, vi äro tio syskon, och far sitter i stora skulder, så hemifrån har jag aldrig fått eller kommer att få ett öre.» Hur mörk ter sig inte framtiden för honom just nu.

Man får också av hans skildring en bild av en hårt kämpande bondefamiljs tragik. Fem av syskonen äro nu i städerna, men de övriga, som ännu äro hemma och gå i skolan, komma säkert att gå samma väg. Den senaste som for var en flicka på 14 år. Det bar i väg till Stockholm. Hemma hade hon aldrig fått ett öre. Väl hitkommen fick hon 85 kronor i månaden och allt fritt. Hon hade varit mors stora hjälpreda i hem och ladugård, hon hade varit så duktig, och så begärde hon till slut av sin mor 10 kronor i månaden för att kunna köpa sig en nyttosak, så skulle hon stanna hemma. Men det hade mor inte råd till. Det fanns inte pengar därtill, och så for flickan sin väg. Hon skulle annars säkert ha kunnat bli den bästa jordbrukarhustru. Men nu, skriver pojken, skulle hon aldrig vilja tillbaka till det fattiga jordbrukarhemmet igen. »Jag glömmmer aldrig», utbrister han, »dagen då hon reste hemifrån. Mor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
grät så bittert, när hennes bästa hjälpreda drog sin kos. — Mor, mor, tänk hon, som varit gift i 20 år och aldrig under tiden fått ett nytt plagg, inte ens en sko, hur otroligt det än låter, men det är sant.»

Hur många sådana bondhustrur är det inte, som på detta sätt i slit och släp få genomkämpa sin tillvaro, tills de stupa, trötta och utmattade, lämnade av samhället åt sitt öde? Hur många har jag ej i stunder av brustet tålmod hört utbrista: »Kan du ej få de styrande att förstå hur vi ha det? Varför skall det vara så svårt att låta oss få en skälig lön för vår möda, när det är så knalt, att ingen ungdom törs stanna kvar?» — Det har skurit som knivar i mitt bröst, det har ringt som dödsklockor i mina öron, när jag samtidigt hört och förnummit all den oförståelse och njugghet, som mött från de makthavandes sida. Det har prutats och snålats, och det har i bästa fall tillåtits, att någon fattig ettöring lagts på mjölkklitern, men därmed basta, och livet får för dem därute i jordbrukarhemmen fortsätta sin trista, tröstlösa gång.

Är det underligt, om tålmodet till sist tryter inför allt som händer och sker? När allt annat, som bonden nödgas köpa, tillåtits att stiga så ohejdat i pris — det går att taga som typiskt exempel ett tömpar, vilket stigit från förutvarande 2 kronor å 2:50 kronor till nu 9 å 10 kronor, eller ett grimskäft, som stigit från förut 75 öre till nu 3:50 kronor, för att inte tala om allt annat i stil därmed — varför skall då mjölkpriset tjurhållas och klavbindas så obönhörligt envetet, när t. o. m. *konsumenterna runt om oreserverat gå med på bondens krav?* Jag har själv begagnat alla tillfällen att resonera med bygdernas arbetarfolk om saken, och ingen, faktiskt *ingen* har jag påträffat, som opponerat sig mot en höjning. Från skogsarbetare till kalkbruksarbetare och sågverksarbetare m. fl., hela vägen har man resonerat likadant, och det har samstämmigt låtit: »Vi känner bondens gärning och unnar honom gärna en bättre lön, och det är väl också bättre med några örens pålägg på en vara för att få största möjliga tillgång än ett snålpris, som gör att varan blåser bort.» Det är sunt bondförstånd i böndernas egen krets, som här oförblommerat talar sitt språk.

Men allt tycks vara förgäves. Det hjälper inte att tigga och be — och så en vacker dag rann droppen, som kom bägaren att flöda över... Det var massåtalen mot de arma småbönder, som råkat ta en ettöring för mycket för mjölkklitern — samtidigt som restauranger och andra näringsställen opåtalat fingo ta ända till tiodubbelt mer betalt för samma sak — då var tålmodet slut, och budkavlen gick som fordomtima över Dalarnas berg och hörsammades, hundraprocentigt, och lösen sjöng spontant i alla vinklar och vrår: »Det är sannerligen ej en dag för tidigt att det sker!» Det var hårt och sammanbitet, det var en brinnande nitälskan att få myndigheterna att vakna och se, hur läget i verkligheten var. Det kunde ej hjälpas att blåa nöden en bister dag drev det dithän, och rörelsen gav genklang i stora vidder av vårt bonde-land. Med en naturkrafts stormtag grep den om sinnena, och det var som om en hoppets våg om bättre tider böljade fram, trots allt, över byarna och fälten. Och den vågen finns där ännu lika stark i dag som är, och hoppet lever om att framdeles — och snart nog — rättelse skall ske, helst *på lugna vägar*.

Jag är rädd att jag provat herr talmannens tålmod med denna min skildring, men jag har känt det som ett livsbehov att få lämna den. Och till kammarrens ledamöter vill jag säga: I mån döma dem hårt, dessa dalamän, men *jag* kan det inte. Jag skulle förneka mitt blod, jag skulle förneka min härkomst, jag skulle förneka min bundenhet vid den torva, som fött mig, om jag förtege allt detta. Varen förvissade därom, att samhällssolidariteten finns

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

där ännu grundmurad i botten, men det är den eggande omsorgen om våra kvinnor, om våra barn och hela detta kära lands framtid, som varit drivfjädern till hela denna aktion. Och fosterlandets inre lugn och styrka har ett hårdknutet samband därmed.

Den som rör sig bland allmogen och känner dess pulsslag innerligt nära möts ofta i hopplöshetens stunder av en undrande fråga: »Säg, Jones Erik, hur styrs detta land?» — »Vi lever ju i ett konungadöme med en upplyst demokrati», har jag gett till svar. Men det är inte utan, att man själv ibland måste sätta ett stort frågetecken därvidlag. Häromdagen gick jag Kungsgatan fram — märk *Kungsgatan!* — då utanför en av de stora biograferna min blick fastnade på en stor affisch, där det med väldiga bokstäver stod: »*EXTRA: PER ALBIN REGERAR.*» — Hm! Jaså! Jag trodde annars, att det fortfarande var Konungen, som var regent, fastän jag nog haft mina misstankar. Och nu har man väl svart på vitt på hur det förhåller sig med den saken, ty jag förmodar, att det är med högst densammes allernådigste tillstånd, som den ominöst pretentiösa rubriken valts. Och sedan får ju det tänkande folket göra sina reflexioner.

Men vi som ännu med den starkaste tillit och förtröstan se upp till vår konung och ännu ej heller alldeles förlorat hoppet på vår riksdag, vi vädja till de makthavande att besinna och behärta vad rikets inre tillstånd kräver och lätta de betrycktas och eftersattas belägenhet. Jordbrukets, enkannerligen *småbrukets*, läge tarvar i denna folkförsörjningens svåra tid den allvarligaste uppmärksamhet, därvid olika landsändars särförhållanden böra bättre differentieras och lönsamheten på ett generösare och, märk väl, *framsyntare* sätt tillgodoses. Uppgiften blir, jag vet det, icke lätt, men finns det bara den goda viljan, skola framkomliga utvägar säkerligen yppa sig.

Vi vilja när det gäller dessa mycket angelägna framtidsperspektiv — jag är mycket ivrig att betona detta — *ej* komma på kant med eller ställa oss i harnesk emot andra samhällsklasser. Tvärtom är det *min* uppriktiga vilja att det som skall göras skall ske i fullt samförstånd med dem. Och så mycket känner jag stämningarna även inom de djupa arbetarleden, så långt som jag även är införstådd med deras livsfrågor av skilda slag, att jag vet, att den tillmötesgående välviljan gentemot den andra parten där i stor omfattning har djup resonans, och att man är villig att sträcka fram en broderligt hjälpare hand.

Och kunde vi sedan som nation under denna påfrestande tid mötas i en gemensam strävan att så långt görligt är söka skipa rättvisa åt alla håll, undvika onödiga irritationsmoment från ett alltför vildvuxet kommissionsmaskineri, klippa av alla tendenser till ett farligt uppstigande fogdevälde, som förtar all arbetsglädje och skaparlust och som bara kommer ohäga och tredska åstad — ja, då tror jag, herr talman, att vi med tillit och förtröstan kunna gå till denna riksdags skilda arbetsuppgifter.

På grund av förfall för undertecknad övertogs nu protokollföringen, jämlikt herr andre vice talmannens bestämmande, av tjänstemannen hos kammaren G. Britth.

In fidem
Sune Norrman.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Jag har naturligtvis inte, herr talman, begärt ordet för att bli i tillfälle att polemisera mot herr Andersson i Ovanmyra, men några ord med anledning av hans något patetiska anförande kunna väl inte vara ur vägen.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det föreföll mig, som om herr Anderssons i Ovanmyra inlägg karakteriserades av betydliga överdrifter. Det må så vara, att hans skildring av jordbrukarnas och då särskilt småbrukarnas bekymmer är riktig, men det är mycket möjligt, att det vid en närmare undersökning av det fall han relaterade skulle visa sig, att vederbörande småbrukare inte vore hjälpta ens om de finge 50 öre, ja, t. o. m. inte om de finge 1 krona litern för mjölken. Man kan nog också från industriarbetarnas liv anföra tragiska skildringar av samma karaktär som den herr Andersson i Ovanmyra gav från småbrukarhem i Dalarna, utan att man därför har rätt att vare sig bli patetisk eller generalisera.

Det föreföll mig vidare, som om herr Andersson i Ovanmyra förde sitt resonemang efter det temat, att »om jag får det jag skall ha och väl det, och alla andra få det de skola ha och nått det, då är jag nöjd, och vi bli då sams allesammans». Och även om mycket av det han här anfört kan vara begripligt, så försvarar det i varje fall inte de stridsmetoder, som begagnats. Vi skola nämligen komma ihåg, att vi leva inte i normala tider, utan i en kristid, då var och en får finna sig i inskränkningar, som man under normala förhållanden varken velat ha eller behövt finna sig i. — Detta nog sagt om herr Anderssons i Ovanmyra anförande.

Jag har, herr talman, det intrycket att man under denna remissdebatt i högre grad än under vanliga förhållanden har ägnat sig åt det ämne, som egentligen skall behandlas, nämligen statsverkets tillstånd och behov. Under en lång följd av år har man fått höra av talare inom riksdagen och i den offentliga debatten utom riksdagen, att statsverkets tillstånd är utomordentligt dåligt. Det finge vi höra redan då statsverkspropositionen omfattade en slutsumma, som var ofantligt mycket lägre än den nuvarande. Även då ansåg man, att statsverket hade alldeles för många och för stora behov. Denna mening var allmän i pressen och, man får väl föreställa sig det, även bland det svenska folket i januari månad varje år, d. v. s. kanske rättare sagt i början och mitten av januari månad. Men yarken inom eller utom riksdagen gör sig denna mening gällande, när man når fram till behandlingen av de reella frågorna och till de konkreta besluten. Det förefaller, som om det vore önskvärt att påkalla en bättre överensstämmelse mellan de allmänna talesätten och det praktiska handlandet. Underskottsbudgeter ha vi haft förut, och det är tämligen förklarligt, att allmänheten gripes utav oro, när den möter sådana budskap från regeringen, som den nuvarande statsverkspropositionen och en rad föregående, och att pressen bland annat ger luft åt denna oro bland allmänheten. Det sker i överensstämmelse med den fria svenska pressens enkla skyldighet. Därom är således ingenting att säga, men det hindrar ju inte, och det bör man observera, att inom samma press, som kan giva mycket värtaliga uttryck av förargelse över riksdagens ådagalagda oförståelse inför nya och vidgade behov, få motionärerna, när de anmäla sig, alltid villiga hjälpare. Man har glömt bort, vad man sade i början och mitten av januari. Nu höra vi igen i början av januari i mer än vanligt höga tonarter den gamla visan om statsmakternas lättfärdiga rullande med miljonerna på skattebetalarnas bekostnad. Den omständigheten, att den nu framlagda budgeten omsluter ett underskott på över en miljard, jag talar nu bara om denna budget, har stegrat kravet på inskränkningar i statens utgifter. Det är ett krav, som man ständigt får höra, men man saknar ju nu såsom alltid bestämda anvisningar om, var sparsamheten skall sättas in. Man saknar dem i riksdagen, men eftersom klokskapen i detta land enligt mångas uppfattning icke alls finns hos statsmakterna, kan man ju vänta, att man skall få bestämda anvisningar från annat håll. Inga klara och bestämda anvisningar ha givits, inga preciserade önskemål ha framställts. Man saknar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kritikens konkretisering, om jag får uttrycka mig på det sättet. Jag hade emellertid tänkt försöka att hjälpa kritikerna en smula, inte med några förslag, ty jag kan för egen del inte komma med några förslag, men jag skall hjälpa dem med en smula stoff, som de kunna behöva för att konkretisera sina förslag en gång. Vi ha fem huvudtitlar, där man, om man vill spara in pengar åt det svenska folket, kan tänka sig möjligheten att spara in så pass stora anslagssummor, att det skulle betyda någonting. Dessutom ha vi beredskapsstaten för försvarsväsendet.

Försvarsdepartementets huvudtitel är ju den huvudtitel, som slutar på det största beloppet, 776 miljoner kronor. Jag har icke hört, att någon har vågat ifrågasätta, att riksdagen skulle ge sig på att av detta belopp skära ned en rund summa av något så när betydande storleksordning. Man kan, såvitt jag förstår, icke göra någonting annat än att efterlysa en omsorgsfull hushållning med de medel, som anvisas. Det har åtskilliga talare gjort, och det vill jag för min del också göra. Jag finner, att det finns allt skäl i att gång på gång upprepa talet om, att de militära förvaltarna få lov att lära sig en bättre hushållning än den, som nu äger rum. Beredskapsstaten slutar på över en miljard kronor. Om den gäller väl samma förhållande, att ingen människa ännu har vågat sig på att säga, att där skulle man kunna skära ned åtskilligt och minska vår militära beredskap. Försvarsdepartementet tager enligt statsverkspropositionen i anspråk över 2 miljarder kronor. Alltså betydligt över hälften av alla beräknade utgifter. Där skulle sålunda ytligt sett åtskilligt vara att hämta, om man hade kurage att framställa förslag därom, men fastän man jämrar sig, tror jag inte det finns någon som anser, att det i nuvarande läge vore klokt eller ens politiskt möjligt att göra några ingrepp av större betydelse. Jag ber att få efterlysa den kritiker, som förmår göra någonting mer än att, låt vara mycket ivrigt, annonsera efter goda ekonomer i den militära förvaltningen.

Det återstår sålunda de kostbara civila förvaltningsbyråerna i Kungl. Maj:ts kansli. Socialdepartementet omfattar den största civila huvudtiteln, och jag har nog det intrycket, att när man talar om statens svällande utgifter och om nödvändigheten av en sträng sparsamhet och en nedskärning av utgifterna, så är det socialdepartementets huvudtitel, man sneglar åt utan att våga komma fram med vad man har på hjärtat. Där finnas åtskilliga punkter, där anslagen äro ovanligt stora. Vi ha utgifterna för arbetsmarknadsreglering, för folkpensionering, för dyrtidstillägg å folkpensionerna, för olika former av mödrahjälp, för bidrag till arbetslöshetskassor och för sjukförsäkring, som tarva åtskilliga miljoner; där ha vi slutligen en rad statliga och framför allt kommunala sjukvårdsanstalter, som kräva åtskilliga väldiga anslag utav staten. På vilken punkt vill man sätta in? Kan man äntligen någon gång få ett klart och bestämt besked, på vilken punkt i socialdepartementets huvudtitel man vill sätta in och försöka spara så mycket, så att det kan bli fråga om belopp av någon betydelse för budgeten. Jag har redan antytt, att jag tror, att många anse, att man framför allt bör gå till storms emot socialdepartementets huvudtitel. Jag har fått det intrycket av en del halvkvädna visor, men någon bestämd anvisning om var man vill spara, har ingen vågat sig på mer än möjligen herr Hansson i Rubbestad, som i sitt anförande gav en liten antydning. Man behandlar saken i mycket allmänna ordalag, vill icke själv komma med något förslag utan föredrager att klaga och vänta, att någon annan välvillig själ skall lämna det uppslag, som man själv icke vill komma fram med. Jag tror, att när allt kommer omkring, alla kunna till slut enas om, att statens anslag till socialvården kan man icke avskaffa. Man kan icke räkna ut, vad samhället förtjänar på anslaget till socialvården. Man kan icke räkna någon ränta på dessa pengar och säga, att så och så mycket får staten igen, men man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bör komma ihåg, att det gäller vårt allra dyrbaraste material. Det gäller människorna själva, och vi äro icke i detta land så lyckligt ställda, att vi ha råd att slösa med det material, som utgöres av människokraften. Vi äro nödsakade att med yttersta noggrannhet se till att detta material befinner sig i högsta möjliga form. Om man skall resonera så krasst, kan man uttrycka saken så, att materialet skall behandlas lika bra och lika omsorgsfullt och lika försiktigt som man behandlar det döda material, som man behöver. Man kan alltså, när man granskar socialdepartementets huvudtitel, icke komma längre än möjligen till en rensning av utgifterna och till skärpta krav på en hushållning, därvid man möjligen kan påvisa, att misshushållning i ett eller annat fall ägt rum, men några väldiga belopp kan man icke spara, för såvitt man icke är djärv nog att säga, att vi kunna skära ned utgifterna till 25 eller 50 %. Då kan man spara åtskilliga tiotal, ja kanske t. o. m. något hundratal miljoner, men eljest kan man det inte. Jag har icke hört någon, som har vågat lämna någon propos på vad en sådan insats beträffande socialdepartementets huvudtitel skulle kunna inbringa.

Den efter socialdepartementet största huvudtiteln är ecklesiastikdepartementets huvudtitel, som statsrådet Bagge svarar för. Det vore ogrannliga att förutsätta någonting annat än att han uti regeringen representerar den allra yttersta vilja till sparsamhet och inskränkning av statens utgifter. Ser man efter, så finner man, att han icke lyckats att hålla nere ecklesiastikdepartementets huvudtitel vid den summa, som den slutade på i fjol, utan utgifterna äro åtskilliga miljoner kronor högre. Jag har inte hört någon, som här kunnat ge en anvisning eller ett råd åt herr Bagge, hur han skall bete sig för att kunna åstadkomma den inskränkning i statens utgifter, som man anser vara påkallad. Man kan ju, om man så vill, inskränka på folkskoleväsendet, man kan försämra skolorna, man kan degradera A-skolor till B-skolor o. s. v., o. s. v. hela vägen igenom, man kan göra klasserna mycket större än vad de nu äro. På det sättet kan man kanske genom en försämring av det svenska folkskoleväsendet spara åtskilliga miljoner, men jag har ännu icke hört, att någon enda vågat stiga upp och säga, att detta bör ske. Man kan möjligen också göra inskränkningar beträffande läroverksorganisationen, och det vore enligt min mening mindre farligt än att göra inskränkningar beträffande folkskoleväsendet. Ännu har jag dock icke hört någon, som har vågat stiga upp och säga, att det skall man göra. Härvidlag hyser man i vissa kretsar, där sparsamhetstalet eljest funnit gott gehör, en uppfattning rakt motsatt den, jag nyss gav uttryck åt, nämligen att läroverksorganisationen borde vara ännu större än den är, och den s. k. bildade opinionen låter ju i smätt som stort förstå, att den del av undervisningsväsendet, som ligger ovanför folkskolan, blivit lidande på grund av njugghet från statens sida. Man påkallar ännu större uppoffringar från statens sida för vår läroverksorganisationens utbyggande. När det gäller vårt undervisningsväsende, kan man ju heller inte beräkna ränta på de utlagda pengarna. Man kan icke säga, att så och så mycket får samhället tillbaka för den investering, samhället gör för den andliga kulturen, men det är ju en ganska allmän uppfattning, som man väl icke är beredd att frångå, att en högre kultur är av en stor betydelse för ett samhälle, även när det gäller dess ekonomiska växt. Man kan på undervisningsväsendets område möjligen rationalisera, och man kan putsa här och var för att få bort möjligen onödiga utgifter, men några ingrepp av större betydelse kan man icke göra. Jag undrar för övrigt, om det är någon, som kan giva anvisning på var på ecklesiastikdepartementets huvudtitel dessa betydande summor skola tagas.

Jordbruksdepartementets huvudtitel är också en huvudtitel med ganska sto-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ra anslagssummor. Man kanske borde överlåta åt kammarens sakkunniga element, åt jordbrukarna att tala om, var man där kan göra större besparingar. Jag föreställer mig, att där kan det väl också göras besparingar, om man kan göra besparingar på andra huvudtitlar. Skall det sparas, så skall det väl sparas också på jordbruksdepartementets anslag. Beträffande detta departement och folkhushållningsdepartementet har emellertid nu, för första gången såvitt jag vet, utomstående kritiker i någon mån frångått vanan att tala i mera allmänna ordalag, och man har, låt vara försiktigt, givit vissa anvisningar. Det är subventionerna och prisrabatterna, som man tänkt på. Man kan givetvis skära bort subventionerna åt jordbruket, men jag vet inte hur det skulle låta i jordbrukarkretsar, om man skulle göra det. Man kan också taga bort prisrabatterna. På så sätt skulle man kunna skära ned totalt ungefär 200 miljoner kronor. Det är en ganska avsevärd summa, som man sålunda skulle spara in, men det betyder ju under nuvarande förhållanden, som det, om jag inte misstänker mig, redan sagts av mer än en talare i denna debatt, en ögonblicklig prisstegring och nya strider på arbetsmarknaden. Man skulle komma att hoppa direkt in i inflationen, och detta skulle också så småningom medföra ökade utgifter för staten på andra punkter. Vad man sparade in genom att draga in dessa subventioner och prisrabatter, finge man betala ut på grund av höjning av löner och andra ersättningar för gjorda tjänster. Om man icke vill acceptera ett sådant resultat men fortfarande försöker hålla nere priserna och undvika inflation, komma jordbrukarna, om subventioner och rabatter slopas, att få nöja sig med ungefär 200 miljoner kronor per år i minskad inkomst. I fortsättningen av debatten får man väl höra, vad kammarens jordbrukare ha att säga om ett sådant perspektiv. Man får icke glömma bort, att det är krisen, att det är de onaturliga förhållanden, varunder vi nu leva, som åsamkat oss alla de svårigheter, vi möta, och man har väl rätt att hoppas, att när krisen, vilken ju beror på kriget, är över, svårigheterna till en stor del skola komma att försvinna. Man har väl ingen anledning att resonera, som om de onormala förhållandena skulle komma att övergå till att bli normala förhållanden. Jag blundar för min del icke för faran av att krisen kan bli så långvarig, att vi, vare sig vi vilja det eller icke, absolut tvingas ned på en lägre standard än den, på vilken vi försöka hålla oss uppe, men när det skall ske, och om det måste ske, då skola vi följas åt nedåt tillsammans, och vi skola icke börja med att klämma åt de allra fattigaste elementen i samhället och kasta krisens bördor över på de fattiga, för att alla andra, som ha det jämförelsevis bra, inte skola behöva känna på krisens svårigheter.

Den debatt, som förts inom riksdagen, röjer, förefaller det mig, en bestämd ovilja mot statliga investeringar, vare sig de ske för sociala eller de ske för produktiva ändamål. Det förefaller, som om man principiellt högst ogärna såge lånekapital placeras i fonder för kulturella, sociala och produktiva syften. Här mötas i själva verket två varandra motsatta åskådningar. Den ena åskådningens förespråkare stå på den principiella ståndpunkten, att staten helst icke bör göra några kapitalplaceringar. I praktiken har man ju nödgats och kommer man att i fortsättningen nödgas frångå denna åsikt. Men man har den kvar principiellt och menar, att när staten investerar pengar, gå pengarna förlorade. Man hyser den dunkla, mer eller mindre tydligt röjda föreställningen, att staten i regel handlar oförnuftigt, när staten får hand om pengar för att investera dem för ett eller annat ändamål. Man synes mena, att de pengar, som staten ger ut för olika ändamål, i själva verket kastas i sjön. Man får ingen valuta för dem. Däremot tycks man mena, att den enskilde, som investerar pengar, han gör det alltid förnuftigt. Han gör nästan aldrig några fel, när han

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

investerar, utan han investerar pengar bara för goda och nyttiga ändamål. Det blir ränta på de pengarna, men de pengar, som staten ger ut, har svenska folket strängt taget ingen större nytta av. Det är ingen välsignelse med statens pengar. Staten bygger kraftverk, vägar och anlägger dubbelspår. Det är någonting, som staten strängt taget inte borde göra. Här skulle man kunna skära ned eller kanske t. o. m. totalt nedlägga den verksamhet, som ägt rum. Under det förkättrade 1930-talet bedrev staten en verksamhet, som staten icke borde utövat! Man kan emellertid ställa den frågan, om det icke hade varit bra, om vi hade varit djärva nog att under 1930-talet investera ännu mera kapital för kraftverk, vägar och dubbelspår. Det kan hända, att vi i fråga om folkförsörjningen nu i många avseenden hade befunnit oss i ett avsevärt bättre läge, om staten trätt emellan med subventioner, där den enskilde inte kunde eller ville göra någonting.

Inom parentes vill jag i detta sammanhang säga, att jag tror, att det skulle vara klokt, om man gäve de affärsdrivande verken större rörelsefrihet, om dessa verk hade möjlighet att fatta beslut och handla raskare än vad de nu kunna göra och om de icke i varje liten fråga vore absolut beroende av riksdagens bifall. De borde ha medel till sitt förfogande för att kunna göra ändamålsenliga investeringar. De borde kunna göra ändamålsenliga köp och vidtaga andra kloka dispositioner, när läget vore som mest gynnsamt. Nu händer det ju, att de måste vänta i många månader, och det goda tillfället kan vara försuttet, innan de fått riksdagens bifall. Detta kan ju förefalla att vara ett kätterskt tal, men jag tror det är nödvändigt, att man tager upp frågan till allvarlig diskussion. Jag föreställer mig, att när besparingsberedningens på många håll ivrigt vändade utlåtande ser dagen, vilket förmodligen kommer att ske inom kort, så kommer man — det är väl inte ogrannlaga att säga det — att få se, hurusom en spänd väntan upplöses i, jag höll på att säga, intet. I varje fall kommer man nog ha anledning att göra den reflexionen: Det är lätt att säga tulipanaros, men gör den!

Vad det till sist gäller för mig — och jag anser mig ha rätt att räkna mig till sparsamhetsvännerna — är att åstadkomma en rationell drift i statens verksamhet på alla områden. Där kan enligt min mening ännu mycket göras, och det behöver göras mycket. Man får se till, att man får den fullaste effekten av arbetsinsatsen på alla områden. Vidare är det nödvändigt att åstadkomma en hushållning med människomaterialet i detta land både i fråga om detta materials underhåll och i fråga om dess effektiva utnyttjande. Vidare kan man på många områden åstadkomma en putsning av anslagen med sikte på att de skola komma till ändamålsenlig användning och att de icke skola placeras någonstades där de kunna komma att utgöra underlag för en sinekur.

Det är vad jag för min del i korta ordalag velat uttrycka. Jag har varit nödsakad att koncentrera mig mera än vad från början var tänkt. Det är i korta ordalag mitt sparsamhetsprogram. Det blir inga väldiga belopp, det blir icke många hundra miljoner på ett bräde, som man tar tillbaka, såsom många tro, men det blir en sparsamhet så småningom, som enligt min åsikt kommer att giva effekt. Det är ett arbete på lång sikt, men det är det arbetet vi nu måste begynna.

Herr Wallentheim: Herr andre vice talman! I det tal, med vilket Konungen på rikssalen öppnade årets riksdag, förekomma några vändningar, som ha väckt en berättigad uppmärksamhet. Jag syftar i det fallet på den maning, som i trontalet ställdes till det svenska folket att visa den allra största försiktighet i vad som talas och vad som skrives och att undvika allt sådant, som kan vara ägnat att i utlandet väcka tvivel på det svenska folkets fasta

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

beslutsamhet att upprätthålla och lika mot alla försvara Sveriges neutralitet. Man frågar sig onekligen, om anledningen till denna formulering kan vara, att det under den senaste tiden inträffat någonting alldeles särskilt, eller om maningen mera är att betrakta som en allmänt hållen förmaning till vårt folk. Det kan förvisso sägas, att det vid olika tillfällen förekommit både muntliga och skriftliga uttalanden, som haft en onödigt tillspetsad form och som kanske också dragit litet lättvindiga slutsatser, som i sin tur vållat både irritation och missförstånd. Jag kan också för all del medgiva, att det finns grupper, som genom sin ideologi knutits bra mycket närmare till främmande intressen än till den svenska självständighets- och neutralitetslinjen. Men å andra sidan får man väl säga, att dessa grupper äro ytterst obetydliga och att de äro helt betydelselösa, när det gäller de politiska avgörandena. Det kan icke gärna råda någon tvekan om, att det praktiskt taget står ett enigt folk bakom den allmänna syftningen i regeringens politik. Om det i vissa fall här förekommit kritik och kanske kritik i former, som gått något utanför dem som ansetts vara mera normala, och om det förekommit muntliga och skriftliga uttalanden, som väl lat besvärigheter, vågar jag påstå, att i de flesta fallen har det ej varit i någon medveten avsikt att skada. Om man i det fallet undantar några få, som antingen äro drivna av personlig fäfänga eller av en viss fallenhet för otyglad kverulansanda, ha de flesta säkerligen handlat i de bästa avsikter. Jag tror också från den utgångspunkten, att det då är viktigt, att man från regeringshåll söker hålla detta klart i minnet, att kritiken och uttalandena ha i de flesta fall varit uttryck för en uppriktig önskan att se vår neutralitets- och självständighetspolitik fullföljd med den allra största kraft. Kritiken har oftast kommit därför, att man kanske varit rädd för att vårt folks vaksamhet på någon punkt skulle slappna. De kritiska uttalandena, menar jag, böra därför i stor utsträckning ses som en positiv kraft i den nationella självhävdsen. Jag tror också att det är klokt från statsmakternas sida att tillvarataga det positiva, som kan finnas i dessa opinionsyttringar och att man ser till, att självständighetsviljan icke avtrubbas utan i stället nyttiggöres. Om man går för onyanserat fram och generellt söker ingripa, kan man försvaga denna självständighetsvilja i så hög grad att i det ögonblick, då den på allvar kunde behövas, det kunde vara svårt att få den fram. Folkets breda lager tänka många gånger mera okomplicerat och rakt på sak och mera enkelt logiskt än de i alla detaljer insatta politikerna. Den väg, som vi i detta fall ha att beträda för att söka åstadkomma å ena sidan ökad försiktighet och å andra sidan bättre kontakt, är, såvitt jag förstår, att man så öppenhjärtigt, direkt och uttömmande och så ofta som möjligt upplyser vårt folk om det aktuella läget och de aktuella problemställningarna. Men lika självklart, förefaller det mig, bör det vara för alla, att denna försiktighet och återhållsamhet, som alla böra visa i tal och skrift, icke få taga sig uttryck i strävan att fly bort från dagens problemställningar och låta vår neutralitet bli liktydig med likgiltighet för vad som händer ute i världen.

Jag tror, att vi på denna punkt äro ense med varandra. Men jag tror, att det icke desto mindre äro skäl i att göra några korta reflexioner med tanke på de kommentarer, som vi då och då få höra från främmande länder i deras tidningar och radioutsändningar. Vi som leva i ett demokratiskt samhälle och äro övertygade, att det demokratiska samhällssystemet är vår nationella livsform, måste med all kraft och orubblighet hävda, att vanliga demokratiska former måste gälla för medborgarnas åsiktsbildning även på det utrikespolitiska området. Vi kunna icke arbeta så, att vi tillämpa de demokratiska formerna enbart för vår inrikespolitiska debatt och så göra halt med vår demokrati inför de utrikespolitiska diskussionerna. Principerna därvidlag måste i det ena fallet

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vara desamma som i det andra. Hänsynen, som vi ha att taga till att det finns en part utanför vårt eget land, att det finns uppfattningar på andra håll, som kunna vara olikartade våra, och att kinkiga situationer kunna inträda, får mera bli en fråga om formen för vårt sätt att uttrycka oss och diskutera. Mera, menar jag, kan icke från utomstående håll i detta fall begäras.

Inom vårt folk möter i detta nu ett starkare utrikespolitiskt intresse än någonsin tidigare. Det vore i själva verket onaturligt, om så icke vore fallet. Det förra världskrigets upplevelser, alla de felslagna förhoppningarna om en allmän internationell samförståndspolitik efter det förra krigets slut, det nya världskrigets utbrott och förlopp, markerat icke minst av småstaternas hårda öden, ge här ett rikhaltigt diskussionsmaterial. Här ha vi också diskussionerna om framtiden, hur det skall bli efter detta krig. Jag tror, att det svenska folket till fullo förstår, att dess eget öde är i högsta grad förbundet med den övriga världens öde och att vår utrikespolitiska diskussion på denna punkt därför icke är någon allmän spekulativ i det fallet om de andra folkens och ländernas öden, utan att vad det i främsta rummet gäller är vårt eget framtida öde. Och här ha vi då också de med allt större styrka under senare år framskjutna problemen om Norden, som fångar intresset. Visserligen lär det ha förekommit, att en svensk utrikesminister under tidigare idylliska tider sagt någonting om, att den bästa utrikespolitiken för vårt land vore att icke alls ha någon utrikespolitik. Men det får väl betraktas som ett uttryck för den allmänna sorglösheten i ett tidevarv helt annorlunda beskaffat än vårt.

För både det allmänna, statsmakterna, regering och riksdag, för pressen och icke minst för alla dem, som äro aktiva i folkbildningsarbetets tjänst, är det en uppgift att giva utrikespolitisk upplysning och befrämja åsiktsbildningen bland medborgarna. Ur den fria diskussionen kring de allmänna angelägenheterna, ur brottningen mellan olika uppfattningar och bedömanden och växlande erfarenheter, skall den väg bestämmas som nationen skall beträda. Dessamma gäller också för de utrikespolitiska diskussionerna.

Jag stryker under vad jag för en kort stund sedan framhöll, nämligen att vår inre diskussion ej får göra halt inför de utrikespolitiska frågorna, utan som ett demokratiskt folk hava vi plikt både inåt och utåt att hävda vår rätt att överlägga och kritiskt bedöma och fullkomligt obundet bilda oss en mening om saker och ting. Neutraliteten kan aldrig få tolkas så, att vårt land skall bli en uppsamlingsplats för de stridande maktgruppernas jätteleveranser av beskyllningar mot varandra och försvar för den egna förträffligheten. Neutraliteten framstår med sina förpliktelser också i det avseendet, att vi ha förpliktelser mot oss själva som icke få försummas. Det material, som står till förfogande för utformningen av våra uppfattningar, består i främsta rummet av de faktiska händelser, som utspelats tidigare och utspelas nu. Det är med andra ord både ett historiskt material och ett aktuellt material, som är grundvalen för vår egen åsiktsbildning. De faktiska händelserna i nuet, gärningarna och talen från de ledande statsmännen, äro det viktigaste underlaget för denna åsiktsbildning. Det är klart, att vi i detta fall äro alldeles särskilt känsliga för behandlingen av nationer av vår egen storleksordning, nationer som vi på grund av nära samhörighet med veta aldrig ha önskat något högre än att få leva i fred med bevarad frihet. Här känna vi också behovet av att få visa utåt småstaternas existensberättigande, visa att de ur både ekonomiska, kulturella och sociala bedömningsgrunder äro livsdugliga. Vi tro på att de även som småstater under inre och yttre frihet ha en uppgift att fylla i det mellanfolkliga samarbetet.

Då vi veta, att de tal, som statsmännen i de krigförande länderna hålla, alltid äro utformade så, att de ha med hänsyn till krigsläget mycket bestämda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

avsikter beträffande både hemmafronten, motståndare och anhängare, är det naturligt, att vi i våra diskussioner och analyser av vad som sker måste söka skala bort det yttre hölje, som är propaganda, och se till den verkliga kärnan i det hela, denna kärna, som är det enda av värde för vår egen neutrala åsiktsbildning. Det är naturligt, att vi äro lyhörda för bägge gruppernas förklaringar om att det är fråga om att skapa en ny värld och en ny ordning. Det är naturligt att vi fråga oss, vad detta nya kan innebära, och söka få ett begrepp om det hela. Jag medger villigt, att diskussionen om dessa saker är ömtålig och att den kräver disciplin och ansvar för landet. Jag kan också instämma i trontalets maning och säga, att den är berättigad, men jag måste samtidigt tillägga, att maningen till försiktighet får icke tolkas som en maning att skjuta problemen åt sidan. Naturligtvis kunna vi förstå, att ett land som befinner sig i krig och i kamp på liv och död, där allt kretsar kring problemet om framtiden skall föra till nederlagets avgrund eller till segrans efterlängtrade mål, har svårt att förstå den neutrala strävan att kritiskt bedöma vad som händer och sker. Jag tror, att man i de krigförande länderna vid närmare eftertanke skall komma fram till övertygelsen, att alla och även de krigförande själva på lång sikt ha nytta av att den neutrala opinionen kommer till klart uttryck. Det kan för de krigförande länderna underlätta anpassningen. Jag tror faktiskt, att det har sitt stora värde även för de krigförande staterna, att i detta fall det neutrala folket kan verka som ett påminnande samvete i en tid, då den internationella rätten hotar att smulas sönder och internationella överenskommelser rivas i stycken.

Sverige har haft en etthundratrettioårig fred. Sveriges vilja att lösa även kinkiga och ömtåliga konflikter med grannfolken på fredlig väg är i och för sig en garanti, som för alla bör göra klart, att vårt folk i sin utrikespolitiska diskussion icke har några biavsikter, icke sneglar vare sig åt det ena eller det andra hållet.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja inlägga en liten gensaga mot det tal, som här och var ibland möter i de krigförande länderna om de neutrala staternas behagliga, man vill nästan göra gällande dådlösa tillvaro. Vi veta, att läget icke alls är sådant. Vi veta, att neutralitet icke leder till någon försoffning eller bjuder maklig ro eller dylikt. Naturligtvis är freden en välsignelse och en oskattbar lycka, men den neutralt får ofta känna påfrestningar av både materiell och psykisk art. Den neutralt blir misstänkt och beskylld från båda håll för att gå motpartens ärenden och den neutralt får också, när kriget är slut och försoningens dag kommer, räkna med att från alla håll bli beskylld för att egentligen ha stått utanför det hela och fört till torgs intressen, som varit mycket lätta att föra till torgs, eftersom denne icke varit med i krigets elände. På den punkten finns det också anledning varna det svenska folket för självplågeri. Den fred vi åtnjutit har pålagt också oss stora bördor och krävt sina offer. Inför freden sätts vi säkert också i tillfälle att fylla en stor mission. De allra flesta folk, som nu äro i krig, ha nog icke — det kan man väl säga — önskat komma in i kriget. I alla händelser ha icke de små nationerna önskat det. Så länge de stått utanför ha de fört samma försiktiga politik, som vi fört här hemma, och haft samma åstundan att hålla sig utanför. När de slutligen blivit indragna i kriget, ja, då är det klart, att problemen för dem kommit i helt och hållet nytt läge. Då ha de börjat se på den tidigare neutralt brodern med helt andra ögon än tidigare. Jag tror, att vi på den punkten icke ha anledning göra oss några förebräelser.

De gamla orden »Var plåga har sitt skri för sig, blott hälsan tiger still» kunna tillämpas, synes det mig, beträffande den kritik som ibland har riktats mot den utrikespolitik, som vi här fört, och mot de åtgärder som ifrån stats-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

makternas sida vidtagits. Det är kritik i en eller annan detaljfråga som har hörts och som stundom kanske verkat som det dominerande, medan däremot det allmänna instämmandet från folkets stora och breda lager inte har lika klart och tydligt kommit till uttryck. I detta avseende borde vi med förtröstan kunna se framtiden an i medvetandet om att bakom de deklarationer, som avgivits av regeringens representanter — både under tidigare år, i årets trontal och vid övriga tillfällen — skymtar ett utrikespolitiskt program, kring vilket vårt svenska folk kan sluta upp, ett program som bygger på de tre grundvalarna fred och självständighet för vårt folk, strävan att ge begreppet Norden ett fastare innehåll och att rädda Norden igenom denna järntid och över till fredligare tider och slutligen också en strävan att uppriktigt försöka lindra den nöd, som kriget skapat, och att sedan bidra till en allmän folkförsoning.

Jag har, herr talman, ingen fullmakt att tala i några folkgruppers namn, men tror mig ändå kunna säga, på grundval av de kontakter som jag av olika skäl har med medborgare uti vårt land, att denna regeringens strävan, som jag här antytt vara vägledande för dess politik, innerst dock har — även om kritiken ibland kunnat vara högljudd — folkets trofasta stöd. Den följes också av de bästa välgångsönskningar.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr andre vice talman-
nen att uppskjuta den fortsatta debatten rörande förevarande propositioner till morgondagens plenum kl. 11 f. m.

§ 2.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 13, angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.23 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.